

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ ÇEŞİTLİLİĞİNİN KORUNMASINDA BUNLARIN ÜRETİMİNDE VE PAZARLANMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR İLE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU (10 / 361, 405, 406, 407, 410) TUTANAK DERGİSİ

9'uncu Toplantı 9 Ekim 2019 Çarşamba

(TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı tarafından hazırlanan bu Tutanak Dergisi'nde okunmuş bulunan her tür belge ile konuşmacılar tarafından ifade edilmiş ve turnak içinde belirtilmiş alıntı sözler aslına uygun olarak yazılmıştır.)

İ Ç İ N D E K İ L E R

I.- GÖRÜŞÜLEN KONULAR

Sayfa

II.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI

1.- Komisyon Başkanı İbrahim Aydın'ın, Komisyonun geçen dönemde yaptığı çalışmalara ve bugünkü gündemine ilişkin açıklaması

III.- SUNUMLAR

1.- Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer'in, tıbbi ve aromatik bitkilerin dünyadaki ve Türkiye'deki durumu ile KKTC'de düzenlenecek olan 6'ncı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Dünya Kongresi hakkında sunumu

2.- Afyonkarahisar Milletvekili Veysel Eroğlu'nun, Orman ve Su İşleri Bakanlığı sırasında tıbbi ve aromatik bitkiler ile orman varlığı için yaptıkları çalışmalar; tıbbi ve aromatik bitki pazarı, biyolojik çeşitliliğin korunması ve devamı için orman varlığının önemi hakkında sunumu

3.- Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürü Abdullah Ünlü'nün, Bakanlık ve Enstitü olarak tıbbi ve aromatik bitkiler alanında yaptıkları çalışmalar; sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumu

4.- Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi İbrahim Yavuz'un, tıbbi ve aromatik bitkilerin apiterapiyle olan ilişkisi, Türkiye'de arıcılığın durumu, bal ormanları, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumu

5.- Prof. Dr. Hayriye Gülçin Saltan İşcan'ın, tıbbi ve aromatik bitkilerin son ürüne dönüşüne kadar geçirdiği süreç, bitkisel ilaç sektörünün Türkiye'deki durumu ve gilaburu üretimi hakkında sunumu

6.- Dr. Murat Zor'un, fitoterapötiklerin, uçucu yağların dünyadaki ve Türkiye'deki durumu, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, küme organizasyonun önemi hakkında sunumu

7.- Çiftçizade Gıda, Tarım ve Hayvancılık AŞ ve Doğavita İlaç, Gıda Sanayi ve Ticaret AŞ Yönetim Kurulu Başkanı Ergün Kesmez'in, uçucu yağ, sabit yağ üretimi, ihracatı, ithalatı ile karşılaşılan sorunlar, çözüm önerileri ve organik tarım hakkında sunumu

**TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ ÇEŞİTLİLİĞİNİN KORUNMASINDA, BUNLARIN
ÜRETİMİNDE VE PAZARLANMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR İLE ALINMASI
GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS
ARAŞTIRMASI KOMİSYONU**

(10 / 361, 405, 406, 407, 410)

**9'uncu Toplantı
9 Ekim 2019 Çarşamba**

I.- GÖRÜŞÜLEN KONULAR

TBMM Tıbbi ve Aromatik Bitki Çeşitliliğinin Korunmasında, Bunların Üretiminde ve Pazarlanmasında Karşılaşılan Sorunlar ile Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu saat 14.37'de açılarak iki oturum yaptı.

Komisyon Başkanı İbrahim Aydın, Komisyonun geçen dönemde yaptığı çalışmalara ve bugünkü gündemine ilişkin bir açıklama yaptı.

Prof. Dr. Kemal Hüsni Can Başer tarafından, tıbbi ve aromatik bitkilerin dünyadaki ve Türkiye'deki durumu ile KKTC'de düzenlenecek olan 6'ncı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Dünya Kongresi,

Afyonkarahisar Milletvekili Veysel Eroğlu tarafından, Orman ve Su İşleri Bakanlığı sırasında tıbbi ve aromatik bitkiler ile orman varlığı için yaptıkları çalışmalar, tıbbi ve aromatik bitki pazarı, biyolojik çeşitliliğin korunması ve devamı için orman varlığının önemi,

Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürü Abdullah Ünlü tarafından, Bakanlık ve Enstitü olarak tıbbi ve aromatik bitkiler alanında yaptıkları çalışmalar, sorunlar ve çözüm önerileri,

Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi İbrahim Yavuz tarafından, tıbbi ve aromatik bitkilerin apiterapiyle olan ilişkisi, Türkiye'de arıcılığın durumu, bal ormanları, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri,

Profesör Doktor Hayriye Gülçin Saltan İşcan tarafından, tıbbi ve aromatik bitkilerin son ürüne dönüşüne kadar geçirdiği süreç, bitkisel ilaç sektörünün Türkiye'deki durumu ve gılaburu üretimi,

Dr. Murat Zor tarafından, fitoterapötiklerin, uçucu yağların dünyadaki ve Türkiye'deki durumu, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, küme organizasyonun önemi,

Çiftçizade Gıda, Tarım ve Hayvancılık AŞ ve Doğavita İlaç, Gıda Sanayi ve Ticaret AŞ Yönetim Kurulu Başkanı Ergün Kesmez tarafından, uçucu yağ, sabit yağ üretimi, ihracatı, ithalatı ile karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, organik tarım,

Hakkında sunum yapıldı.

Komisyon gündeminde görülecek başka konu bulunmadığından saat 19.54'te toplantıya son verildi.

9 Ekim 2019 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.37

BAŞKAN: İbrahim AYDIN (Antalya)

BAŞKAN VEKİLİ: Recep ŞEKER (Karaman)

SÖZCÜ: Refik ÖZEN (Bursa)

KÂTİP: Zemzem Gülender AÇANAL (Şanlıurfa)

BAŞKAN – Çok kıymetli Komisyon üyesi arkadaşlarım, çok Değerli Bakanım, değerli hocalarım, değerli katılımcılar, değerli uzman arkadaşlarım; öncelikle hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

II.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI

1.- Komisyon Başkanı İbrahim Aydın'ın, Komisyonun geçen dönemde yaptığı çalışmalara ve bugünkü gündemine ilişkin açıklaması

BAŞKAN - Meclisimizin 27'nci Dönem Üçüncü Yasama yılının ülkemize, milletimize hayırlı olmasını diliyorum öncelikle. Bu yasama döneminde de bizim Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Araştırma Komisyonunun ilk toplantısı olacak ve 26'ncı Dönemde kurulup 27'nci Dönemde devam eden araştırma komisyonumuzun 9'uncu toplantısını yapacağız. Bazı üyelerimiz yeni katıldılar, Hocam hoş geldiniz, mazeretleriniz vardı.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Biz tabii genel bir toparlayacak olursam geçen dönemdeki yaptığımız çalışmaları: 8 toplantı yaptık, 47 kişi dinledik bugüne kadar ve il ziyaretlerimiz oldu, öncelikle Çorum iline gittik, arkasından Balıkesir'e bir ziyaretimiz oldu, orada güzel çalışmaları gördük, arkasından Konya ve Karaman illerine gittik, bundan ayrı olarak da Meclis tatil olduğunda ben Komisyon Başkanı olarak Afyon'a gittim, Sağlık Bilimleri Üniversitesinin bir çalıştayı vardı ona katıldım, bunu yanında yine Muğla'da bir toplantı vardı ona katıldım. Yani biz Meclis ara verdi, süre dondu ama biz çalışmalarımıza devam ettik, bir yandan da yasama uzmanlarımız raporu yazmaya başladılar diğer uzmanlarımızla beraber yani yazıyoruz, çalışıyoruz onun üzerine, bugün de ilk toplantımız olacak. Tabii ki -önümüzdeki günlerde- baktık ki çok geniş kapsamlı bir konu olduğu için süreyi iyi kullanmamıza, yoğun çalışmamıza rağmen yetiremedik, bir ay süre istedik. Şimdi 21 Ekimden itibaren başlayıp 21 Kasım'a kadar bir ay kadar daha süre uzadı ve bu süre içerisinde yine bu konuda çalışan üniversite hocalarımız, üreticilerimiz, bu konuyla ilgili Türkiye'de kim varsa buraya davet edip dinlemeye devam edeceğiz, bir yandan da ziyaretlerimiz devam edecek. Bu hafta sonu, cuma günü Trabzon programı var, Trabzon'a gideceğiz, oradan Rize, Artvin. Özellikle de Artvin'i seçmemizin sebebi bildiğiniz gibi biyolojik çeşitlilik bakımından en zengin olan ilimiz Artvin ve Almanya'dan daha fazla bitki çeşitliliği olan bir yer, ondan sonra tekrar geriye gelip Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun'a kadar yani doğru Karadeniz Bölgesinin tamamını tarayalım diyorum. Bu illere çok gitmemizin sebebi de tabii biyolojik çeşitliliğimiz çok fazla olan bir ülke diyoruz, endemik türümüz çok fazla, tabii bunun hepsinin birden şeye geçirmek değil de her ilin bir bitkisi olsun diye öyle bir düşüncemiz oldu, daha önce komisyon toplantılarında da bunu konuşmuştuk. Mesela Isparta deyince akla gül geliyor, gül yağı geliyor her ilin bir şeyi olsun.

Bugün yine çok değerli katılımcılarımız oldu, hocalarımız var. Şu anda ve özellikle de bugün buraya benim de uzun yıllar bakanlığımı yapmış Prof. Dr. Veysel Eroğlu Orman ve Su İşleri Bakanlığının kurucusu ve en son da sonlandıran kişi diyelim.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Kuran, kapatan.

BAŞKAN – Kuran, kapatan yani Orman ve Su İşleri Bakanlığının hep ilklerin kişisi olan Veysel Hocamız 2008’den sonuna kadar devam ettirdi. Orman ve Su İşleri Bakanlığı zamanında da özellikle buraya davet etmemiz resmen bu Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Araştırma Komisyonunun kurulmasında, Afyon’da yaptığı çalıştaylarda yani 3 sefer çalıştay yapmış, yaptırmış Orman Genel Müdürlüğü ve Bakanlığı olarak ve yine Afyon’da Tıbbi ve Aromatik Bitkiler merkezi kurulmuş. Yani bu çalışmaların tamamı hatta işte bugün “Sizi de dinleyelim beraber yönetelim.” deyince kitapları ve ürünleri burada, özellikle davet ettik, bu Komisyonumuzun onursal başkanı yani iltifat etmek değil. “Marifet iltifata tabidir.” dedi kendisi bana bölge müdürükken. Yani bunu iltifat olarak değil gerçekten çok büyük emekleri var yani bu konularda. Ama tabii çok çalışılmış, sonunda da araştırma komisyonu kurulmuş Meclisimizde, bir genel dağınık bir çalışma olduğunu hep tespit ettik komisyonlar olarak. İnşallah, bu komisyonun sonucunda da derleyip toparlayıp ülkemizde koyduğumuz hedeflere ulaşırız inşallah.

Yine aynı şekilde ilk günden bu yana hep isminin geçtiği Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer Hocamı onu davet ettik. şimdi onun sunumuyla başlayacağız. Yine. Dr. Abdullah Ünlü, Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürümüz burada. onun da sunumu olacak. Yine, öğretim görevlisi İbrahim Yavuz, Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulunun hocası. Tabii ki burada bir Antalya Milletvekili olarak belki ziyaretlere gidemedik ama Artvin’den sonra en fazla biyoçeşitliliği olan ilimiz Antalya olduğu için yoksa Komisyon Başkanının torpil geçtiği bir konu değil. Yine, Prof. Dr. Hayriye Gülçin Saltan Hanım, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Hocamız, geçen sunumunu izlemiştim Afyonda. Gerçekten hocalarımız çok güzel şeyler bulmuşlar fakat bulduklarının çoğunu piyasada canlandıramamışlar. Hocamız anlatacak hem bir bitki üzerinde bulmuş...

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN - Piyasada.

BAŞKAN - Piyasada ve aynı zamanda piyasa ile beraber entegre olmuş yani üniversite ile piyasa çok güzel bir çalışması olduğu için ihracatta yapıyorlar, onun için davet ettim özellikle buraya. Yine, Dr. öğretim üyesi Murat Zor burada, Lokman Hekim Üniversitesi Eczacılık Fakültesi hocamız. Yine, Ergün Kesmez, sektörden bir arkadaşımız Antalya’da, onu da dinleyeceğiz inşallah.

Şimdi, Sayın Bakanım ilk sizin isminizdi ama müsaade ederseniz hocamız başlasın.

Buyurun hocam, sizleri dinleyeceğiz.

Hocam, süremiz kısıtlı, yirmi dakikada toparlayabilirsek yine, soru-cevap...

III.- SUNUMLAR

1.- Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer’in, tıbbi ve aromatik bitkilerin dünyadaki ve Türkiye’deki durumu ile KKTC’de düzenlenecek olan 6’ncı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Dünya Kongresi hakkında sunumu

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Çok hızlı gideceğim.

Öncelikle bu nazik davetiniz için teşekkür ediyorum. Böyle önemli bir komisyonda konuşuyor olmam benim için de son derece önemli. Afyon’da da benzer bir sunum yapmıştım hatırlayacaksınız, onu birazcık kısalttım ben bugün zamandan dolayı ve hızlı bir şekilde bitirmeye çalışacağım.

Şimdi efendim, öncelikle dünyadaki durumu hızlı bir şekilde birkaç slaytla geçecek olursak, geçtikten sonra Türkiye’deki duruma geleceğim.

Dünyada tabii bu bitki sayısı sürekli artıyor, bu son rakamlardır 422 bin tür ilan edilmiş durumda ve bunların 52.885'inin tıbbi ve aromatik bitki olduğu belirlenmiş durumda. Her sene bu rakamlar yenileniyor, onu söylemem gerekir; Kew Gardens vardır İngiltere'de onlar dünyadaki bütün bu durumu her sene inceleyip yıllık raporlar yazıyorlar. Dünya Sağlık Örgütünün verilerine göre de 20 bin civarında tıbbi amaçlarla kullanılan bitki var. Dünyada bitkisel droglar için belli merkezler var, bunlar arasında Çin, Hindistan, Amerika, Almanya filan gibi bildiğimiz Batı ülkeleri ve Hong Kong'u sayabiliyoruz. Tıbbi bitkisel drogların dünya ticareti 2018 yılı itibarıyla 62 milyar dolar seviyesinde ve büyüme hızının da yıllara göre yüzde 7 olduğu söyleniyor. Bir dünya bankası raporuna göre tıbbi bitkisel droglar ve ilgili ürünlerin pazarının 2050 yılında 500 milyar dolar olması beklenmekte. Yani dünyada bu konuda son derece büyük beklentiler var. Başlıca ihracatçı ülkeler arasında yine benzer ülkeler, onların arasında Singapur, Mısır gibi ülkeleri sayabiliyoruz.

Uçucu yağlar konusunda ise yıllık uçucu yağ üretimi dünyada 150 bin tonu aşkın ve uçucu yağ bitkilerinin tarım alanları 600 bin hektarı aşmış durumda. 1 milyon çiftlikte uçucu yağ tarımının yapıldığını biliyoruz. Hâlen küresel uçucu yağ pazarı 6,5 milyar dolar civarında bunun da projeksiyonla 2025 yıllarına kadar 15,8 milyar dolara ulaşması bekleniyor, 2020 yılı için de 10 milyar dolar tahmin ediliyor, 370 bin tona çıkacağı düşünülüyor. 2016 yılında uçucu yağların toplam ihracatı 4,38 milyar dolar olmuş ithalatı ise 4,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş. Başlıca ihracatçı ve ithalatçı ülkeleri de slaytta görüyorsunuz.

Şimdi portakal, okaliptüs, nane ve limon esanslarının pazar payı 100 bin ton ve tüm uçucu yağ üretiminin üçte 2'sine karşılık geliyor. Yani bunlar son derece önemli ürünler. Avrupa Birliği en büyük uçucu yağ ithalatçısı; Fransa, Almanya, İngiltere de bu ülkeler arasında.

Şimdi gelelim Türkiye'ye. Türkiye florası son derece zengin ve çeşitli. Bunun sebepleri var. Bir kere ülkemiz çok önemli bir coğrafik konuma sahip, dünyada üç iklime aynı anda sahip olan tek ülke, bunlar Akdeniz, kara ve Okyanusya iklimi, Okyanusya iklimini biz Rize civarında görüyoruz. Ve deniz seviyesiyle Ağrı Dağı'nın tepesine kadar olan bir "transekt'e" sahibiz. Ayrıca Asya'da ve Avrupa'da da topraklarımız var. Bu bitki çeşitliliğinin zengin olmasının sebeplerinden bir tanesi de dünyanın son derece önemli üç fitocoğrafik bölgesinin, bitki coğrafyası bölgesinin kesişme noktasında olması. Avrupa-Sibirya, İran-Turan ve Akdeniz bitki coğrafyası bölgeleri bunlar.

Şimdi ülkemiz florası zengin ve çeşitli dedik; sürekli değişiyor bu rakamlar, 9 binin üzerinde tür var, 12 binin üzerinde çiçekli bitki "takson"u bulunmakta yani bitki çeşitliliği bulunmakta. Bu bir kıta florası özelliği taşıyor bizim ülkemiz çünkü Avrupa'da yetişen tür sayısından yaklaşık 2 bin daha az bitkiye sahibiz yani bu da muazzam bir zenginlik oluyor. Floranın üçte 1'ini aromatik bitkiler oluşturuyor, bin kadar bitki türünün halk tıbbında kullanıldığı kayıtlı ve floranın yüzde 30'undan fazlası, yüzde 33'ü civarında da endemik bitki var. Yani her 100 bitkiden 33'ü endemik yani dünyada sadece bizde yetişen. Tabii şanslıyız, Türkiye florası tamamen kaydedilmiştir, 11 cilt hâlinde yayınlanmıştır, en son ek cildi 2011 yılında Türk botanikçiler, bilim adamları yayınladı, onların içinde ben de varım; Tuna Ekim, Adil Güner, Neriman Özatay ve ben yazdık. Yalnız 2014'ten beri "Resimli Türkiye Florası" diye Türkçe bir flora çıkartılmaya başlandı. Bu, cumhurbaşkanımızın himayesinde olan bir projedir ve 2 cilt çıkmıştır, bu proje tamamlandığında 28 cilt olması beklenmektedir.

Şimdi Türkiye'nin ihracatında 300 milyon dolar değerinde tıbbi ve aromatik bitki ihracatı yapıyoruz, bunlar son rakamlar. Kekik, defne, adaçayı gibi üç tane bitkiye sadece indirgersek gördüğünüz gibi 2018 yılında 105 milyon dolarlık ihracat yapmışız bu üç bitki için ve kilogram başına dolar olarak

değeri de 3. Bu rakamlar önemli rakamlar çünkü eskiden bu rakamlar 1'ler civarındaydı, şimdi 3'lere çıkmış durumda. Bu da şunu gösteriyor: Türkiye kaliteli drog ihraç ediyor dünyaya. Önemli aromatik bitkilerin hangi familyalara ait olduğunu buraya yazdım, okumayayım.

Şimdi, uçucu yağ ihracatı ve ithalatına dair bir tablomuz var burada. Gördüğünüz gibi ihracatımız neredeyse 47,5 milyon dolar olmuş 2018'de. Ama 33,5 milyon dolar da ithalat yapmışız. Şöyle söyleyeyim, pek çok bitkiyi biz ithal edip reeksportla yapıyoruz yani onun için bu rakamlar bizleri yanıltmasın.

Şimdi gelelim droglarımıza. Afyon alkaloitleri konusunda ülkemiz çok önemli bir konumda çünkü dünyanın en büyük morfin üretim tesisi Afyon Bolvadin'de ve orada 20 bin ton kadar haşhaş kellesinden -kurulum kapasitesi buydu- 60 ton morfin üretilmekte, ayrıca bir derivatizasyon fabrikası da var yanında, morfin, kodein tuzları, kodein, dionin ve başta birtakım tuzlar da isteğe bağlı olarak üretilmektedir.

Biliyorsunuz eskiden biz afyon üreticisi bir ülkeydik ama 1974'ten beri bu yasaklandığı için, afyon sakızının elde edilmesi yasaklandığı için kelleler tarlada kuruduğu zaman tohumları alınıyor, o kelleleri Toprak Mahsulleri Ofisi alıyor ve Bolvadin Fabrikasında morfin elde ediliyor. Bu morfinin de yarısı kodein ve dionine çevrilerek büyük ölçüde ihraç ediliyor. Burada haşhaş sapı konsantresi kodein, morfin ve hidrokolon tuzlarıyla ilgili yine ihracat rakamlarını görüyorsunuz.

Gül, tabii ülkemiz için son derece önemli bir bitki, tamamen tarım ürünü ve dünyadaki iki tane büyük üretici var. Her ülke bunu üretmek için uğraşıyor ama başaramıyor, Türkiye ve Bulgaristan. Dünyada ortalama yıllık 3 ton kadar gül yağı üretilmektedir, bunun yarısını Türkiye, yarısını Bulgaristan üretiyor. Zaman zaman farklılıklar olabiliyor arada ancak bu iki ülke son derece önemli, çiçeklerden su distilasyonu ile elde edilmektedir. Hem gül yağı hem gülsuyu hem de çözücü ekstraksiyonu ile gül koncreti ve oradan da gül absölüsü gibi son derece katma değeri yüksek ürünler üretmekteyiz. 2018 itibarıyla ülkemizde ne kadar alanda yetiştirildiği ve ne kadar taze gül üretildiğini görüyorsunuz. Güllün kilo fiyatı 10 bin eurodur, biz öyle ihraç ediyoruz, bunun sebebi de 3,5 ila 4 ton gülden 1 kilo yağ elde edilmesinden dolayıdır. 400 kilo gülden de 1 kilo gül koncreti elde edilmektedir. Tabii gül yağı üretim mevsimi yılda bir aydır, mayıs ortası ile haziran ortası arasında üretilir, sonra fabrikalar temizlenir, kapatılır, bir sonraki sezon beklenir, yılda 100 ton kadar da gül suyunun üretildiğini biliyoruz. Burada yılda ortalama ne kadar üretim yapıldığını görüyorsunuz, 1.600 kilo gül yağı 2.400 kilo gül koncreti. Gül koncretinden de gül absölüsü dediğimiz bir başka ürün yine üretilmektedir bazı firmalar tarafından. Gül koncretinin fiyatı bin euroya kadar satılıyor ama gül yağının 9 bin, 10 bin euroya satıldığını biliyoruz. Burada 2017 rakamlarını görüyorsunuz ne kadara satılmış, nasıl gitmiş, bu da size bir fikir verecektir. Çünkü Türkiye'nin çok önemli bir aromatik bitkisidir gül. Biz 1986 yılından itibaren her yıl Gülbirlikten o yılın gül yağını alır analiz ederiz ve onların bir burada limitlerini veriyorum ben ana bileşikleriyle yani Türk gül yağının profili budur. Şunu da söyleyeyim: ISO'nun bir gül yağı standardı vardır ve o standartlarda bizim bu değerlerimiz içerisine girecek şekilde yapılmıştır.

Gül ürünleri, tarihin çok eski zamanlarından beri bilinen ürünlerdir, İbni Sina bahsetmektedir, diğer müellifler bahsetmektedir ve genellikle hepsinin birleştikleri nokta kalp ve beyin üzerine etkili olduğuna dairdir. Kalp ve beyne iyi gelir diye hatta koklayarak dahi o etkinin olduğu yazılıdır kitaplarda. Biz de yaptığımız birtakım araştırmalarda bunu ispatladık, bu konuda yayınlar yaptık, İranlılar da bu konuda epeyce yayınlar yapıyorlar. Hafızayı güçlendirici etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Burada piyasada bulunan gül ürünlerini görüyorsunuz, pek çok ürün, bunları Gülbirlik Rosense markasıyla satıyor ama diğer firmalar da bunları satmakta.

Türkiye'nin dünyada en büyük üreticisi olduğu bir başka ürün kekiktir. Kekik konusunda Türkiye dünyanın en büyük üreticisi ve en temiz kekik üreticisi, onu da övünerek söyleyeyim çünkü gerçekten, Türkiye'den giden kekik övgüyle bahsedilen bir üründür. Pek çok değişik cinsten elde edilen ürünlere biz "kekik" diyoruz Türkçede, hepsinin ayrı ayrı ufak tefek isimleri var ama genel olarak bunlara "kekik" demek gerekir çünkü hepsi kekik gibi kokan yani uçucu yağında "timol ve karvakrol" dediğimiz maddelerin bulunduğu ürünlerdir. Bakınız, 2018'de kuru kekik ihracatı, en yüksek miktar olan 17,5 milyon tona yaklaşık 57 milyon dolara, birim ihrac değeri ise 3,2 dolar/kilograma ulaşmıştır. Sürekli bu artmaktadır ve artık, eskiden doğadan toplanan kekik bugün tamamen tarımsal bir ürün olmuştur. Gül nasıl bir tarımsal ürüne kekik de öyledir. Doğadan da toplanıyor ama yabancılar bunu pek tercih etmiyor çünkü firmalarımız son derece güzel, temiz kekik vermekteler dünya piyasalarına. En az bin ton kadar kekik yurt içinde baharat olarak, çesni olarak tüketiliyor, kalanı da ihrac ediliyor veya uçucu yağ üretiminde kullanıyor. Bakınız 2018 yılında 5,5 milyon dolar karşılığı 66 ton kekik yağı ihrac etmiş Türkiye. Bunun hemen hemen tamamı ihrac rakamlarıdır. Burada yine birtakım rakamlar veriyorum, bakın tarım alanları oldukça büyük, 139 bin dekada üretim yapılmaktadır. Bu da yine ek birtakım bilgiler.

Şimdi Türk kekiği, bilyalı kekik veya İzmir kekiği dediğimiz kekik önemli. "İstanbul kekiği" dediğimiz veya dünyada "Yunan kekiği" olarak bilinen kekik önemli. Bir endemik tür var Sütçüler'de, Sütçüler'de yetişen sadece, Toros'un o bölgelerinde, kıyıya kadar inen o yayla kesiminde yetişen origanum minutiflorum, bu da Türkiye'den büyük miktarda ihrac edilen ve dünyada da talebi olan bir kekik türü. Ayrıca dubium var, beyaz kekik, Alanya'nın beyaz kekiği ve "İsrail kekiği" dediğimiz Mersin tarafında yetişen ve yetiştirilen kekik türleri.

Bunun dışında, başka yine adı "kekik" olan ama ticari olarak da çok fazla değeri olmayan yalnız bilinen türler de bunlar. Vaktimiz olmadığı için teker teker bunları anlatamıyorum.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Hocam, affedersiniz, Enes Sütçüler mi?

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Isparta Sütçüler.

BAŞKAN – Köprülü Kanyon Milli Parkı'na doğru.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Evet orada. Hatta vaktim olsa da anlatsam, orada öyle güzel bir toplama sistemi kurulmuş ki o endemik bitkinin yok olması mümkün değil. Oradaki yerel ormancı yöneticiler ile belediye, muhtarlık, hepsi, belli bir zamanda ne zaman yaylaya çıkıp kekik toplanacağına karar veriyorlar, belli bir süre içinde o kekik toplanıyor, indiriliyor aşağıya ve nasıl toplanacağına dair de eğitim veriliyor köylüye. Onun için artık onun neslinin tükenmesi diye bir şey olamaz.

Avrupa Farmakopesinde ben yirmi yıl çalıştım ve kekik monografını da ben hazırlamıştım. Kabul edilmiş durumdadır. İzmir kekiği ve İstanbul kekiği officinal kekik olarak kabul edilmiştir yani Avrupa'da herhangi bir üretici kekikten bir ilaç üretmek isterse bu 2 kekiği kullanmak zorundadır. Burada bazı fabrikalardan resimler görüyorsunuz.

Kekiğin farmakolojik etkilerine geldiğimiz zaman da yani ben şöyle diyebilirim, bir bilim adamının ağzından böyle lafı zor duyarsanız ama: "Panacea" yani her derde deva bir bitki çünkü neredeyse yirmi yılı aşkın süredir biz kekikle çalışıyoruz, bir tane zararlı etkisini görmedik ve çok yayın yaptık yani ben sadece kekik üzerinde 100'den fazla yayın yapmışımdır.

Kekik suyu da ülkemizde çok kullanılan, içilen ve kekik yağı distile edildikten sonra yağın altında kalan sudur ve ülkemizde çok bilinmekte, Avrupa'ya ve Amerika'ya da satılmakta. Hidrosol dediğimiz bu ürünün içinde son derece nadir birtakım bileşikler bulunmakta. Halkımız bunu mutfaklarında bile yapıyor. Köy tipi, bu Türk tipi bir imbiktir, vaktim olsa da anlatsam ve biliyorsunuz piyasada da bulunan bir ürün bu.

Ada çayı diğer bir ürünüdür. Şimdi, dünyada bilinen bir ada çayı vardır, *salvia officinalis*. Bu, Türkiye'nin doğal bitkisi değildir ama Türkiye'de de tarımı yapılmaktadır ve ihraç edilmektedir. Türkiye'nin doğal olanı *salvia fruticosa* dediğimiz bir bitki. Bu bitkiden de Türkiye ihracat yapmakta. Bakın, 7,2 milyon dolar karşılığı 1.962 ton kuru ada çayı yaprağı ihraç etmişiz, daha çok Almanya'ya satıyoruz. Bunun dışında *salvia tomentosa*, *salvia aramiensis* gibi birtakım türler de satılıyor. Ada çayı antiseptik, gaz söktürücü, spazm çözücü gibi pek çok özelliği olan bir şey. Ayrıca Alzheimer'da da yararlı olduğuna inanılan bir bitki. Bunun da Avrupa Farmakopesinde monografları var.

Sıderitis, dağ çayı dediğimiz bitki. Türkiye'de 40'ın üzerinde sıderitis türü bulunmakta. 2 tane yem merkezi var, 1 tane İspanya, 1 tane Türkiye, aradaki ülkelerde son derece az ama Yunanistan'da mesela 7 tane tür yetişiyor, bunun 1 tanesini inanılmaz derecede dünyaya tanıttılar. Yani en iyi sıderitis türü bizde yetişiyor, biz tanıtamıyoruz. Antalya'da, rahmetli olan bir eczacı dostumuz bunları çok güzel paketlemiş ve Almanya'ya ihraç etmişti, rahmetli olduktan sonra o da bitti. Yani o bir tür var, bizim isimlendirdiğimiz bir tür var o Alanya yaylalarında, o türü Almanya'ya ihraç etmeyi başardı ve Almanya da "light tea" adıyla eczanelerde satıldığına ben şahit oldum. Evet, Alanya'ya gittiğiniz zaman zaten demet demet yazın satarlar bunu, biz de çay yapıp içeriz biliyorsunuz, burada nasıl yapıldığını görüyorsunuz. Evet bu kimyasal kısımları geçiyorum.

Nane; Efendim Türkiye'de üretilen nane "bahçe nanesi" dediğimiz *mentha spicata*'dır ama esas officinal olan nane, dünyada tanınmış "peppermint" denen naneninse Adana tarafında sanırım biraz tarımı yapılıyor, Onun dışında pek nane tarımı Türkiye'de yok. Benim bir hayalim vardı bu GAP bölgesinde nane tarımının yapılmasıyla ilgili. Maalesef, o projeyi rezil hâle getirdi oradaki üniversiteden arkadaşlar ve battı o proje, olmadı, hiçbir zaman yürümedi. Türkiye'de böyle şeyler oluyor yani en büyük sıkıntı -bakın, ben 70 yaşındayım, kırk küsur yıldır "academia"dayım, hayatım araştırmalarla geçti, bir araştırma merkezi kurdum Eskişehir'de ve yıllarca orada hizmet verdik- Türkiye'de tabiricaizse karakucak iş yapılıyor. Yani Türkiye'de yapılabilecek olan şeyler yapacak olan insanlara danışılmıyor, birileri gelip kendisini satıyor ve onun yaptıkları da bitiyor. Ondan sonra da "Olmuyor Türkiye'de." deniyor. Yani biz bunu hayatımız boyunca yaşadık, bu Komisyonun da bilmesini isterim.

Evet, bunlar gördüğünüz gibi, bakınız Türkiye'nin yaptığı ithalat ihracatından çok daha fazla.

Defne; yine Türkiye için son derece önemli bir ürün çünkü bunun yaprağını, meyvesinin yağını -gar yağı, tehnel yağı diye bilinir biliyorsunuz- kullanarak ürünler üretiyoruz. Yapraktan uçucu yağ çıkar, meyvelerden bir sabit yağ çıkar. O sabit yağ sabun yapımında, şampuan yapımında falan kullanılıyor, daha çok Arap ülkeleri alıyor ama yapraklardan da... Silifke'de bir fabrika vardı, batmak üzereydi ORKÖY'ün; kurduğu biz bir Birleşmiş Milletler projesi ile orayı çalışır hâle getirdik, şu andaki, son durumunu biliyorum.

Efendim, bakın, 2018'de 40 küsur milyon dolar karşılığı 14.599 ton kuru yaprak ihraç etmişiz yani Türkiye önemli bir ihracatçı. Bu da fabrikalarda defne yaprağının nasıl işlendiğini gösteren bazı resimler.

Anason konusunda tabii ülkemizde biliyorsunuz, bir sürü anason türü var ama biz “pimpinella anisum” dediğimiz, “anason” diye bildiğimiz bitkinin tarımını yapıyoruz; doğadan filan toplamıyoruz, tarımını yapıyoruz ve biliyorsunuz, o da rakı üretiminde kullanılıyor, Avrupa’ya falan çok ihraç ediliyor, onlar da benzer birtakım ürünlerde bunları kullanıyorlar. Anason ihracat rakamlarını da burada vermiş bulunmaktayım.

Ihlamur: Ülkemiz yine ihlamur konusunda kaliteli ihlamur üreten bir ülke olmasına rağmen bakın, ithalatımız daha çok çünkü daha ucuz olan başka ülkelerden alıyoruz bizdekiler biraz daha pahalıya geldiği için. 3 tane değişik tür vardır, bu türler daha çok üretiliyor.

Sığla yağı konusunda da bir efsane... Sığla yağı, biliyorsunuz, günlük ormanlarında, Marmaris’teki günlük ormanlarında elde edilen bir balzamdır, gövdesinde yapılan yaralamalarla elde edilen bir balzamdır. O balzam kazınır, suyla kaynatılır, kıymıklar yukarıya doğru çıkar odun kısımları, onlar tütsü diye satılır, alta kalan balzam kısmı da alınır ve o şekilde ihraç ediliyordu. Bir firma bize getirdi, biz onu bal kıvamına getirdik ama öğrendik ki bunu bizden en çok alan Ruslar o zaman, şimdi zaten üretim filan da kalmadı. Yani bence orası turistik amaçlarla kullanılsın, ağaçlara hiç zarar verilmesin daha iyi olur diye düşünüyorum çünkü Avrupa’da kozmetik yönetmeliklerine alerjen olarak giriyor bu ürün ve kozmetik ürünlerinde kullanılması yasak ama bazı romantik arkadaşlarımız zaman zaman bunların sempozyumlarını falan düzenliyorlar, yapıyorlar bir şeyler onu geliştirelim diye. Artık, o ormanlarda onu işleyecek işçi de kalmadı çünkü gençlerin hepsi turizme gitti. Yani böyle birtakım problemler de var, onların da bilinmesinde yarar var. Evet, bakınız, Türkiye’nin ihraç ettiği rakamlar oldukça düşmüş durumda.

Meyan kökü bir başka ürünüdür. Bu, tamamen doğadan toplanarak yapılıyor. Bir fabrika vardı Siirt’te, o fabrikanın da yine ayağa kaldırılmasında biraz emeğimiz geçmişti, yalnız daha sonra bir işçi iştiraki olarak kurulmuş, çalışmamış. Neden çalışmadığının sebeplerini de biliyoruz, sonra birisine, bir Suriyeliye satmışlar, sanırım Gaziantep’te falan bir yerde fabrikayı taşımış ve orada üretiyormuş ama bu meyan olayı da ayrı bir derttir. Burada Siirt’teki fabrikadan birtakım resimler koydum.

Çöven: Çöven biliyorsunuz helva yaptığımız bir bitki yani çöven yoksa tahin helvası yok. Gypsophila türleri, bunlar da hiç tarımı yapılmıyor, tamamen doğadan toplanıyor. Bakın, ülkemizde 386 bin dolar karşılığı 370 ton çöven ihraç edilmiş, önemli bir rakam değil ama yurt içi tüketimi çok fazla. Avrupa bunu niye alıyor? Mercek kataloğuna girerseniz orada crude saponin yazan bizim çöven kökünün saponinidir. Onu orada yapıp satıyorlar.

Gelelim şimdi birazcık daha güzel konulara: Şevketibostan. İzmirlilerin hepsi bilir şevketibostanı. Bunun kök kabukları, taze kök kabukları ayrılır, toplanır, pazarlarda satılır, zeytinyağlı yemeği çok güzeldir. Bir de Manisa’da bir doktor yıllar önce “Lityazol Cemil” diye ruhsatını aldığı bir ilacını çıkarmıştı bu kök kabuklarından, yakın zamana kadar bu ilaç satılıyordu, böbrek taşlarını düşüren son derece etkili bir ilaç. Yok artık yani eczacılar soruyor: “Ah, olsa da satsak.” diye.

ERKAN AYDIN (Bursa) – Eskiler istiyor, hâlâ da “Yok.” diyorlar.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Değil mi? Aynı durumda, maalesef. Onun ayrı bir acıklı hikâyesi var, onlara ben girmeyeyim şimdi neden durduğunu, üretim durdu çünkü. Güzel olan haberi vereyim size. Güzel olan haber şu: Menemen’deki tarımsal araştırmada arkadaşlarımız bu bitkinin tarımını başardılar, köylüye dağıttılar. Ben geçen sene gittim, orada tarlaları gördüm. Son derece güzel, yayılmış, köylü alıyor. Bunun kök kabuğu artık doğadan toplanmıyor, pazarlarda o satılıyor. Bakınız, Türkiye yoktan bir ürünü var etmiş durumda. Geçen hafta Atina’daydım, bir kongre vardı, bir

İspanyol bir resim koydu, bu bitkinin resmini. Güney İspanya’da bunun tarımını yapıyorlarmış ama sadece yapraklarını, toprak üstü kısımlarını yiyorlarmış. Ya “Yemiyor musunuz şey kısmını?” dedim. “Biz bilmeyiz.” dediler, çok ilginç. Belki biz onlardan kökleri alıp burada kullanabiliriz yani.

Salep: Salep de yine biliyorsunuz, bu yumrulu yer orkidelerinin yumrularından elde edilen bir ürün. Değişik cinslerin orchis, ophrys, platanthera, serapias gibi onların yumruları. Bakınız, normal bir salepte bir sert bir yumuşak yumru vardır. Sert yumruyu alırlar, aslında öbürkünü dikseler tekrar toprağa yetiştirirler, tohum verecek ama köylü onu bilmediği için atıyorlar ve ondan dolayı zaten salep “Nesli tükeniyor.” diye söylenen bir ürün. Kaynar suya daldırılır bunlar toplandıktan sonra, iplere geçirildikten sonra enzimleri ölsün diye -yani filizlenmesin diyer o- daha sonra kurutulur -burada görüyorsunuz işte, Kastamonu tarafında çekilmiş resimlerdir bunlar- ve taş gibi sert olur. O iyice öğütüldükten sonra bembeyaz bir un olur, oradan salep olarak... Biliyorsunuz MADDO dondurmaları filan, Maraş dondurması... Maraş dondurmasının o kadar sert olmasının sebebi saleptir.

Bir güzel haber daha vereyim size yine Menemen’den. O arkadaşlarımızı takdir ediyorum, gerçekten çok güzel işler yapıyorlar. Bakınız, ne yapmışlar? Orchis sancta, serapias vomeracea gibi türlerin 2’den fazla yumru verdiğini bulmuşlar, onları toplamışlar ve çoğaltıyorlar kendi tarlalarında, yine çok yumrulu salepler çıkıyor, onları köylüye dağıtıyorlar ve köylü bunun da tarımını yapmaya başladı. “Doğadan toplanıyor.” diye kıyameti koparıırken biz, artık o tehlike kalmadı çünkü başka türlü yetiştirmeniz mümkün değil, tohumdan filan yetiştirmek oldukça zor çünkü tohumun çimlenmesi için toprakta özel bir mantarın olması gerekiyor, o yoksa çimlenme olmuyor, simbiyozla ürtüyor. Bakınız, salep üretimi Muğla, Samsun, Aydın, İzmir, Yalova illerinde 50 dekar alanda şu anda yapılıyor ki bu artacaktır mutlaka, 15 ton kadar salep üretiliyor. Bunlar son derece güzel.

Burada, bu tabloda tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğine dair birtakım rakamlar var, tabii vaktimiz yok bunları anlatmaya ama...

BAŞKAN – Evet, Hocam vakit de biraz... Belki soru-cevap...

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Bitti zaten efendim, son şeye geldim.

Bu da yine ihracat rakamları, bunu da geçtik.

Şimdi, Komisyon üyelerinin de ilgisini çekebileceğine inandığım bir şeyden kısaca bahsederek konuşmamı bitireceğim. 13-17 Kasım tarihlerinde Kuzey Kıbrıs’ta 6’ncı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Dünya Kongresi’ni düzenliyoruz. Dünyadan büyük ilgi var, dünyadan tanınmış insanları konuşmacı olarak çağırdık ama güneydeki Rumlar kıyameti kopardılar “Bu kongre yapılmasın.” diye uğraşıp duruyorlar ama biz kongreyi yapacağız neticede. Ancak tabii pek çok kişiye mektuplar göndermişler “Katılmayın bu kongreye, bu kanunsuz bir ülkede oluyor.” falan diye. Biz de onlarla mücadele ediyoruz, ben de ayrı mektuplar yazdım falan. Bu kongrenin bu Komisyon ve ülkemiz tarafından da desteklenmesinin çok önemli olduğuna inanıyorum çünkü bu kongre dört yılda bir yapılır ve değişik bir kıtada yapılır, son olarak bunu buraya getirdik, bütün kıtalar bittikten sonra Türkiye’ye getirmiştik, işte Kıbrıs’ta yapıyoruz. Bu da uçucu yağlar sempozyumu, seneye yapacağız, iki hafta önce Viyana’daydım, oradan aldık bu kongreyi.

Evet, efendim, böyle ilgilenenler için bir kitabımız var “Handbook of Essential Oils” diye. Bu kitabın 3’üncü baskısını çıkarıyoruz, geçen sene Amerika’da yılın kitabı seçildi.

Hepinize teşekkür ediyorum efendim. Sorularınız varsa alabilirim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Hocam, biz teşekkür ediyoruz.

Soruları olan varsa geleneksel olarak...

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) - Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Kabukcuoğlu, buyurun.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Sayın Hocam, çok teşekkür ederiz. Ben de bir tıp doktoruyum.

Şimdi, biz bu tıbbi ve aromatik bitkilere başladık başlayalı benim kafamda çözemediğim bir problem var. Şimdi çok da güzel anlattınız. Afyon alkaloidleri bunlar ağrı kesici olarak kullanılıyor, gül kozmetikte kullanılıyor ama kekik deyince her şey karıştı. Şimdi, baş ağrısına da karın ağrısına da antibiyotiktir, antitümöraldir, her şeye etkili gözüküyor. Hani bize, vatandaşlara bu tür şeyler yani normal formülize edilmiş ilaçlar yerine bu şekildeki ilaç gibi etki gösteren şeyler tarif edilirse vatandaşların yatkınlığı daha fazla. Madem diyelim antitümöral etkisi var kekiğin yani buna göre formüle edilmiş bir tableti var mı ya da enjektabil bir formu var mı ya da bir pomadı falan var mı, böyle bir kullanım var mı?

Bir de bunları anlatanlar -sizi tenzih ederim- böyle işi bir de sağlık yönüne dayandırarak “Şu hastalığa iyi geliyor.” deyince bunların biraz daha albenisi artıyor. Mesela ada çayını içiyoruz tamam, “Ada çayı hamilelikte süt salgısını artırıyor.” dediniz, bu bayağı kafa karıştırıcı bir şey ama defne yemekte kullanıyoruz, olabilir, anason belli, ıhlamur belli. Bunlar daha çok gıda takviyesi gibi duruyor, tek başına kullanarak ya da bir gıdanın içerisinde ama bunlara böyle bir ilaçmış havası verince işler çok karışıyor. Bizim ilaçlarda faz I var, faz II var, faz III var, faz IV var, böyle çalışmalar var yıllara balığ ve bazı ilaçlarda milyar dolarlara varan masraflar yapıyorlar. Sizce burada bir çelişki var mı?

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Sayın Vekilim, teşekkür ederim bu konuyu açtığınızı için, sizinle aynı fikirdeyim. Dikkat ettiyseniz, ben konuşmamı yaptığımda yaptığımız akademik çalışmaların sonuçlarını verdim. Bu sadece bizim değil, şu anda dünyada kekik ve kekiğin ana maddesi olan karvakrol üzerinde yapılmış binlerce çalışma var. Şimdi burada ben “Bunu bu şekilde kullanın edin.” filan gibi bir tavsiyede bulunmadım dikkat ettiyseniz, sadece sizlere bu yapılmış çalışmaların sonuçlarını özet olarak verdim ama şunu size söyleyeyim: Kekikle ilgili, kekik yağıyla ilgili mesela bugün en çok kullanım nerede biliyor musunuz? Hayvancılıkta. 2016 yılında Avrupa’da tavuk ve diğer hayvanlarda antibiyotik kullanımı yasaklanınca bütün firmalar yeni bir arayışa girdiler ve o arayış içerisinde bu uçucu yağların çok iyi antimikrobiyal etkilerinin olduğundan dolayı kullanılabileceğini düşündüler, biz de dâhil olmak üzere yüzlerce çalışma yapıldı. Mesela, bizim yardımcı olduğumuz bir firma var İzmir’de, bu bir ürün çıkartıyor ve bu ürünü satıyor yani tavuk yemlerine katıyorlar bunu ve hem tavuklarda kesim süresini azalttığı hem de yumurtalık tavuklarda yumurtanın ağırlığını 1 gram kadar artırdığı gibi sonuçlara varıldı ve bugün pek çok firma Avrupa’da bunu alternatif olarak kullanıyor ve tescilletiriyor tabii bunları kabul edildikten sonra.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Yani o zaman şöyle mi bahsetmek lazım Sayın Hocam: Yani bunların böyle bir etkisi olduğu biliniyor ama şu anda tıbbın hizmetine böyle bir şey sunulmamıştır, böyle mi demek lazım?

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Evet, evet diyebiliriz tabii.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Teşekkür ederim.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Ama şu var: Ya pek çok firma bu konuda çalışma yapıyor. Şimdi, taktir edersiniz ki o faz I, faz II, faz III klinik çalışmaları yapmak muazzam parayı gerektiriyor.

ERKAN AYDIN (Bursa) – Zaman...

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Zaman ve para yani en az yirmi yıl ve 2 milyar dolara kadar varan rakamlar gerekiyor. Şimdi, ona da herkes giremiyor. Büyük ilaç firmaları niye bu işe girmiyor? Şundan dolayı girmiyor: Doğal bir ürünü patentliyemiyorsunuz yani sadece bir aplikasyon patenti alabilirsiniz, o da herhangi bir kullanım, özel bir kullanıma yönelik olabilir veya herhangi bir türevini üretirsiniz o moleküllerin, ona patent alabilirsiniz ama bunlar da halkın çok iyi bildiği bitkiler olduğu için herkesin bunun patentini alanın mahkemeye vermesi lazım. Böyle bir riske girmemek için yapmıyorlar yoksa etkili olmadığı için değil. Bunlar gerçekten son derece etkili bileşikler, taşıyan yağlar ve benim kanımca bir ilacın henüz üretilmemesinin sebebi o olabilir diye düşünüyorum.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) - Ama Hocam, şimdi böyle dediğiniz zaman, diyelim bir solunum yolu enfeksiyonu, “Kişi bundan 3 öğün günde her öğünde onar gram içerse hastalığı iyileşir.” gibi bir şey söylüyorsunuz.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Yok efendim öyle bir şey demiyorum, öyle bir şey demiyorum efendim. Öyle anlaşıldıysa özür dilerim.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) - Ama Hocam “Bir tarafın bu antibiyotiktir, böyle kullanıldığımızda etkindir.” ondan sonra ikinci hamle gerekiyor.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Efendim bakınız, Sayın Vekilim, ben bir akademisyenim, ben kırk yıldır araştırma yapan bir insanım ve yayınlarımı yapıyorum, uluslararası dergilerde yayınlanıyor bunlar, kongrelere gidiyoruz orada bunları sunuyoruz, tartışılıyor, bize de sorular soruluyor, cevaplıyoruz, anlatabiliyor muyum? Yani biz oralarda gidip de “Bunu için, bunu yiyin.” Böyle bir şey demiyoruz ki. Bizim yaptığımız çalışmalar akademik çalışmalar. Takdir edersiniz ki bir ilaç geliştirmek için zaten yapılacak ön çalışmalar bunlardır. Ama herhangi bir müteşebbis bize gelirse “Ben bundan ilaç üretmek istiyorum.” derse kendisine memnuniyetle yardımcı oluruz. Neyle yardımcı oluruz? Akademik bilгимizle, birikimimizle yardımcı oluruz.

Sağ olun.

BAŞKAN – Evet, teşekkür ederim.

Sayın Aydın, buyurun.

ERKAN AYDIN (Bursa) – Hocam, biz de teşekkür ediyoruz. Ben de eczacıyım, Bursa Milletvekiliyim.

Burada tabii Komisyona birçok akademisyen geldi, ürün yetiştiricileri de geldi ama siz -tabii zaman da dar olduğu için- lavantayla ilgili pek bir şey söylemediniz.

Bir de bu trüf mantarı, bunlar son zamanlarda bayağı popüler, yetiştirilmesi de bayağı arttı, tarımı da yapılıyor. Bununla ilgili sizin -kısaca tabii çok dar olduğu için vakit- görüşlerinizi alabilir miyim.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Teşekkür ederim.

Şöyle: Lavantadan özellikle bahsetmedim. Lavanta ülkemize bundan bir kırk elli yıl önce Isparta’da bir gül yağı üreticisi dostumuz -rahmetli oldu- tarafından sokulmuştur. Lavandindir o, lavanta değildir, lavandin, bir hibrit, onun da ticari değeri var ama onu getirmişler, süper varyetesini, onu ürettiler. Isparta tarafında, Senir tarafında filan o üretiliyordu yıllarca. Sonradan, birdenbire bir şeyler oldu bilmiyorum, her tarafta bir lavanta üretme şeyi başladı. Samimiyetle söylüyorum, o konuda elimde rakamsal veriler yok. Ben de sizler gibi birtakım haberlerden okuyorum onları. Bazen analiz için bize geliyor, analiz ediyoruz, gönderiyoruz sonuçları falan ama yani Türkiye’ye şu anda bir lavanta üreticisi

ülke diyemeyiz. Bulgaristan’a diyebiliriz, Bulgaristan yapıyor, çok güzel yapıyor. Zaten bizdeki tohumları da çoğu zaman oradan getiriyorlar, Bulgaristan’dan getiriyorlar, onlar yetiştiriyorlar ama ne var? Lavanta aynı zamanda turistik bir bitki. O tarlaların güzelliği.. Bilmiyorum Fransa’da gittiniz mi?

ERKAN AYDIN (Bursa) – Gitmedik de gördük.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Oralarda muazzam tarlalar, resimlerini görmüşsünüzdür, Türkiye’de bunlar çıkmaya başladı. Herkes oraya gidiyor, yapıyor filan. Ama şu anda henüz daha ticari bir ürün olma özelliğini bana sorarsanız taşımıyor, taşıyor.

Trüf mantarı konusunda da sanırım Orman Bakanlığının bazı çalışmaları vardı Muğla Üniversitesiyle.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) - Trüf Eylem Planı hazırladık, bu konuda bir üretim başladı.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – İşte, başladığına dair bir bilgim vardı ama rakamsal veri elimde yok maalesef.

Sağ olun.

BAŞKAN – Sayın Turan, söz istemiştiniz herhâlde, buyurun.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Hocam, bu şevketibostanın renal etkinliği nasıl, razabilasyon mu yapıyor, ne yapıyor?

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Efendim şöyle: Bir öğrencim benim onda doktora yaptı. Etkili maddenin taraksasteril asetat diye bir madde olduğunu bulduk, bir sterol yapılı bir bileşik. Şöyle bir etki yapıyor düz kaslar üzerinde: “Bifazik etki” diyoruz biz ona, “bifazik etki.” Yani kasiyor bırakıyor, kasiyor bırakıyor. Hani bağırsağın peristaltik etkisi var ya, ona benzer bir etki yaparak herhâlde bu taşları dışarıya attığını düşünüyoruz.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Herhâlde ureter taşlar için geçerli olsa gerek yani pelvisteki taşlar için.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Genellikle o taşlar için geçerli, doğrudur.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Bir de bu Kayseri tarafında bir bitki var.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Gilaburu... Hocamız anlatacak.

BAŞKAN – Evet, onunla ilgili hocamız gelecek, anlatacak.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Etki mekanizmasında çok detaylı Faz II çalışması yaptık çünkü.

RIDVAN TURAN (Mersin) – 5 milimlik nur topu gibi bir pelvis taşım var da. Eşkina balığı taşı mı yesem yoksa bunları mı yapsam yoksa gidip kırdırsam mı, onu anlamaya çalışıyorum.

BAŞKAN – Neyse, onu hocamızdan dinleyeceğiz inşallah.

Buyurun Sayın Bakanım.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Müsaade ederseniz, şevketibostanla ilgili bir bilgi vermek istiyorum: Cemil Bey isminde rahmetli bir doktor bunu bulmuş ve ruhsatını alarak üretime başlamıştı Manisa’da ancak daha sonra vefat etmiş.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER - Cemil Şener.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Tabii, fabrika dağılmış. Ancak şu anda özellikle eski Maliye Bakanımız Zekeriya Bey bu konuda bir çalışma yapıyor, hatta bana da geldi “Bunu tekrar hayata geçirelim.” diye. Çok faydalı olur, hakikaten çok faydalı bir böbrek taşı düşürücü. Tabii, başka

şeyler de var, özellikle bazı sular da düşürüyor; mesela burada, Ayaş'ta bir su var, onun düşürdüğü söyleniyor; özellikle yoğurt suyunun düşürdüğü söyleniyor. Yani, bunlar, tabii, söylenti ama denemekte fayda var diye düşünüyorum.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER - Şimdi, efendim, bu şevketibostanla ilgili, daha doğrusu bu Lityazol Cemil'le ilgili İzmir'de bir doktorumuzun yaptığı bir çalışma var; tam klinik bir çalışma diyemeyiz yani kontrollü bir klinik çalışma diyemeyiz ama 150 kadar hasta üzerinde yapmış ve bunları yayımlamış yıllar önce, orada da görünüyor. Daha öncesinde Cemil Şener bunu “‘Lityazin’ ismiyle tescillensin.” diye Sağlık Bakanlığına gönderiyor 1930'larda. Sağlık Bakanlığı bunu Akil Muhtar'a gönderiyor “Bunu bir incele.” diye; Akil Muhtar iki sene inceliyor ve böbrek taşlarını düşürdüğüne dair verilere ulaşınca Bakanlığa “Buna ruhsat verilebilir.” diye tavsiyede bulunuyor. Bakanlık da “lityazin” ismiyle değil, Lityazol Cemil ismiyle -çünkü Nevrol Cemal var, hep mucidinin ismini de koyuyor Bakanlık o zaman ilaçlara- piyasaya çıkıyor. Bir alkollü ekstredir, köklerden hazırlanan bir alkollü ekstredir o. Ve dediğim gibi, yakın zamana kadar onun acıklı bir hikâyesi var; firma iflas etmedi, kapattı. Zekeriya Bey'e de o fikri veren benim; o, eksik olmasın, çok ilgilendi falan. Onu ayrıca, özel konuşuruz; şimdi vaktiniz yok Sayın Bakanım.

BAŞKAN – Evet, Türedi Kaya Bey, Sayın Vekilim, buyurun.

TÜREBİ KAYAN (Kırklareli) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Bakanım, bu özellikle lavanta bitkisi, bildiğim kadarıyla, kıraç bölgede, kıraç topraklı arazide yetişen bir çalı bitkisi, Türkiye'nin de kıraç arazisi bol miktarda var biliyorsunuz. Bu yüzden bu konuda atılması gereken adımlar atılmıştır mutlaka ama neresindeyiz bunun, o konuyu ben merak ediyorum.

Bunun dışında, şu anda bir sorum yok.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Cevap vereyim mi?

BAŞKAN – Buyurun.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Efendim, son zamanlarda pek çok yerde lavanta ekimi başladı; özellikle mesela Afyonkarahisar'da kıraç bölgeler var, Dazkırı gibi. Güller beraber, Isparta'dan... Bir miktar alana gül ekiyorlar, daha sonra lavanta. Hocamızın dediği gibi, ticarileşemedi ama mesela Dinar'da bir kaymakamlık kozmetik sanayi için birtakım lavanta ürünleri hazırladı. Lavanta üretimi hızla artıyor su istemediği için; dolayısıyla, bununla ilgili bir sanayinin kurulması şart diye düşünüyorum. Bir de hocamın ifade ettiği gibi, lavantanın türleri var; bunlardan hangi tür, nasıl olacak; bunun ihracat imkânlarının veya kozmetik ürün olarak veya diğer ürünler olarak kullanılması imkânlarının araştırılması lazım. Ekiliyor ama şu anda çoğu kere değerlendirilmesi konusunda çalışma yapılması şart. Zaten buranın da konusu bu.

BAŞKAN – Evet, bu konuyla ilgili bayağı çalışıyoruz. Şöyle ki, gerçekten, hatta lavanta -hatta espi yaptım “Ya, avanta gibi.” diye- çok kolay bir bitki -ben orman mühendisiyim- yani, üç yılda ürün vermeye başlıyor kurak bir yerde ve -kırsalda özellikle yaban hayatı, domuz lehine arttığı için, müthiş tahrip ediyor- domuz zarar vermiyor, keçi zarar vermiyor, bunu yemiyor; onun için, çok kolay da bir bitki. Ve ilk seneler sulanıyor, daha sonra sulamaya da ihtiyacı yok. 3'üncü senede ürün vermeye başlıyor, sekiz dokuz sene devam ediyor. İki cinsi var bunun, iki türü var: 900 rakımına kadar olan bir ayrı, 900'den yukarısı bir ayrı. Onun için, büyük bir ilgi var ve önümüzdeki yıllarda mutlaka bu sanayileşecek ve dışarıya karşı da ihracat da olacak yani oraya doğru gidiyoruz. Ve çok kolay bir bitki yani, onun için herkes bunu yapmaya çalışıyor. Burada başarılı olacağımız ürünlerden birisi.

Hocam, çok teşekkür ediyoruz.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Ben teşekkür ederim efendim, ilginiz için.

BAŞKAN – Sayın Bakanım, buyurun.

2.- Afyonkarahisar Milletvekili Veysel Eroğlu'nun, Orman ve Su İşleri Bakanlığı sırasında tıbbi ve aromatik bitkiler ile orman varlığı için yaptıkları çalışmalar, tıbbi ve aromatik bitki pazarı, biyolojik çeşitliliğin korunması ve devamı için orman varlığının önemi hakkında sunumu

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Öncelikle, hocama ben de teşekkür ediyorum.

Ayrıca, konferansa mutlaka kurum ve kuruluşların, tabii ki Komisyonun katılmasının çok faydalı olacağına inanıyorum.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Lütfedersiniz efendim.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Gerçekten çok önemli bir konferans.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Şeref duyuyoruz, sağ olun.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Saygıdeğer Başkanım, değerli milletvekillerimiz, tabii, Komisyona katkı veren değerli misafirler, hanımefendiler, beyefendiler; ben de hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Esasen Komisyonumuza, başta Başkanımız olmak üzere, gönülden teşekkür ediyorum. Hakikaten bu çok önemli bir konu. Türkiye için de... Az önce hocam ifade etti; dünyada, tabii, herhâlde yakın bir gelecekte, 2050 yılında 500 milyar dolarlık bir potansiyel söz konusu. Tabii, rakamlar değişik ama 65 milyar dolarla şu anda bazı literatürde yıllık ticari potansiyelin 115 milyar dolar olduğu da ifade ediliyor. Ama Türkiye olarak bu konuda gerçekten çok az; yani, Türk lirası olarak 1 milyar TL civarında bir ihracatımız var, bu çok az. Esasen biz bu işe başlayınca “Hiç olmazsa 2023 yılında yani cumhuriyetimizin kuruluşunun 100’üncü yılında bunu 5 milyar dolara çıkarın, bir hedef koyalım.” şeklinde bir çalışma yaptık. Benim şahsi kanaatim: Bu çalışmalar ve Yüce Meclisimizin de bunu sahiplenmesi, sizin gibi çok değerli Komisyon üyelerimizin, Başkanımızın dâhil olmak üzere -bu işi bilen bir kardeşimiz- sahiplenmesi dolayısıyla; hocalarımızın, üniversitelerden gelen değerli araştırmacıların, öğretim üyelerinin gayretiyle, inşallah, bunun çok üstünde ihracat rakamını gerçekleştireceğimize ben yürekten inanıyorum.

Tabii, ben onlara girmiyorum; aslında detaylı bir şekilde izah ederim diye düşünüyordum ama hocam zaten söyledi. Türkiye’de o kadar biyolojik çeşitlilik... Türkiye kavşak noktası, iklimlerin de kavşak noktası olduğu için biyolojik çeşitlilik flora, fauna açısından çok zengin; yani, Kıta Avrupası’na yakın bir biyolojik çeşitlilik, flora, fauna var o bakımdan ama bunu değerlendiremiyoruz çünkü biyolojik çeşitlilik, tıbbi ve aromatik bitkiler açısından bizden daha az olmasına rağmen Çin, Hindistan, Almanya başı çekiyor yani, bunların rakamları çok büyük. Gerçekten, bu konuya çok temas etmemiz gerektiği kanaatindeyim. Şu bakımdan: Bir kere, bunun ihracatı söz konusu. Bir de, Türkiye’de ithalatta enerjiden sonra en büyük ithalat kalemi ilaçla alakalı. Dolayısıyla, burada hakikaten atalarımızdan, dedelerimizden kalan birtakım ilaçlar var az önceki şevketibostanda olduğu gibi, gerek kekik gerek özellikle çöreoğlu gibi; gerçekten, sağlığa yıllardır, asırlardır kullanılan ve “geleneksel” olarak tabir edilen birtakım şifalı bitkiler var, bunlardan da istifade etmemiz lazım çünkü bunlar “kocakarı ilacı” diye bir tarafa atılmış; tabii, kimyasal ilaçlar ithal edilmeye başlanmış ve gerçekten çok büyük döviz ödüyoruz. Bunun önüne geçmek için, bunlardan hem ilaç hem de kozmetik sanayisinde yaptığımız ithalatların bir miktar azalması açısından hatta ihraç edilmesi açısından bunu çok önemsiyorum; dolayısıyla, yüce Meclisimizi ve sizleri gönülden kutluyorum. Çalışmalarınızı da takip ediyorum.

Bu konuda şunu özellikle vurgulamak istiyorum: Tabii, biyolojik çeşitliliğin büyük bir kısmı özellikle ormanlarda. Ormanları hakikaten çok iyi korumamız lazım, bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Ben de eski Çevre ve Orman Bakanı, sonra da Orman ve Su İşleri Bakanı olarak on bir yıl bu konuda büyük gayret ettik hakikaten; evvela ormanların özellikle miktarının artırılması konusunda. Şunu gururla ifade edeyim: Orman varlığını dönemimizde 1,5 milyon hektar artırdık. Bu şöyle: Daha önce ormanların tapusu yoktu. Özellikle İbrahim Bey eski, çok başarılı bir bölge müdürüydü, dolayısıyla kendisi biliyor; ilk defa ormanların tapusunu biz almaya başladık büyük ölçüde, Tapu ve Kadastroyla beraber. 16 kadastrocu birlikte çalıştı ve orman varlığı neticede, tespitlere göre yaklaşık olarak 1,5 milyon hektar arttı. Tabii, odun serveti de arttı; daha önce bu odun servetimiz 1,2 milyar metreküp iken -yani “odun serveti” derken ormanlardaki hacim olarak düşünebiliriz- bunu 1,6 milyar metreküpe yükselttik; bu gerçekten çok önemli.

Ayrıca çok sayıda fidan diktik, onu özellikle vurgulamak istiyorum. Yani, bu rakamlarla sabit çünkü kimin, nerede, ne kadar diktiği belli, bu da ölçülüyor ve neticede benim dönemim sonunda 4 milyardan fazla fidanı toprakla buluşturduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Burada önemseyeceğimiz bir hususu belirtmek istiyorum: Efendim, daha önce özellikle ormanlarda sadece çam veyahut da diğer ağaç türleri dikilirdi ama ilk defa biz ormanların, özellikle değişik türde eylem planlarıyla, kırsal kalkınma için önünü açtık. Mesela daha önce arıcılar ormana giremezdi, özellikle... Hatta bu konuda bir hatıramı ifade etmek istiyorum: 2007 yılında, ilk Bakan olduğum zaman arıcılar topluca bana gelmek istediler. “Benim sizlerle bir şeyim yok, o zaman da kuraklık var, su meselesini halletmem lazım. Tarım Bakanlığına gidin.” dediğim zaman “Yok, biz size geleceğiz.” dediler. “Buyurun.” dedim. Hakikaten, geldikleri zaman dediler ki “Biz ormanlara arıcılar olarak geremiyoruz.” “Niye giremiyorsunuz?” Orman Genel Müdürlüğünü aradığım zaman “Efendim, kanun var ‘Hayvanlar ormana giremez.’ şeklinde.” Bu da bir espri. Hakikaten sokulmuyormuş daha önce ama sonradan bu şekilde Bal Ormanı Eylem Planı hazırlamak suretiyle... Çünkü onları davet etmemiz lazım; yani, biyolojik çeşitliliğin devamı açısından arıların çok büyük rolü var. Bu yüzden biz aşağı yukarı 350 civarında bal ormanı kurduk. Şunu ifade edeyim: Özellikle, Sayın Hocam, şu anda dünyada bal üretiminde 2’nci sıraya yükseldik, bir de balların kalitesi arttı. İnşallah, arıcılar diyor ki: “Bize biraz daha destek vererseniz biz dünya 1’inciliği yakalayacağız.” Bunun gibi. Mesela Dut Eylem Planı, Kestane Eylem Planı gibi -ya, bunlar çok faydalı- Zeytin Eylem Planı, deliceler gibi. Bununla ilgili bir hususu dikkatlerinize arz etmek istiyorum efendim: Gene bir tarihte eski orman genel müdürüm geldi, dedi ki: “Efendim, ormandaki bütün deliceleri -delice dediğimiz ‘yabani zeytin’- kesmek mecburiyetindeyiz.” “Niye? Delice kesilir mi? Oranın iklimine, şartlarına ve birtakım zararlı etkilere karşı en dayanıklı olan bunlar. Niye kesiyorsunuz?” deyince dedi ki: “Efendim, yargı kararı var.” “Nedir?” dediğim zaman... Bir sivil toplum kuruluşu “Zeytin ağacı orman ağacı değildir.” diye dava açmış. Neticede deliceleri kesmek için harekete geçerken “Getirin kararı.” diye baktım; baktım, ki ormanın tamamı zeytin alanı olursa tamam, yasak ama büyük kısmı, yüzde 80’i zeytin olunca bir problem yok yargı açısından. Dolayısıyla, biz bütün ormanlardaki deliceleri aşıladık ve vatandaşa, orman köylülerine veya büyük şehirlerde orman mahallelerine bunları kura çekerek, eşit şekilde dağıttık. Mesela en son ben Urla’da orman mahallesindeki vatandaşları kurayla 350’şer adet aşılınmış delice dağıttığımı hatırlıyorum, bunun gibi.

Bu konuda da şunu ifade edeyim: Zeytinin faydalarından bahsetmek istemiyorum şu anda, zeytin ve zeytinyağı çok önemli, çok faydalı bir husus ama bize margarin dayatmışlar. Tahmin ediyorum 1950 yıllarında İspanya ve İtalya bizden bu delicelerden kömür yapmak için kestirip almak istemiş. Yani, neticede ben İSKİ Genel Müdürüyken bir ara Madrid’de toplantı vardı, gittiğim zaman baktım ki bütün dağları zeytinlik yapmışlar, yani muhteşem bir şekilde yapmışlar. Sonra Bakan olunca, özellikle

“Ya, bu zeytinin önemi nereden? Onlar nasıl zeytin ülkesi oldu?” deyince, meğer bizdeki deliceleri yok etmişler, kendileri zeytin yapmışlar. İtalya ve İspanya bizi çoktan geçti. Bunlara dikkat etmemiz gerekiyor.

Aynı şekilde, sakız için de.

BAŞKAN – Sakız için de.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Özellikle Başkanım bilir.

BAŞKAN – Çeşme yarımadasında.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Çeşme yarımadasındaki bütün sakızları...

BAŞKAN – Kömür yapıldı.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – ...değişik maksatlarla, “Biz sakız ağacının kömürünü çok seviyoruz.” diye almak istemişler. Muhtemelen götürmediler bile, neticede attılar ama bizde sakız bitti. O yüzden biz –işte, Sayın Başkanım orada bölge müdürüyken- Sakız Eylem Planı diye bir plan hazırladık. Yani, bu eylem planları da şöyle efendim: Beş yıllık programda kim, neyi, ne zaman, ne yapacak belli ve her altı ayda bir çok sıkı takip ediliyor, bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Hedeflerimize de ulaştık, bunları özellikle vurgulamak istiyorum.

Mesela ceviz o kadar faydalı ki efendim; özellikle cevizle alakalı, tabii, ben burada hekim olmadığım için... Mutlaka benim hemşehrim itiraz edecektir, Eskişehirli Hocam.

ARSLAN KABUKÇOĞLU (Eskişehir) - Estağfurullah.

BAŞKAN – Geleneksel sorular var.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Ama şu var: Bu bir gerçek efendim. Bakın, ben gece 3 cevizi suya atıyorum, sabahleyin suyunu içip cevizi yiyorum. Aşağı yukarı beş altı yıldır “check-up” yaptırmıyordum, bir arkadaş da illa ““Check-up’ yaptır.” dedi, bütün parametreler normal çıktı yani. Yani, şunu söylüyorum: Bunlar da değerli milletvekilim, değerli hemşehrim... Ben de Porsuk’ta çok çalıştığım için, Eskişehir’in ilk Porsuk çalışmasını yaptım. Dolayısıyla bu gibi faydalı hususları mutlaka ortaya koymak gerekir. Bunların şu faydası var: Sadece ilaç değil; yani, ilaçtan önce hasta olmayı önleyici birtakım tedbirler alınması için de bunlar kullanılırsa insan hasta olmuyor, zinde. Yani, efendim, ben çocukken hiç hastaneye falan gittiğimizi hatırlamıyorum çünkü mutlaka bize bu “kocakarı ilacı” denilen ilaçlar verirdi ama çok faydalı olurdu ve dimdik ayakta kalırdık yani hastaneye gittiğimi hiç hatırlamıyorum. Dolayısıyla, badem, salep... Hocam, bu salep yok oluyordu; hakikaten bölge müdürümle -İzmir’de bölge müdürüydü- biz bu saleple ilgili... Çünkü bunların sürdürülebilir olması lazım, biyolojik çeşitliliğin kaybolmaması gerekir. Bunun için, gerek salep gerek diğer, trüf mantarı gibi, bunlar nerede, ne kadar üretilecek, bunlar belli; merak eden varsa bunları alabilir.

Mesela “maviyemiş” dediğimiz likapa; gerçekten kanseri önlemek için çok önemli olduğu tespit edilmiş, bu bir gerçek. Tamam, bunu biz ilaç olarak kullanmayalım Değerli Milletvekilim ama bunu kanseri önleyici olarak kullansak, yani, ülkemizde üretiliyor, bunu artırsak güzel olmaz mı diye düşünüyorum.

Yani, bunun gibi çok, 38 tane eylem planı hazırladık; hakikaten, bunlar çok faydalı oldu. Şimdi orman sadece çam dikmeye odaklanmıyor, Orman Teşkilatı biliyor ki “Bunlar için gerekli ne varsa yapmamız gerekir.” ve bunları hakikaten yapıyor, artık bakış açısı değişti.

Bir de, orman artık kırsal kalkınmanın lokomotifleri olarak kullanılıyor. Mesela ceviz; orman köylerinde bir alan varsa oraya ceviz, badem, kestane, ne varsa, orası için ne uygunsa dikiliyor; üç yıl bakımı, bütün masrafları Ormana ait. Kırk dokuz yıllık sertifika veriyoruz -kura çekerek ama-

parselliyoruz. Herkese eşit, adil bir şekilde -herkesin önünde kura çekiliyor- ve kırk dokuz yıllığına bunu vatandaşa teslim ediyoruz. Mesela Edirne’de -İbrahim Bey bilir- ceviz çok gelişti. Sebebi, ormanın bu kırsal kalkınmada lokomotif olarak kullanılmasıdır, bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Bu konuda da...

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) - Sayın Bakanım, sözünüzü kestim ama geçen Sayın Valimizin önderliğinde bütün siyasi partiler bir araya geldik, sizin sayenizde bir köyün 700 dekarlık ceviz ormanını açtık ve siyaset de yapmadık.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Çok güzel. Keşke daha da...

Bu konuda bir hatıramı anlatayım: Tam Tunca Nehri üzerinde bir baraj yapılacaktı, Bulgaristan’la ortak baraj; orada araziye gezerken baktım, bir orman köyünde bütün vatandaşlar oyun oynuyor içeride, duman altı; o zaman kapalı yerde sigara yasağı yok. Oradaki genel müdürümü gönderdim, dedim ki: “Bak, şu alan ceviz için çok uygun.” Yani, ben de küçükken çiftçilik yaptım, traktör kullandım, vesaire. “Bunu vatandaşlara verelim. Git kahvede bir konuş.” dedim. Efendim, genel müdürümüz kahveye gitti, anlatıyor: “Ya, size ceviz ormanı kuracağız.” diyor, kimse oyundan başını kaldırıp bakmıyor. Birisi başını kaldırmadan demiş: “Ya, kardeşim, masrafı kim karşılayacak?” “Masraf da devletten.” demiş. “Arazi kimden?” “O da devletten.” Bunun üzerine heyecanla birisi demiş ki: “Kaç yıllığına veriyorsunuz?” “Kırk dokuz yıl.” deyince “Az değil mi bea?” demiş. Ben de “Git, onlara söyle, benim yetkim kırk dokuz yıl ama bana noterden doksan dokuz yıl yaşayacağına dair senet getirsin, doksan dokuz yıllığına vermezsem bana Veysel Eroğlu demesinler.” diye haber gönderince herkes ayaklandı, efendim, heyecanla “Bakanımız Veysel Hoca gelince birlikte dikelim.” deyince hakikaten diktik; muazzam bir alan, kahve kapatıldı. Sonra, tesadüfen, ben bir gün Kırklareli’den Edirne’ye giderken şoför, ekip yanlış yola girdi, “Edirne yolu bu değil, yanlış yola girdiniz.” dedim. “Efendim, bozuk mozuk.” diye beni o köye götürmüşler. Gittiğim zaman bütün millet davul zurnayla karşıladı; dediler ki: “Her haneye, cebimize yılda yaklaşık 30 bin lira para giriyor. Biraz daha yer verin.” Ben de diktiğim ağacı buldum; cevizler de yeni koparılmış, orada bir tane kalmış, onu kopardım; aşağı yukarı üç ay masamda kaldı, sonunda dayanamadım, kırıp yedim. Hayatımda yediğim en güzel, lezzetli ceviz o. Bunu şunun için söylüyorum: Yani, bunlar çok önemli.

Tabii, bu arada, biyolojik çeşitliliği korumak için gerçekten çok büyük gayret sarf etmemiz lazım. Bu konuda da Orman dışında, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğümüz çok büyük çalışma yapıyor. Bir defa, korunan alanlar yaklaşık 9,2 milyon hektarken 33 milyon hektara çıktı; 3 kat arttı.

İkinci: Mesela, birkaç tane misal olarak vermek istiyorum: Milli park sayısı 33’tü, 45’e çıktı. Tabiat parkı; 16 tabiat parkı vardı, 247 tabiat parkı kurduk çünkü buralar korununca, efendim, buradaki biyolojik çeşitlilik de korunuyor, o bakımdan bunlar önemli. Tabii, Çanakkale Gelibolu Yarımadası Milli Parkı, Başkomutan Tarihî Milli Parkı’nı, Erzurum’da Nene Hatun Tarihî Milli Parkı, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihî Milli Parkı, Kop Dağı Müdafaası Tarihî Milli Parkı, en son Malazgirt Meydan Muharebesi Tarihî Milli Parkı’nı da Doğa Koruma ve Milli Parklar yaptı. Yani, biyolojik çeşitlilik açısından gerçekten çok büyük zenginlik var. Şunu belirteyim: Bunu tespit etmek için bir veri tabanı hazırladık, adı “Nuh’un Gemisi.” Bütün onları işliyoruz ve biz şu ana kadar da, hatırladığım kadarıyla, ben en son ayrılırken 1 milyon 750 bin civarında bir bitkiyi oraya işlemiştik. İlkinde bana kaydetmek nasip oldu, “Eber sarısı” diye -Latincesini hatırlamıyorum- bir endemik türü ilk defa girmiştim, Afyon’da Çay’da Eber Gölü kenarında yetişen endemik bir tür. Sizin de buyurduğunuz gibi, şu anda 11.500 civarında bitki türü var.

BAŞKAN – 12 bin.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Daha da arttı, 12 bine çıktı. Fakat bunun 3.650 civarındaki türü endemik yani Türkiye’de var, başka yerde yok, bunun kıymetini bilmemiz lazım. Bu bakımdan, buradaki heyete gerçekten çok büyük önem dişıuyor.

Peki, biz bununla niye ilgilendik? Efendim, bunu fark edince ben özellikle 2012 yılında... Afyon Dağı özellikle değişik 3 tane iklimin keşıştiğı bir nokta, iklimlerin kavşak noktası; dolayısıyla, orada da tür çeşitliliğı fazla olduğı için bir Tıbbi Aromatik Bitkiler Merkezi kurduk, güzel bir bina, uygulamaya başladık. Ve değişik üniversitelerle orada çalışma yapılıyor, başta Afyon Kocatepe Üniversitesiyle iş birliğı yaptık, sonra bütün üniversitelerle. Ve 2015 yılında ilk defa dedik ki: Bu çok disiplinli bir sektör. O zaman Tarım Bakanlığını ilgilendiriyor, Orman ve Su İşleri Bakanlığını, Sağlık Bakanlığını, üniversiteleri alakadar ediyor. Dolayısıyla, bütün kurumları bir araya getirmek suretiyle 2015 yılında 1’inci çalıştayı; arkasından 2’nci çalıştayı; 2017’de 3’üncüyü; işte, bu yıl da, şimdi orada 2’nci bir üniversite kuruldu, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, o üniversiteyle birlikte –Sayın Başkanım da katılmıştı, hocamız da orada Kıbrıs’tan gelerek çok güzel bir sunum yaptı- 4’üncü toplantıyı orada yaptık.

Şimdi, benim birkaç tavsiyem olacak esasen, o da şu: Efendim, bu konuda özellikle tıbbi bitkilerden ilaç üretiminin önünün açılması lazım; en azından gıda takviyesi olarak nasıl kullanılacağı... Yani, şimdi, özellikle aktarlarda birtakım ürünleri aktar kendi kafasına göre pazarlıyor ama bu yanlış. Ne kadar kullanacak, bunun dozu, kullanma şekli, aç karnına mı, tok karnına mı, nasıl kullanacak, bunların bilinmesi gerekir. Dolayısıyla, en azından bu gıda takviyelerinin disipline edilmesi ve standart üretim yapılması, toksik madde, vesaire olmaması için bunların mutlaka bir şekilde planlanması gerekiyor, bir.

İkinci husus da: Burada bütün kurumlar bu işle ilgileneiyor; bir işin sahibi yoksa bu iş yürümez. Dolayısıyla, benim şahsi kanaatim: Yani, bir enstitü mü kurulur... Müstakil bir başkanlık kurulursa... Yani, bazı arkadaşlar “Cumhurbaşkanlığı Başkanlığında bir komisyon olsun, üst kurul olsun.” diyor ama bence üst kuruldan ziyade bütün kurumlara özellikle talimat verebilerek, toplayabilecek bir başkanlık olursa çok faydalı olur diye düşünüyorum. Hatta benim şahsi kanaatim... Bu konuda bir teşebbüsüm de olmuştu: Hatırlarsanız, Eskişehir yolu üzerinde eski Tarım Bakanlıının -şimdi Tarım ve Orman Bakanlığının- orada yeni bir bina yaptılar, bunu duyunca hemen oraya bir genel müdürlük yerleşmiş.

BAŞKAN – Evet, orayı da ziyaret edeceğız. Komisyon olarak gidelim, basalım orayı bir de.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Şimdi, ben Komisyona şunu ifade edeyim: Onların orada o yere ihtiyacı yok, kusura bakmayın. Yani, “Elden gitmesin.” diye...

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) - İçişleri gibi mi Sayın Bakanım?

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Evet, değıl mi?

Dolayısıyla, bunu açık yüreklilikle söylüyorum: Yerleri vardı zaten. Dolayısıyla, oranın bir merkezi olur. Bakın, orada bütün araştırmalar, kitaplar, laboratuvarlar... Değerli Başkanım, değerli milletvekillerim; Türkiye’de bir laboratuvar çöplüğü var, özellikle laboratuvar aletleri çöplüğü var. Bakıyorsunuz, bir yerde çok modern cihaz var ama kullanacak ekip yok, kalibrasyonu yok, şusu yok, bilen yok. Dolayısıyla, orada, bence bu konuda bütün gün, yirmi dört saat çalışabilen bir merkezî laboratuvar, kütüphane, araştırma, seminer odaları -her şeyiyle beraber- başkanın olacağı, bütün kurumların orada istediğı saat, cumartesi/pazar, gece gündüz çalışacağı bir mekân hazırlarsak, bir başkanlık teklif edilirse çok faydalı olur diye düşünüyorum çünkü artık bununla ilgili her şey çalıştaylarda toparlandı, güzel işler yapıldı. Hatta daha sonra Konya’da güzel bir uluslararası sempozyum yapıldı, kitaplar çıktı. Bunun dışında daha sonra Sağlık Bakanlığı bir çalışma yaptı. İşte hocamızın Kıbrıs’ta yapacağı şeyin çok önemli olduğunu biliyorum ben de, Kasım 13-17 arasında. Oraya mutlaka tavsiye

etmemiz lazım. Bakanlıklardan Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve diğer üniversitelerden gelen arkadaşların oraya katılması, tebliğ sunması, en azından dinleyici olarak gitmesinde fayda olur. Başta Komisyon Başkanı olarak, bütün Komisyon olarak orada bulunulması çok faydalı olur. Çünkü bir de bunun siyasi rolü var, Güney Kıbrıs'takiler bunu engellemek için çok çalışıyor. Dolayısıyla biz de gerçekten güçlü bir şekilde orada bulunalım diye tavsiye ediyorum.

Bunun dışında bir de... Tabii şimdi efendim, Meclis de ara vermiş, bizi de Meclisten çağırıyorlar. Ben çok şey söylendiği için daha fazla söz söylemek istemiyorum ama hakikaten bu ilaçlardan çok faydalı olanlar var. Biz mesela Orman teşkilatıyla birlikte, üniversitemizden bir ekiple birlikte halk için çok faydalı kitapçıklar hazırladık, çok faydalı oldu, anasından şeye kadar... Mesela kekikle ilgili kısmı da ada çayı...

BAŞKAN – Üyelerimize bunları takdim ettik.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Bununla ilgili, mesela çörekotuyla ilgili kısmının başını ben yazdım acizane, başımdan bir şey geçtiği için, onu detayına girmeyeyim, merak eden varsa anlatırım. Mesela, çörekotu burada varsa, bu kısmıyla ilgili bir hatıram var, onu da kaydetmiştim. Yani bunların standart hâle getirilmesi, ne gibi faydası, hangi dozda faydalı olur... İlaç olarak ruhsat almak çok zor fakat en azından bunun gıda takviyesi olarak ve hastalıkların önleyici bir tedbir olarak kullanılmasında fayda var diye düşünüyorum; bu bir.

İkinci de... Özellikle Başkanımızın da düşüncesi aynı bildiğim kadarıyla. Biz de bazı yerlerde odaklanarak... Diyelim ki Afyon'da ne var? Kekik var veya Burdur'da faraza, salep var veya Isparta'da gül var. Yani her şehre has bir iki tane, bazı yerlerde üçe kadar olabilir, esas itibarıyla tıpkı aromatik bitkiyi alarak bundan artık ilaç üretimi vesaire kozmetik sanayide kullanım için birtakım çalışmalar yapılabilir, bu bir. Ayrıca, ihracata yönelik olarak, siz çok güzel ifade ettiniz, bu defne mesela, önünü açtık. Biz de geçen sene Bartın'da teşvik etmiştik. Sizi arayacaklardı hocam, aradılar mı? Defne ihraç eden bir fabrikada bulunmuştum. Yani şu anda rakamlar gerçekten çok büyümüş, birtakım defneden çıkan yağdır vesaire sabuna varıncaya kadar, şampuana varıncaya kadar üretim de yapıyor. Bunları teşvik etmemiz ve ihracatının önünü açmamız gerektiği kanaatindeyim. Tabii, bunları toparken sürdürülebilir olması gerekir. Mesela ben orada Orman teşkilatına söylemiştim, tamam, defneyi köylüler tolasın, köylülere de istihdam sağlıyoruz ama bunu sürdürebilir şekilde yani bitmesin çeşitlilik diye, bu konuda da bir çalışma yapılması gerekir diye düşünüyorum. İnşallah, bu çalışmalar hayırlı olur. Tabii, sürem çok sınırlı olduğu için. Her zaman ben de emrinizdeyim.

BAŞKAN – Estağfurullah Sayın Bakanım.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Bu konuda ilk adımı attığımız zaman “Ya, Orman ve Su İşlerinin ne ilgisi var bu işle?” diyenler oldu ama biz bu adımı attık, şimdi, bakın, Yüce Mecliste bugün araştırma komisyonu olarak kuruldu ve gündeme alındı. İnşallah, 5 milyar dolarlık ihracatı yapacağımıza ben yürekten inanıyorum.

Evet, teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Evet, Sayın Bakanım, çok teşekkür ediyoruz.

TÜRABİ KAYAN (Kırklareli) – Ben bir şey soracağım Sayın Bakanımıza.

BAŞKAN - On beş dakika bir ara vereceğiz ama hemen alabiliriz, buyurun.

TÜRABİ KAYAN (Kırklareli) – Teşekkür ederim.

Sayın Bakanım, zeytincilik konusu açılmışken... Biliyorsunuz, bizde dikimi konusunda bayağı ayak sürme var, bu işi fazla ciddiye almıyoruz gibi geliyor bana. Yalnız, şöyle de bir sıkıntı var: Yarın öbür gün Avrupa Birliğine girme falan söz konusu olursa, burada İtalya ve özellikle Yunanistan bizim bu mevcutların dışında bir şey ekmemizi engelleyecek tedbirler alabilir. Bunun için, buraya girmeden önce bu dağlarımızda taşlarımızda zeytin ağacı dikme konusunda hiçbir şey bırakmamamız lazım, hiçbir boş yer bırakmamamız lazım. Bu konuda sizden bilgi rica ediyorum.

Teşekkür ederim.

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Efendim, yüzde yüz sizinle aynı kanaatteyim, onun için Orman teşkilatı şu anda bütün deliceleri aşıyor, köylüye veriyor. Diğer alanlarda da zeytinin dikimini hızlandırmamız lazım. Avrupa Birliğine girinceye kadar epeyce zamanımız var.

BAŞKAN – Çok hızlandı yalnız, şu anda zeytin gerçekten...

VEYSEL EROĞLU (Afyonkarahisar) – Teşekkür ediyoruz. Hepinize saygılar sunuyorum. Her zaman emrinize amadeyim. Bir şey olursa her zaman emirdir.

BAŞKAN - Bir on beş dakika ara veriyoruz. Hem ihtiyaçlarımızı karşılamak adına bir ihtiyaç molası verelim on beş dakika, ondan sonra aciliyeti olanlara göre de devam edelim.

Kapanma Saati: 16.06

İKİNCİ OTURUM**Açılma Saati: 16.26****BAŞKAN: İbrahim AYDIN (Antalya)****BAŞKAN VEKİLİ: Recep ŞEKER (Karaman)****SÖZCÜ: Refik ÖZEN (Bursa)****KÂTİP: Zemzem Gülender AÇANAL (Şanlıurfa)**

BAŞKAN - Evet, değerli arkadaşlar, şimdi oturumu tekrar başlatıyorum.

Uçak biletleri de olduğu için Doktor Abdullah Ünlü -Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürü- arkadaşımız sunumunu yapacak.

Dediğim gibi, özellikle yani kendi seçim bölgesi olduğu için değil, Antalya bu konuda çok iyi olduğu için, ilk günden bu yana “tıbbi aromatik bitki” dediğimiz anda bu enstitünün çalışmalarından hep bahsettiler. Onun için süre kısaldı, önümüzdeki günlerde bir teknik gezi yapsaydık mutlaka uğrayacağımız yerlerden birisiydi en başta. Olmayınca dedik ki burada bir dinleyelim, en azından kayıtlarımıza girsin ve bu araştırma komisyonuna büyük bir desteği olacak düşüncesiyle davet ettik.

Buyurun Abdullah Bey.

3.- Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürü Abdullah Ünlü'nün, Bakanlık ve Enstitü olarak tıbbi ve aromatik bitkiler alanında yaptıkları çalışmalar, sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumu

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Teşekkür ederim.

Sayın Başkanım, değerli Komisyon üyeleri; hepinizi şahsım ve Bakanlığım adına saygıyla selamlıyorum.

İçiniz rahat olsun vekilim, bir torpil yok dediğiniz gibi. Tarım Bakanlığı bünyesinde, o dönem Sayın Mehmet Mehdi Eker Bakanımız döneminde, 2010 yılında Tıbbi Aromatik Bitkiler Merkez Araştırma Enstitüsünün içinde laboratuvar merkezi şeklinde kuruldu. Keşke Sayın Bakanımız olsaydı o zaman Tarım-Orman ayrı olduğu için... Aslında Orman tarafı da çok ciddi çalışmalar yapıyor, Tarım tarafı da ciddi çalışmalar yapıyor. Ben de kısaca Bakanlığımız, enstitümüz ve yapmış olduğumuz çalışmalardan siz değerli haziruna bilgi vermek istiyorum.

Tabii, tıbbi aromatik bitkilerin üretimi dendiği zaman yetiştiricilik ve doğadan toplama şeklinde yapılıyor. Türkiye sahip olduğu bitki genetik kaynakları nedeniyle tıbbi aromatik bitkilerin üretimi, üretim ve ürün geliştirme açısından dünyada önemli bir yere sahip, Sayın Hocamız ve Sayın Bakanımız da bu konulardan bahsetti. Tabii, Türkiye florasına baktığımızda çok zengin bir floramız var, farklı coğrafi bölgelerimiz var. Bazı kaynaklara göre 650 tür tıbbi bitki kullanılıyor. Ciddi anlamda endemik bitkilere sahibiz. Aslında TAGEM'in bizim bağlı olduğumuz Genel Müdürlüğümüzün ve tabii bizim enstitümüzün temel araştırmalarından birisi, ülkemizdeki tıbbi aromatik ve boya bitkilerinde farklı endüstrilerin ihtiyaç duyduğu standart ve kalite ham maddelerinin üretimi için yeni bitki türleri yetiştirilerek tescilli çeşitlerin geliştirilmesi.

Tabii, Tarım Bakanlığına bağlı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğünde 49 tane araştırma enstitüsü var. Bu 49 araştırma enstitüsünün her birinde farklı konular var ama 15 tane enstitümüzde, TAGEM bünyesinde, bu tıbbi aromatik bitki çalışmaları yapılmakta. Ağırlıklı olarak,

agronomi, kalite ve kültür alma, ürün geliştirme ve içerik analizleri... Sayın Hüsni Hocomuzun bahsettiği gibi, çoğu bitkilerin kültüre alınması bu enstitülerimizin sayesinde olmuş, ciddi çalışmalar bunlar. Yoksa, hepinizin bildiği gibi, doğadan bu bitkiler tahrip ediliyor ve yerine gelmesi için çok ciddi zamanlar harcanılıyor.

Tabii, son yıllarda özellikle Bakanlığımız ve TAGEM Genel Müdürlüğümüz AR-GE anlamında ciddi katkılar vermeye başladı. Yaklaşık 3 milyon TL civarında bir TAGEM AR-GE projeleri, onlardan da bahsedeceğim. Yani özel sektör, üniversite, ciddi anlamda projeler teklif ederse Bakanlığımız da bunlara destek veriyor. Toplamda Bakanlığımızda 55 adet proje yürütülüyor. Bunların 15 tanesinin, yansıda da gördüğünüz gibi adaptasyon çalışmaları bitmiş, bunlar şeye kazandırılmış, hepsi kültüre alındı, artık doğadan toplanma gibi bir sıkıntımız yok. Biz bunları rahatlıkla... Çünkü bunlar enstitülerin adına tescil ediliyor ve sayın hocamızın dediği gibi, artık değişik sivil toplum örgütleriyle bir araya gelinip... Son yıllarda Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğümüzün -Bakanlığımızın bünyesindeki diğer bir Genel Müdürlük- onların verdiği desteklerle biz enstitüler bu bitkileri üretiyoruz, Tarım ve Orman Bakanlığımız ve ilçe müdürlüklerimizle Türkiye'nin değişik yerlerinde bu bitkilerin üretimine de başladık, bu da çok sevindirici bir olay diye bahsedebiliriz.

Kısaca BATEM (Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü) Tarım Bakanlığına bağlı 49 araştırma enstitüsünden biri, cumhuriyet tarihine dayanıyor tarihçesi. Kısaca enstitümüzü bilmeyenler açısından bu slaydı koydum. Yaklaşık 5 tane araştırma enstitüsü yıllar itibarıyla birleşmiş ve 2004 yılında da Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü adını almış. Hayvancılık ve su ürünleri hariç, bitkisel üretimle ilgili her türlü AR-GE çalışmasını yapan ciddi kurumlardan bir tanesiyiz. Ciddi bir personel sayımız var. Burada eczacılık fakültesinden değerli hocalarımız var, eczacı vererek Bakanlığımız bize bir destek verdi, tıbbi aromatik bitkiler merkez laboratuvarında bu arkadaşları istihdam ediyoruz yani Tarım ve Orman Bakanlığının bünyesinde eczacı kadrosu da var. İleri AR-GE ürünlerini yaparak bunları ticarileştirmek asıl amaçlarımızdan bir tanesi.

Çalışma konularımız burada, seracılık, süs bitkileri, tarla bitkileri gibi. Antalya dediğimiz zaman, biliyorsunuz Sayın Vekilim, tarımın merkezi. O anlamda da tıbbi aromatik bitkilerde özellikle endemik bitkiler yönünden Antalya coğrafyası, Antalya bölgesi çok yaygın olduğu için Bakanlığımız 2010 yılında -biraz sonra göstereceğim- bir merkez kurdu burada, ileri AR-GE merkezi. Amaç, burada Türkiye'deki tüm araştırma enstitülerine, özel sektöre, üniversitelere hizmet edebilecek bir laboratuvar. Demin Sayın Bakanımızın söylediği gibi, böyle merkezler, enstitüler kurulabilir, aslında bizde var, baktığımızda da yadsınmayacak sayıda bir altyapımız var, 18 tane araştırmacı var, bunların içinde doçent ve doktorasını yapmış arkadaşlar var, hatta dikkat ederseniz kimya mühendisi, kimyager, biyolog ve eczacı da var yani multidisiplin çalışan bir kurumuz, öyle söyleyebiliriz. Peki biz ne yapıyoruz? Özellikle arazide, arazi ve laboratuvar ayağımız var. Bitkilerin doğadan toplanması, tabii, bu toplanma esnasında üreticilere eğitiminden tutun doğadan yok olmamasıyla ilgili her türlü çalışma, bu toplamış olduğumuz bitkilerin adaptasyonu ve adapte olanlardan da ıslah yapmak. Yani biliyorsunuz, son dönemde artık ülkemiz için önemli bir slogan var, özellikle sebze tohumculuğunda, diğer şeyde: "Yerli ve millî." Artık bizim de tıbbi ve aromatik bitkilerde kendimizin ıslah ettiği çok ciddi anlamda çeşitler var ve biraz önce de bahsettiğim gibi, özellikle Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğümüzle, Bakanlıkla fide üretimleri yaparak üreticiler adına onlara doğru bitkileri sağlıyoruz, tabii bunlar da rahatlıkla bu işi yapan sanayiciye - bu firma da var içimizde biliyorsunuz- değişik firmalara bu ürünleri pazarlayabiliyorlar.

Peki, laboratuvar da ne yapıyoruz? Tıbbi bitkilerin, uçucu yağ ve ekstraktlarını elde ediyoruz. Bitkilerin etken madde analizlerini yapıyoruz. Mikrobiyolojik ve biyokimyasal özellikleri gibi kalite analizlerini de bu laboratuvarlarımızda yürütüyoruz. İşte, bu laboratuvarımız, burada da gördüğünüz

gibi, 2010 yılında Bakanlığımızın bünyesinde, o dönemki Bakanımız Mehdi Eker zamanında açtığımız ileri AR-GE merkezimiz. Tarım Bakanlığına bağlı araştırma enstitülerinin içinde tek bizde. Biraz önce de diğer Komisyon üyeleri de bahsetti, evet, siz de haklısınız, Türkiye'nin çok değişik yerlerinde laboratuvarlar var, çalışmıyor, atıl vaziyette ama bizim laboratuvarımız hem özel sektöre hem üniversiteye her yere hizmet verebilecek bir altyapıya sahip. Biraz sonra İbrahim Hocam belki teknokentten bahsedecek ama teknokentteki bütün firmalarla -biraz sonra göstereceğim- AR-GE projesi de yapıyoruz, bu da sevindirici. Yani laboratuvar sadece hizmetin dışında ürün geliştirecek kişilerle de ciddi anlamda çalışma yapıyor.

Analiz yükümüze baktığınızda kendi Bakanlık bünyesindeki araştırma projelerini ve ticari firmaların da ürün geliştirdiklerinde adına doğru ürünlerin analizini yapma da yardımcı oluyoruz. Tek eksiklerimiz bu laboratuvarın, akredite olması. Enstitümüz bünyesinde yeni bir bina çalışmamız var, inşallah bunu bitirdiğimiz zaman bu laboratuvarın da Türkiye standartlarına uygun akredite olması yolunda da çalışmaları yapacağız.

Peki, enstitümüzde bugüne kadar ne yaptık? 22 tane proje sonuçlandırdık, 17 proje devam ediyor, projelerin dağılımına baktığınızda çoğunluğu TAGEM, Bakanlık projeleri ama bunun dışında TÜBİTAK, üniversite, BAKA (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı) ve FAO gibi ulusal ve uluslararası örgütlerle de çalışma şansımız var.

Enstitümüzde kekik, ada çayı, dağ çayı, mersin, biberiye, kantaron, stevia -biliyorsunuz, stevia son dönemde önemli bir bitki türü- ve değişik endemik türlerle de çalışmalar yapıyoruz.

Kısaca, yürütülen bazı projelerden örnek vermek istiyorum. İşte, FAO projesiyle biz tıbbi aromatik bitkiler konusunda çalışan üreticileri örgütledik, onlarla üretim modellerinden tutun ne yetiştireceklerine kadar çalışmalarda bulunduk. Özellikle böyle bir Komisyonun bizi çağırması çok önemli Sayın Vekilim. Bu Komisyonun da çok büyük görevleri olacağını düşünüyorum çünkü biraz önce sayın üyelerimizden biri dedi ki: "Lavanta." Biz de lavanta üstüne çalışıyoruz ama sizin başta açılış konuşmanızda yaptığınız bir şey çok dikkatimi çekti. Türkiye'nin değişik bölgelerinde ürün gamı, ürünler oluşturmamız lazım. İnanın, eğer lavantanın önüne biz geçmez isek lavanta konusunda da bu ülke lavanta çöplüğü hâline dönecek, önüne gelen lavanta ekmek istiyor ama sizin de dediğiniz gibi, iki farklı lavanta türü var: Biri kimyasal olarak kullanılıyor, biri parfümeri sanayisinde kullanıyor. Özellikle bu Komisyonun bu konularda önder olup ülkede değişik alanlarda bu üretimleri yapma yönünde bir etken görevi olursa... Bakın, kısaca bir örnek vermek istiyorum: Antalya'yı hepiniz biliyorsunuz, Antalya narenciye bölgesiydi ama 2010'lu yıllarda bir nar furyası başladı ve bugün herkes Antalya'da narı sökmek zorunda kaldı çünkü ovaya nar diktiler. Nar, hepinizin bildiği gibi, zeytin gibi taşlık alada, kuzeyi kapalı bir alanda yetiştirilmesi lazım ama biz bunu önleyemedik. Şu anda da herkes narı sökmeye başladı. Yani limon, mandalina, portakal ektikleri alanı kestiler, nar dikmişlerdi, narı da sökmek zorunda kaldılar. O yüzden tıbbi aromatik bitkiler konusu ülkemiz için çok önemli bir konu ama Meclisimizin bir komisyon oluşturması çok önemli. Bu Komisyon maharetinde de bazı yaptırımların yapılması lazım. Ben sunumun sonunda da sektörle ilgili sizlerle bazı sorunları paylaşacağım. O açıdan biz çok önemsiyoruz.

Özellikle biberiye ile ilgili bir TÜBİTAK projemiz var çünkü biberiye de bulunan karnosol ve karnosik asit bize yurt dışından geliyor. Eğer biz bunu kendimiz halledebilsek, bir TÜBİTAK projesi, burada bir firmamızda var, bu firma artık bunun yerli olarak üretimini sağlayacak. Belki bizim tıbbi aromatik bitkiler konusunda katma değerli ürünler geliştirmemiz lazım. Bu ürünleri de ticari firmalarımızla ya da değişik yerlerle pazarlamamız önemli. Yoksa yetiştirme anlamında, ürün geliştirme anlamında bir sıkıntımız yok, bunları ürüne dönüştürmemiz çok önemli.

Evet, biraz önce bahsetmiştim stevia konusunu. Stevia konusunda da Antalya’da özel bir firma, üniversitemiz teknokentle birlikte bizim bir TAGEM AR-GE projesi yaptı. Stevia bitkisi biliyorsunuz, şekere alternatif bir bitki. Burada düşük enerjili ürünlerin formülasyonu üzerinde çalışmalar yapıyoruz.

BAŞKAN – Abdullah Bey, burada bir şeye girebilir miyim.

Bu “stevia”yla ilgili Rize ÇAYKUR Genel Müdürlüğünün de bir çalışması var.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – DİDİ çaylarında bunu kullanıyorlar Sayın Vekilim.

BAŞKAN – Orada geçen görüşüğümde vekalet bakan arkadaşla “Çok başarılı değiliz, nem çok, yağış...” falan dedi.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Antalya’da teknokentte bir firmamız var, onlar bu stevia bitkisinden Reb-A ve Reb-B diye 2 glikozit var. Bunun üzerine firma, üniversitemizden de gıda mühendisi hocamız var, bu firma ciddi anlamda danışmanlık alıyor, TAGEM AR-GE’den böyle bir ürün geliştireceğiz gibi gözüküyor Sayın Vekilim yani bu konuda ciddi çalışma var.

BAŞKAN – Yani o bitki yetiştirme modeli olarak Rize’ye uygun değil mi?

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Değil gibi görünüyor.

BAŞKAN – Antalya’ya daha uygun.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Antalya belki daha avantajlı görünüyor olabilir Sayın Vekilim.

BAŞKAN – Tamam.

Buyurun.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Hastata dediğimiz bu bitkiden de gene Antalya’da bir özel firma TAGEM AR-GE projesi yaparak özellikle “antiaging” yaşlanmaya karşı bir krem geliştirdi, bunu son aşamasına getirdi.

Tabii, biliyorsunuz, tıbbi aromatik bitkiler aynı zamanda kozmetik sektöründe de kullanılıyor, böyle bir ürün de inşallah geliştirilecek.

Özellikle büyük sanayicilerle, buradaki TAGEM AR-GE projemizde de Ülker grubuyla tıbbi aromatik bitkilerden elde edilen ekstraktlarla margarinlerin raf stabilitesini artırmak için bir çalışma yapıyoruz. Biz burada bu tıbbi aromatik bitki yağların adına doğru bir şekilde bu firmaya vereceğiz ve bu firma da çünkü bu margarinlerin raf stabilitesini artırabilmek için katkı maddesi kullanıyor, bunu doğal yollarla halletmeye çalışacaklar.

Tabii biz ada çayı üstüne de çalışıyoruz. Özellikle Bakanlığımızın bünyesinde tescil yapan bir kurumumuz var Ankara’da, Ankara Tohum Tescil ve Sertifikasyon Müdürlüğü. Geçen yıl buraya verdiğimiz iki tane ada çayı çeşidimizle yağ ve çay tüketimine uygun olan iki çeşit geliştirdik ve tescile sunduk. İnşallah bunu da en kısa sürede alıp sektörlle paylaşacağız.

TAGEM enstitülerinin şöyle bir misyonu var Sayın Vekilim: Geliştirmiş oldukları çeşitleri, hak, çeşit ne derseniz adına. 2007 yılında bir tebliğ çıkmıştı, bu tebliğ kapsamında ilgili özel sektör firmasına ihale yoluyla satıyoruz. Yani bu geliştirdiğimiz çeşitler asla enstitüde kalmıyor, bu tür şansımız var. Bunu da inşallah, bu türleri de sektöre kazandırabilirsek bizim açımızdan çok önemli.

Son yıllarda hepinizin bildiği gibi zencefil önemli türlerden biri. Bunların da özellikle yumrularının büyümesi, farklı yumru büyüklüklerini elde etmeyle ilgili serada ve açık alanda farklı dikim zamanlarında verim ve kalite performansları üzerine de çalışmalar yapıyoruz.

Diğer bir konu, kantaron. Özellikle piyasadaki satılan ürünlerde –biraz sonra sorunlarda bahsedeceğim ama- ciddi anlamda taşışımız var, böyle bir yönetmeliğimiz yok yani bu ürünleri oluşturmada. Kantaronla ilgili de böyle bir sıkıntı olduğu için yani kantaron yağının optimizasyonu ile ilgili de bir kendi bünyemizde TAGEM projesi yürütüyoruz. Tabii, bunları enkapsülasyon, mikro ve nano düzeyde de enkapsülasyon üzerine de kimyacı arkadaşlarımız özellikle origanum ve citrus sinensis üzerine çalışmalar yapıyor.

Kısaca sizlere arz edeceğim konu Sayın Vekilim, görüştüğümüzde “Bu sektörün sorun ve çözüm önerileriyle ilgili neler olabilir?” diye bizden bir talep olmuştu. Kendimizce sektörle ve değişik yerlerle yaptığımız toplantıda özellikle tıbbi aromatik bitkilerde belirlenmiş bir ekim deseninin bulunmaması. Siz de konuşmanızda söylemişsiniz yani her bölgenin bir ürünü olsun diye, bu açıdan çok önemli yani herkes lavanta yetiştirmesin. Bugün bakıyoruz Türkiye’de kırsal alanda lavanta iyi, Antalya’nın dağ köylerinin hepsinde, Afyon’da, Burdur’da, Isparta’da. Tabii, bunun sanayisini oluşturamazsak biz inanın, biraz önce söylediğim nar örneği gibi, bu, elimizde maalesef canlı bomba. O yüzden tıbbi aromatik bitkilerin havza bazında desenlerinin oluşturulması lazım.

Bir de tohum, fide, fidan gibi sertifikalı üretim materyallerini üretici bulamıyor. İşte, lavanta bize Bulgaristan’dan geldi. Doğru üretim yapamazsak biz üretim sonucunda geliştireceğimiz ürünlerde de ciddi anlamda sıkıntılar yaşıyoruz. Bunların üretim ve kullanımına destek verilmesi lazım.

Belki bu konuyu ilk defa duyacaksınız ama tıbbi aromatik bitkiler o kadar çok ekilmeye, dikilmeye başladı ki son yıllarda ruhsatlı bitki koruma ürünü yok bunlarda. Vatandaş sebze ya da meyveye attığı ilaçları gelip bunlarda kullanmaya başladı. Biliyorsunuz, tıbbi aromatik bitkilerin yaprağı yeneler var, kuru kullanılanlar var; tamamen bu ilaçlarda ciddi anlamda eğer ruhsatlı ürün oluşturamazsak biz ülke olarak ürünlerimizde sıkıntı yaşayacağız diye görüyoruz, işte kontaminasyon ve bunlarda kalıntı sorunu.

En büyük sorunumuz da efendim, taşış. Biz bir çalışma yaptık BATEM bünyesinde, Tarım, Orman İl Müdürlüğümüz aracılığıyla Antalya’da -burasını bir samimi ortam ve bir komisyon olduğu için sizlerle paylaşıyorum- piyasadaki tüm ticari ürünleri topladık ve hiçbirinin adını da görmedik biz, il müdürlüğü topladı, bize numunelerini getirdi. İnanın, bu bilimsel yayını yayınlamadık. Niye? Yüzde 60 ile yüzde 90 arasında taşış var. Yani Türkiye’de belki üretimde, bu tür konularda çok iyi şeyler yapıp geliştirebiliriz ama bunu ürünü dönüştürdüğümüz zaman... Çünkü bu sorunu Sağlık Bakanlığımızla, Tarım Bakanlığımızla ortak bir konsensüsle çözmemiz lazım. Yoksa -burada firmalar bizim için önemli değil- ülkenin adında sıkıntılar oluyor. Yani kekik yağı diye piyasadan alıyorsunuz, içinden farklı farklı ürünler çıkıyor. Bu konu belki en önemli kısımlardan bir tanesi.

Doğadan toplama, hocalarımız bahsetti, ben çok söylemeyeceğim, artık yavaş yavaş kültüre aldığımız çeşitlerde üretim yapabiliyoruz, bu, bizim avantaj, doğayı da çok tahrir etmiyoruz.

Belki aynı konu, biraz önce bu taşışla ilgili ham madde ve ürün standartlarını oluşturabilirsek biz... Mesela, bir firma diyebilir ki: “Ben kekik yağı üreteceğim.” ya da “Herhangi bir yağı üreteceğim.” Bizim buna onun reçetesini vermemiz lazım, “Şöyle üretebilmen lazım.” diye. O yüzden taşışların önüne geçeriz diye düşünüyoruz.

Hasat ve hasat sonrası işlemlerde sıkıntılarımız var. Özellikle son yıllarda Antalya’da tıbbi aromatik bitkiler konusunda üretim yapan firmaların hepsi nem sorunundan dolayı Ege Bölgesi’ne kaçmaya başladı çünkü o geliştirdikleri kekiği olsun, defneyi olsun, ada çayını olsun, ekstra bir maliyetle kurutma yaptıkları için, Ege Bölgesi nem açısından biraz daha alternatif olduğu için hepsi tesislerini oraya taşımaya başladı. Yani hasat ve hasat sonunda da ciddi anlamda sıkıntılarımız var.

İşletme büyüklüklerinin küçük ölçekli olması.

Bir de kayıt ve envanter sistemimiz yok efendim. Yani kim nerede, ne üretecek, ne yapacak? Aslında tıbbi aromatik bitkilere baktığınızda adı çok büyük ama işin içine girdiğiniz zaman ciddi anlamda sıkıntılarımız var. Özellikle bu tıbbi aromatik bitkilerin -ihracatçılarımız bunlarda çok zorlanıyor- GTİP dediğimiz, gümrük tarife istatistik pozisyonları yok yani numaraları yok, onunla ilgili sağlıklı verilere ulaşamıyoruz biz. O açıdan da ciddi sıkıntılarımız var.

Tabii, bir de mesleki örgütlenme... Tıbbi aromatik bitki üretenlerin, depolayanların, pazarlayanların olması gerekiyor.

Tabii, bir de bu kadar sorunu dile getirdik. Aslında bunun temelinde yatan bence AR-GE çalışmalarına ayrılan payın yetersizliği. Eğer buraya ciddi anlamda... Çünkü konu iki üç tane bakanlığın -Sağlık Bakanlığı olsun, Tarım ve Orman Bakanlığı olsun- altına girmiş durumda. Ciddi AR-GE çalışmaları yapılmalı. Bu AR-GE çalışmalarının sonucunda... Mesela, biz iyi üretiyoruz. Eczacılık fakültesinden değerli hocalarımız var, belki onlarla ürün hâline birlikte dönüştüreceğiz ama Sağlık Bakanlığı ayağında da bunların reçete düzeyinde ya da farmakolojik, üniversitelerde artık bunların da işlenerek... Bir Hindistan’a, İran’a bakın, doğuda bunlar biraz daha şey, bunlarla ilgili daha geleneksel olarak çalışmalar var. Belki bizim de bu işlere girmemiz lazım diye düşünüyorum.

Ben teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

Arz ederim Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Abdullah Bey, çok teşekkür ediyoruz.

Yani özellikle çözüm önerileriniz konusunda bunları komisyonda dikkate alacağız.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Zaten bu Komisyon üyelerimize ben bunları bastırdım, arkadaşlar dağıtacaktı ama bilmiyorum.

BAŞKAN – Bunları inşallah raporlarımızın içine de dâhil ederiz.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Çok küçük bir ilave yapmak istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun Hocam.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Çok önemli bir konuya değindi Abdullah Bey. Bu ihracat istatistikleri var ya, bizden ihraç edilen ürünlerin çoğunda üreticiler oradaki kendisine karşılık gelen madde üzerinden ihracat yapmıyor. Bazılarında mesela, kotalar oluyor filan, onun için “diğerleri” diye bir kısım vardır; her bahsin sonunda o diğerlerinin altında yapıyor. Orada da neyin yapıldığını bilmiyoruz. Yani ihracat istatistiklerinde “Harmonized System” diyorlar şimdi o yeni sisteme. O sistemde büyük sıkıntılar var. Mesela, biz kekiği “thymus vulgaris” üzerinden ihraç ediyoruz. Thymus vulgaris Türkiye’nin bitkisi değil.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – GTİP numarası olmadığı için Sayın Vekilim. Yani bizim adımıza doğru bunları oluşturmamız lazım ki... Biz sanki başka ülkenin ürününü gönderiyormuşuz gibi oluyoruz.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Orada büyük sıkıntı var.

BAŞKAN – Çok zor bir şey de değildir herhâlde ya.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Değil.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER –Değil efendim.

BAŞKAN – İşin kolayını seçmişiz.

Bunları raporların içine ekleyeceğiz.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Bunları mutlak suretle halledersiniz.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edime) – Öncelikle TÜİK’e ve İstatistik Kurumuna müracaat etmek lazım.

PROF. DR. KEMAL HÜSNÜ CAN BAŞER – Evet, İstatistik Kurumuna.

BAŞKAN – Zaten şöyle bir şey var: Şimdi, biz Komisyonu kurduktan sonra bir Balıkesir gezimizde Burhaniye Edremit’te reçine üreten bir yere gittik, Denizlili doktor bir arkadaş. Orada kurmuş fabrikasını yani 100 milyon dolarlık ihracat yapıyor, bu kayıtlarda falan da yok.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – Görünmüyor, işte bu yüzden görünmüyor Sayın Vekilim.

BAŞKAN – Yok, 100 milyon dolar ya. Birinci ürün daha 100 milyon dolar, eğer ikinci aşamasını bir atlasa da yapsa, o şekilde de ürününü, 1 milyar dolar ihracat olacak.

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ABDULLAH ÜNLÜ – O GTİP numarası olmayınca sayın hocamızın dediği gibi yani uygun kalem ne? Diğeri bulup işte thymus vulgaris örneğinde olduğu gibi yani bizim ülkemizin olmayan bir türünü, biz kendi kekiğimizi üretiyoruz, onun üstünden satmış gibi oluyoruz.

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz.

Buyurun İbrahim Bey.

4.- Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi İbrahim Yavuz’un, tıbbi ve aromatik bitkilerin apiterapiyle olan ilişkisi, Türkiye’de arıcılığın durumu, bal ormanları, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumu

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Sayın Vekilim, değerli komisyon üyeleri; öncelikle davetiniz için teşekkür ediyoruz.

Akdeniz Üniversitesi organik tarım bölümünde öğretim görevlisiyim, ayrıca gıda mühendisliği bölümünde de akademik çalışmalarımızı devam ettiriyoruz.

Antalya Teknokent Batı Akdeniz Teknoloji Geliştirme Bölgesi, Akdeniz Üniversitesinin teknokenti aynı teknokentin de genel müdürlük görevini yürütüyorum, üç yıldır idari görevdeyim. Kısaca yapılan çalışmalarla ilgili şöyle bir bilgi vermek istiyorum: 6-7 yaşından beri arıcılıkla uğraşan bir girişimciyim ben her şeyden önce. Ailecek arıcılıkla uğraşan, sürekli doğayla, bitkiyle iç içe yaşayan bir ailenin devamıyız. Akademik çalışmalarının tamamını da bunun üzerine kurmuş biriyim; yüksek lisans, doktora çalışmalarım ve tüm yayınlarımız, çalışmalarımız apiterapi üzerine.

Bugün aslında burada var oluş sebebimiz Sayın Vekilimin ve sizlerin davetiyle tıbbi aromatik bitkilerin apiterapiyle olan ilişkisi çünkü arı yoksa bitki yok, bitki yoksa bal yok, karşılıklı bir döngüdeyiz. Bu döngüyü sağlarken biz ne yapmalıyız kısmıyla biraz da ilgilenmek istedik açıkçası. Tıbbi aromatik bitkiler ve apiterapi başlığıyla başlıyoruz.

Türkiye'nin her noktasında arıcılık yapılabilir. Mevsimlere göre değişkenlik gösterebilir fakat ticari olarak yapıldığı ve bir çözüm elde edildiği yani yüksek rekoltede üretim elde edildiği bölgelere bakacak olursak Türkiye'de hem endemik bitki yayılışına göre hem de arıcılığın var oluşuna göre bakıldığında haritada Akdeniz bölgesinden Muğla, Antalya, Mersin hattından başlayan ve Doğu Anadolu'ya doğru çıkan bir hat görüyoruz. Bu, endemik bitki dağılışının da aslında bir yakın haritası. Tabii, Doğu Karadeniz'i, Karadeniz'i de unutmamak lazım fakat Karadeniz Bölgesi'ndeki nem oranı, yağış miktarı sebebiyle üretim miktarı açısından biraz daha düşük bir üretime sahip.

Tabii, bizde, Türkiye şartlarında emekli olan polislik yapmış, memurluk yapmış, öğretmenlik yapmış herkes doğal arıcılık üyesidir, herkes arıcı olmak ister, 5 kovanım olsun, 10 kovanım olsun ister. Bu, tabii, hobi arıcılıkta sevdiğimiz bir şey ama ülke üretimi açısından bakıldığında bizim toplam üretim miktarımızı da düşüren bir şey çünkü biz endüstriyel üretime yani 3 bin kovana, 5 bin kovana çıkmaya çalışan bir ülkeyiz. Sayın Bakanımız da olsa, dinlese bu sunumu iyiymi çünkü 2007 yılında birçok çalışmayı beraber yaptık. Bizim Arı Yetiştiricileri Merkez Birliğinin Antalya'da yaptığımız ilk bal ormanı projesi Antalya ve Afyon'dadır. Bu anlamda da endemik bitkilerin, tıbbi ve aromatik bitkilerin özellikle arılar tarafından da kullanılması açısından sunumu işlemiş olacağız.

Türkiye'de -2018 verilerine ulaşamadık- TÜİK verilerine göre 83.210 arıcılık yapan işletme sayısı var. Yıllık 114 bin ton bal üretimi ve yaklaşık 8 milyon koloni var. Arıcılık Kayıt Sistemi, sisteme geçildiği günden bugüne 2 milyonla başladı bu, 8 milyona kadar çıktı. Birçok çalışmanın içerisinde de Bakanlık bünyesinde bulunmuş biriyim. Ama koloni başına düşen üretim miktarına baktığımızda 14,3 kilogram. Bu, dünya ortalamasının neredeyse 10 kilogram altında. Bu da aslında tüm aromatik tıbbi bal veren nektarlı, polenli bitkilerin üretimiyle de doğru orantılı bir rakam, bunu bu şekilde de söyleyebiliriz. Az önce Bakan Bey de bahsetti, biz ortalama olarak zaten hep ilk 3 sıradayız fakat zaman zaman 6'ncı, 7'nci sıraya kadar düşmüştük bundan on yıl önce. Şu anki verilere göre Çin'den sonra 2'nci sıradayız, hem bal üretimi açısından hem koloni sayısı bakımından 2'nci sırada Türkiye. Üretim ve AR-GE çalışmalarını, biz Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Daire Başkanımız da burada Zafer Bey, birçok çalışmayı da birlikte yürüttük. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği yayımlandıktan sonra 2014'te bir sonraki aşamasında da bütün çalışmalara katılan birisiyim, aynı zamanda Apiterapi Araştırma Geliştirme Derneğinin de Başkanıyım. Biz birçok çalışmayı hem apiterapistler hem fitoterapistler olarak birlikte yürütüyoruz. Hem akademik anlamda öğrencilerimizde ve Antalya bölgesinde 19 ilçede yaptığımız projelerle ve danışmanlıklarla bunu yürüttük son altı yedi yılda.

Propolis ekstraksiyonu... Türkiye'deki ilk yerli propolis ekstraksiyonunu 2011 yılında bir TÜBİTAK projesi olarak yapmıştık ekibimizle beraber. Hâlâ şu an farklı farklı aşamalarda alkol ekstraksiyonları, sulu ekstrasyonlar, zeytinyağlı ekstraksiyonlar. Görüyorsunuz piyasada da çok revaçta bir konu fakat çalışılması ve içeriğinin netleştirilmesi gereken bir konu. Aynı zamanda ünite ve uygulama merkezlerinde yapılacak uygulamalar açısından bakıldığında buradaki 15 uygulama yönteminden birisi apiterapi, birisi de fitoterapi. Tabii, fitoterapide tıbbi ve aromatik bitkiler olmazsa olmaz, bunların akademik çalışmasının yapılması da olmazsa olmaz. Burada en önemli nokta apiterapi ile fitoterapi ilişkisini doğru anlamak ve tüm önümüzdeki projeksiyonu aslında bu Komisyonun da en önemli görevlerinden birisi olduğunu düşünüyorum, yayılış alanlarının ayarlanması, çiftçinin danışmanlık hizmetlerinin sağlanması gibi konularda da pilot bölge seçilerek bu işe devam edebiliriz. Apiterapiye biz arı ürünlerini kullanarak aslında bir geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemi olarak bakıyoruz. Tabii, birçok ürün -az önce de tartışıldı, hocalarımız da yorum yaptılar- ilaç mı? Hayır, ilaç değil, bir gıda takviyesi, doğal ürün. Ama ne kadar doğal? İçeriğinin açıklanması, saflaştırılması bu anlamda çok önemli. Bir tablo görüyorsunuz, bu aslında tüm sistemi anlatan bir şey. Arının doğrudan

vücudundan salgıladığı ürünler, arı sütü, balmumu ve arı zehri. Bitkilerden topladığı ve kısmen vücut salgılarına eklediği ürünler yani bizim aslında şimdi bitkiyle olan ilişkimizi anlatıyoruz burada. Eğer bal, polen ve propolis üretmek istiyorsak tamamen biz burada bitki çeşitliliğine bağlıyız. Dolaylı olarak arı sütünde de bağlıyız fakat orada bal ve poleni tüketerek, kendi vücut enzimlerini salgılayarak bir ürün elde ediyor arı ama alta bal, polen ve propoliste monofloral ve polifloral dediğimiz tüm balların -orijinlerine göre bal tespitinde yaptığımız bir projede de görüyoruz- yüzde 70'i geçiyorsa eğer timol bir balın içerisinde, kekik balı. Karvakrol kompozisyonu varsa evet diyoruz ki biz bu kekik balıdır. Citrusu yüzde 70'i geçiyse Antalya Hasyurt'ta portakal bahçesinin içine koyduysak zaten bunun başka bir bal olma ihtimali doğal olarak yok çünkü arı en yakınındakini almak zorunda. Bunun citrus açısından değerlendirilmesi lazım, polen morfolojisi açısından değerlendirilmesi lazım, sahtecilik, taşıyıcı açısından değerlendirilmesi lazım, tıbbi ve aromatik yönünün incelenmesi lazım ki birçoğunu yaptık, yapıyoruz tezlerde. Bunu çok önemli bir şey gibi görmekte fayda var, 2010 yılında bitki kaynaklı olmayan merdiven altında üretilen sahte ballardan dolayı arıcılık sektörü dört yıl neredeyse iflas etmiş durumdaydı yani 2016 yılından itibaren daha yeni yeni 5 kilosu mu 100 lira, 6 kilosu mu 100 lira tartışmasının yapıldığı bir sektör haline geldi maalesef, çiftçi de bunun büyük sıkıntısını çekti. Bu sebeple orijinine göre bal tespiti de tıbbi ve aromatik bitkinin de orijinalinin belirlenmesi açısından apiterapide ve fitoterapide önemli bir nokta.

Arı ürünlerini tabii, arı sütü, propolis, polen, bal, anlattık, arı zehri, arı zehrinin saflaştırılmasıyla ilgili çalışıyoruz. Birçok hekim -şu an başkanım da burada- bir Antalya Kepez Devlet Hastanesinde ve bir de Bursa'da apiterapi uygulama sertifikası için başvuru yapmışlardı. Bununla ilgili de uygulamaya geçmiş durumda hekimlerimiz.

Evet, propolisi aslında tam olarak anlatmak istediğimiz konulardan bir tanesi ılıman iklim propolisinin rengi farklı, tropik bölge propolisinin rengi farklı, Küba propolisinin rengi farklı, bu tamamen bitkinin toplandığı çeşide göre propolisin rengini dahi değiştiriyor kovanda arılar. Tabii, propolis esas konumuz değil fakat burada en önemli bitkisel kaynak arı ürünleri içerisinde bakıldığında propolis çünkü arının yeterli bitki varlığı olmadığında asfaltı da toplayarak izole malzemesi ve kaplama malzemesi olarak kullandığını biliyoruz. Onun için her kovandan çıkan şeyi tüketmek doğru değil, onun için ekstraksiyon yöntemlerinin, saflaştırma yöntemlerinin geliştirilmesi, AR-GE çalışmalarının yapılması lazım diyoruz. Birçok etken maddeyle toplam fenolik bileşikler, flavonlar, flavonoidler, fenolik asit esterleriyle muhtemel olumlu etkileri olduğunu söyleyebiliriz.

Tıbbi ve aromatik bitkilerin bizim incelediğimiz tarafı şu: Ballı yani nektarlı tıbbi aromatik bitkiler; polenli tıbbi aromatik bitkiler; ballı, nektarlı, her ikisi bir arada olan tıbbi aromatik bitkiler. Esas bugünkü zaten hocalarımız detaylı bir şekilde anlattı, bizim dikkat çekmek istediğimiz nokta burası. Tıbbi bitkiler, aromatik bitkiler, parfüm bitkileri, baharat bitkileri, boya bitkileri ve keyif bitkileri olarak tıbbi ve aromatik bitkileri sınıflandırıyoruz. Primer metabolitler ve sekonder metabolitler olarak ilaç sanayisinde çalışmak için etken maddelerinin ürettiği bir metot. Farmasötik ürünler olarak tıbbi ve aromatik bitkiler yani gıda takviyesi olarak yine. Antioksidan olarak kullanılan, farmasötik olarak ginkgo biloba, ginseng, ekinezya bir kısmı ülkemizde var, bir kısmı yok. Antioksidan olarak önerilebilen, yayımlarda, çalışmalarda fesleğen, rozmarinik asit, kuersetin kateşin ve epikateşinler çok güçlü antioksidan olarak belirtiliyor. İnsektisit olarak kullanılan bazı tıbbi aromatik bitkiler var. Bunlar doğal mücadele, hastalık ve zararlılarla mücadele açısından da tarımda kullanılan yöntemler. Alora kimyasal olarak tıbbi ve aromatik bitkiler. Keyif verici olarak morfin, nikotin, kokain, kafein gibi, tütün, haşhaş, çay, şerbetçi otu, koka, kenevir. Mesela şerbetçi otu örneği çok spesifik bir örnek yani sadece bir firmanın belli bir köyün tüm üretimini aldığını biliyoruz ki o marka o köyün şerbetçi otuyla bugünlere gelmiş, ülkemizde birçok bu işi yapan firmamız var. Herbal olarak tıbbi ve aromatik bitkiler,

bunların drogları ve türevleri kullanılıyor. Uçucu yağ bitkileri, kekik, adaçayı, lavanta, nane, melisa, biberiye, çörek otu, anason, safran, defne. Bizim ilgilendiğimiz bir kısmı arı açısından bakarsak kekik, lavanta, nane, anason, çörek otu kısmıyla arıcılık açısından da önemli bir üretim. Kekik, Türkiye’de farklı çeşitleri var, hocalarımız anlattı, burayı daha hızlı geçeceğim. Lavanta, Isparta bölgesinde ballı yani nektarlı lavantadan lavanta çiçeği balı yani bundan dokuz sene önce yoktu...

BAŞKAN – Bu hangi cinsi İbrahim Bey?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Lavantin, lavandula intermedia. Evet, yani ama o da tam aslında uygun değil hâlâ az önce Abdullah Bey’in de bahsettiği gibi çalışmaya ihtiyaç var. Biliyorsunuz lavanta turizm olarak çok ön plana çıktı, yağlı kısmı, ballı kısmı biraz çok gözetilmedi çünkü karışık bir sistem var. Açık parfüm vadisi olarak şu an Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı’nın da bir notu var bize ilettiği, sizlere iletmek üzere. Türkiye’de Isparta, Isparta’da Kuyucak şuan kullanılıyor. Geçen hafta Gebze Organize Sanayi Bölgesi’nde teknokentlerle ilgili yaptığımız bir çalışmada dünyanın en büyük koku üreten fabrikası yani en büyük 2-3 fabrikasından birisi Mişel Gülçiçek adında bildiğiniz Gülçiçek markası, dünyanın neredeyse birçok markasının parfüm, uçucu esansını üretir durumda ülkemizde. Vejetatif üretimini zaten BATEM’den Abdullah Bey anlattı, yağ gülünü hocamız anlattı, geleneksel damıtma yöntemlerimizde şu an kullandığımız modern ekstraksiyon yöntemlerimiz var. Konkret, absolüt ve gül yağının ekonomik değerini de hocamız anlattı. Salep konusunda Bucak Antalya bölgesi açısından bakarsak...

BAŞKAN – Korkuteli.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Korkuteli, meşhur ve bunun üretimiyle ilgili de sürekli bize proje yazıp getiren arkadaşlar var.

BAŞKAN – Bir yandan korumada, yasak, bir yandan da pazarlamada nasıl?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Evet, ikisi de güzel. Yani üretilmesi lazım zaten sorun ve çözüm önerilerinde bu da var, birazdan geleceğim.

Şimdi, bal ormanlarından Bakan Bey az önce bahsetti ama daha üstünde durulması gereken konu bence. Şu an 424 bal ormanı var Türkiye’de, bir kısmı sizin bölge müdürlüğü zamanınızda açıldı. Şu an desteklerle artan kovan sayısı 7 milyon 900 bin civarında, 8 milyona yakın, Türkiye de 2’nci sırada. Evet, niye bal ormanı kurulmalı? Gerçekten biz ormana giremiyorduk yani ben yaklaşık yirmi beş yıldır bu işin içindeyim...

BAŞKAN – Aslında biraz da abarttık yani şey değil yani giriyorlardı da bu kadar çok kovan.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Kovan koyamıyorduk yani Sayın Vekilim, giremiyorduk.

BAŞKAN – Şöyle mesele, Muğla’da...

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Muğla’da o ayrı bir konu.

BAŞKAN – Muğla’daki o çam balına, oraya muhtar yazmış köyün girişine: “Muhtarı görmeden girmeyin.” diye. O “görmek” hangi anlama geliyorsa, normalde orman teşkilatları sahipleniyordu yani sahipleniyordu orman köylüleriyle diyaloglarımız iyi olsun düşüncesiyle ama belirtildiği gibi son

günlerde Bakan Bey'imiz de bu işin üzerine girince daha rahat oldu, arıları koyacak yerleri falan ayarlamaya başladık, bal ormanları derken. Mesela yalnızca çam balı üzerine dünyada biz 1'inciyiz yani.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Doğru.

BAŞKAN – Çam balının yüzde 95'i Türkiye'de üretiliyordu. Orada biz 100 bin hektar civarında bir alan açılmış o Basralı ormanları, bunu 60 bin hektar daha çoğaltsak dediğiniz gibi Çin'le yarışırız o zaman.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Doğru.

BAŞKAN – Destek verebilirsek yani 60 bin hektar daha saha açmamız lazım.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Niye açmıyorsunuz?

BAŞKAN – Şöyle, bir böcek var, pamuklu koşnili diye, o böceklerin ürettiği salgısından alınıyor, o da her yerde olmuyor yani. Belli nem, rutubet, iklim şartları gerekiyor. Muğla'nın belli bölgesinde, Antalya'nın belli bölgesinde yayılıyor o. Onu aşmak lazım, o böceği oraya götürüp... Şimdi, ormancılar arasında da şöyle bir kavga başladı. Bu ağaca zarar verir -çünkü zararlı yani böcek yani- acaba ağacın hayatietini kaybettirir mi diye? O öz suyunu emerek üretiyor o salgıyı. Sonra baktık ki ağaçların hayatietini kaybettirmiyor yani öyle bir şey yok yani araştırma sonucu, o zaman yavaş yavaş bunu genişletmek lazım, açmak lazım.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Yani ilerleyen sunumda vardı, siz oraya girmişken orayı hemen anlatayım o zaman. Çam ağacının salgısında Basralı çam koşnili dediğimiz böcek diğer bir böcek olan arıyla aslında müthiş bir ilişki ve ortaya çıkan tatlı bir sıvı. Yani aslında bir çiçek balı değil, çam balı, salgı balı kategorisinde; meşe balı, salgı balı kategorisinde. Çok kıymetli, şeker oranı yani şeker kompozisyonu neredeyse yüzde 10 seviyesinde daha düşük çiçek balına göre toplam karbonhidrat açısından bakıldığında. Mesela şeker hastalarının, işte bu tür sıkıntı yaşayanların diyabette çok az da tüketeceklerse eğer bal yiyecekse illaki yiyin dediğimiz, önerilen bal çam balı. Antalya-Muğla hattı açısından bakıldığında da Kaş, Yozgat, Doğantaş, Finike, Ernez hattı dünyanın en iyi çam balının üretildiği yer aslında.

BAŞKAN – Batı Antalya ve Muğla.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Hep Muğla Milas'la yarışır, yarışmalara girer. Sebebi de şu: Onu alıp Düzlerçamı'nda biz çok denemesini yaptık daha önce Arıcılar Birliğiyle.

BAŞKAN – Tutmaz.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Olmaz, onun ortamı, florası ve yaşam alanı, nem miktarı, havası ve rüzgârı, onun ekosistemi aslında orası. O açıdan hani çok fazla genişletmek istediğiniz zaman turizm alanına giriyorsunuz, Ölüdeniz'de, Faralya'da dünyanın en güzel çam balı üretilen alan var.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Arı o böceğin salgısını mı kullanıyor?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Evet.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – O salgıdan mı bal yapıyor?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Evet yani bir böcek gelip salgı yapıyor, diğer böcek arı gelip o salgıyla bal üretiyor.

BAŞKAN – Böyle ağaçların kabukları bembeyaz olur.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Yani bu böcek her sene olmuyor Sayın Vekilim, olmadığı yıl da çam balı üretemiyoruz, elimizde olan bir şey değil maalesef.

BAŞKAN – İklim şartları, tabii.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Bunu isteyip artıramıyoruz, azaltamıyoruz, tamamen doğanın bir kendi döngüsü. Bunun yerine sadece sedir ağacının kendi salgısından bal üretilebilir ama o da çok az seviyede. Sedir balı ayırılır çam balından.

Yani bal ormanlarının kurulması için trafikten etkilenmeyen alanların kurulması lazım, arıcılığın yoğun olduğu bölgede kurulması lazım. “En az 20 hektar olmalı.” demiş, bence en az 100 hektar olmalı çünkü hobi bahçesine dönüyor bir yerden sonra, bu genişletilmedikten sonra bir anlamı yok.

Balı bitkileri nektar verenler ve salgı verenler olarak aktarıyoruz. Begonvil mesela, gelin duvağı, koca yemiş, buraları hızlı geçeceğim ama bir isimlerini zikretmek lazım, burada tıbbi aromatik bitki çalışan hocalarımız var, Komisyon üyelerimiz var, bunların ekimi de çok önemli bizim için. Çiğdem, sütleğen, karahindiba, badem. Mesela Amerika’ya gittiğimizde gördüğümüz şey şu: Amerika arıcılığının tamamı “almond” yani badem çiçekleri üzerine kurulmuş bir sistem ve tamamı polinasyon, bal üretimi bile dertleri değil. Balı sadece Çin’den ithal ediyorlar ve 2-3 dolara aldıkları balla diğer katkı maddelerini üretmiş oluyor aslında Amerika. Türkiye’de de biz anasından, bademden, elma çiçeğinden maalesef -bu Komisyonun en önemli şeylerinden birisi bence bu olmalı- hem ilaçtan dolayı arıları kaybediyoruz hem de “Muhtarı görmeden gitme.” dediği için tarla sahibi kovan başına 10 liradan fazla para veriyor maalesef, en büyük sıkıntılardan birisi de bu.

Akdeniz defnesi, akçağaç, söğüt, akasya... Mesela akasya balı çok güzel bir bal, birçok...

BAŞKAN – Macaristan’da marka olmuş.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Evet, Türkiye’de de var ama ekiliş, yayılış alanı çok geniş değil. Yalancı akasya var, yine onun beyaz olanı. Ballıbaba, ülkemizde var. Lavanta, karabaş otu kısmı Isparta Kuyucak bölgesindeki...

BAŞKAN – Bunda sıkıntı olmayacak, önümüzdeki yıllarda her tarafta lavanta balı olacak gibi geliyor.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – İşte ama nektarlı olanını seçmemiz lazım, bizim bununla ilgili ayrıca raporumuzu da sunacağım Komisyonumuza, özellikle lavantanın çünkü çok üzerinde duruluyor balı kısmıyla ilgili. Ahlat, yaban armudu, erguvan, ılgın, fiğ, üçgül ve korunga. Bizim için olmazsa olmazdır arıcılıkta, kekik, geven gibidir. Bunlar arıyı ayakta tutan hem poleniyle hem nektarıyla popülasyonunu artıran önemli tıbbi aromatik bitkiler. Korunga, yine aynı şekilde, diken, eşek diken, kangal diken diye de geçen, böğürtlen, çok şey değildir arıcılık için. Orman gülü mesela, rhododendron bitkisi “medhani” diye şu an dünyada çok belli bir noktaya gelmiş, daha önce deli bal ismiyle anılan ve yenilmemesi gerekli, zehirli bal denilen şey ama düşük miktarlarda tüketildiğinde muhtemel olumlu etkilerinin olduğunu biliyoruz. Şu anki ismi de tıbbi bal olarak geçiyor literatürde. Aslında kestane

balıyla karıştırılıyor burası, kestane balı değildir. Kestane balıyla çiçeklenme dönemi art arda açtığı için kestane balının içerisinde Zonguldak bölgesinde yer aldığı için aslında kestane balı gibi söylenir, bunu da bilgi notu olarak söylemek istiyorum. Kestane de geldi. Hayıt...

BAŞKAN – Bu Artvin’deki Macahel’de yani deli bal dedikleri bu bal değil mi?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Bu efendim, evet yani etken maddesi orman gülü komar denir Türkçesi, rhododendron. Alt türleri, “subspecies”leri de de var, yayılış alanlarına göre değişiklik gösteriyor. Kestane ile orman gülü bazı bölgelerde çiçeklenme döneminde açtığı için iç içe karışık olur. Kovanda ayırma şansı...

BAŞKAN – Çakışılar.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Hayıt, geven, Antalya bölgesinde çok miktarda. Deve diken, zerdali diken, sarı papatya, peygamber çiçeği, alıç, Trabzon hurması kısmen, tırfıl, yakı otu, hanımeli, kırmızı hevhulma, aklar otu, kızıl meşe, kaya kekiği. Diğer kekik türlerinin tamamında da, çalba dediğimiz özellikle bizim bölgede olan kısımları, altınbaşak, mayasıl otu, yaban mersini, Japon sofrası, kızılçam. Az önce de bahsettik, bu böcek dışında “marchalina hellenica” -Basralı çam koşnili diye de geçer-kızılçamda ve diğer çam çeşitlerinde yer alır. Harnup, keçiboynuzu, özellikle Akdeniz Bölgesi’nde, bizim Kemer bölgesinde çok meşhurdur, sandalla birlikte yer alır. Püren, süpürge çalısı, boz ot, bu saydıklarımızın tamamı aslında yurt dışında 2010 yılında İsrail’de bir eğitime gitmiştik uzunca bir dönem, bu bitkiler üzerine belli hastalıklarda kovanları oraya koyarak bazen de nektar hazırlayarak arılara yedirip kanser tedavisinde kullandıklarını bize anlatmışlardı. İçeriği, doğruluğu, araştırması tartışılır ama tek tek monofloral olarak bazı balları ayırmamız mümkün değil, onun için ova balı dediğimiz, kır çiçeği balı dediğimiz tamamen ovoiden ve kır çiçeğinden alınmış bal çeşitlerimiz de mevcut.

Tabii, bu saydıklarımızın tamamında bazıları dominant, bazıları sekonder şekilde. Baldaki polenlerin miktarı yüzde 45’in üzerinde olanlara dominant polen, baldaki polenlerin miktarı yüzde 15-45 arası olanlara sekonder, yüzde 3 ile 15 arasında olanlara minör polenler diyoruz, yüzde 3 olanı da eser miktarda hepsinde var.

Evet, Komisyonumuzda bir aslında sorun ve çözüm önerileri kısmı bizim için de kıymetli. Ekim alanlarının Tarım ve Orman Bakanlığı kontrolünde belirlenmesi. Bu doğal yayılış alanları Akseki bölgesinde biliyoruz örnek bir proje elimizde -hâlihazırda Avrupa Birliği projesi olarak da yürütüyoruz, siz de biliyorsunuz- bölgenin haritası yok. Yapılan akademik çalışmalar var ama o bölgeye ait tıbbi aromatik bitki miktarı -Hüsni Hocam da az önce bilgi verdi ama- bölge bölge yok elimizde, haritası yok yani yurt dışında falanca ülkeye gittiğimizde bizim ülkedeki tıbbi aromatik bitkilerin yayılışı ve istatistikleri bazen daha doğru bilgiler var.

BAŞKAN – Orman Genel Müdürlüğünün bir çalışması var.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Elimizde var, şu var yani köylüler tarafından, oturan halk tarafından hunharca katledilen -tam tabiriyle- bitki de var. Yani kökünü tamamen kazıdığımız pazara sunmak için satılan hatta çiçeklenme dönemi daha bitmemiş ürünler de var, bu açıdan Tarım ve Orman Bakanlığına bizzat az önce Bakan Beyin de bahsettiği gibi sadece belli bir belki şube, daire başkanlığı, bir şey altında bunun takip edilmesi lazım, benim şahsi önerim.

Ekim yapılacak bölgede en uygun türün seçilmesi. Esans için mi nektar için mi, nektar, esans için mi, her ikisi için de kullanacak mıyız? Çünkü bölgenin eğer ekonomik gücünü artırmak hedefleniyorsa nektarı olan bir lavanta çeşidi ve esansı olan çeşidini oraya koyabiliyorsak bu önemli.

Doğal yayılış alanlarının hasadının kontrol altına alınması. Yine bu az önce bahsettiğim konu, vakti gelmeden ya da türü özellikle çalışılmış bir ürünün kültürü yapılmadan direkt doğal alanında hasat edilmesi en büyük sıkıntı tıbbi aromatik açıdan, arıcılık açısından da bu şekilde.

Üretim metotlarının doğru uygulanabilmesi için tarımsal danışmanlık hizmetinin verilmesi. Ben dört yıl tarımsal danışmanlık yapmış, sahada gezmiş birisiyim ve hem çiftçinin -seradaki çiftçinin de dâhil- arıcının da, hepsinin buna ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti daha önce devam ettiriliyordu, son bir yıldır, belki iki yıla girmiş olabilir, şu an bu sistem kalkmış durumda, sadece ziraat odalarında ve çiftçi örgütlerinde veriliyor. Dört yıl danışmanlığı bilfiil zar zor ziyaret ederek hatta şunu söylemiştim, Antalya 450 kilometre, ayda 4 kez kontrole gideceksiniz denir. Helikopterle mi gideceğiz diye söyledik. Bazen çünkü teorikle uygulama arasında yazılı olmayan şeylerde farklılıklar var. Bu tür uygulanamayan şeylerden dolayı tarımsal danışmanlık kaldırıldı. Bence hem ziraat mühendislerinin, gıda mühendislerinin, ilgili mühendislerin hem ekonomik açıdan iş imkânı sağlaması açısından hem de bu işlerin daha düzenli yapılması açısından tarımsal danışmanlık hizmetinin tekrar hayata geçirilmesinde fayda görüyorum. Bireysel anlamda, tarımsal danışmanlık ofisi anlamında çünkü sınava girip alınmış birçok mühendis arkadaşımız var.

Tıbbi ve aromatik bitkilerin bal ormanları içerisinde daha fazla yer almasının sağlanması. Biz de Arıcılar Birliği Başkanırken rahmetli babam sürekli şu dağı biz yapalım, işte Kaş tarafına yapalım, Alanya'ya yapalım. İşte üst tarafı bize yapalım gibi şeyler geliyordu ama bunun fizibilitesi yanlış yapıldığında sadece bal ormanı yazmak zorunda kalıyoruz. Çok iyi bal ormanları var Türkiye'de, tamamıyla görevine hizmet eden yüzde yüz doğru yapılmış ama işte bölgesel olarak daha küçük seçilmiş alanlar da var. Bunların içerisine arıcıları da, bizleri de dâhil ederek bu komisyonlara arıcıların da kullanacağı şekilde, daha iyi şekilde dizayn edilmesi gerektiğini daha yüksek bal verimi açısından teklif ediyorum.

Diğer bir madde, nektarlı ve polenli bitkilerin tercih edilmesi ve çift yönlü ticari kazancın elde edilmesi. Yine az önce söylediğimiz konu. Hem balından faydalanmak hem bitkinin kendisinden ve droglarından ve etken maddesinden faydalanmak.

Üretimde ve işlemede standardizasyonun sağlanması. Türkiye'de kekik üreticileri de var aramızda ticaretini yapanlar var. Karvakrol ve timol etken maddesi oranından dolayı bir sene yüzde 3, bir sene yüzde 5, bir sene yüzde 6, farklı rakamlardan dolayı yurt dışındaki alıcıların alamadığını biliyoruz. Bunun hem AR-GE ve teknolojisinin geliştirilmediğinden, sadece hasat edilip ürün satıldığı için üretim metodu geliştirilip son ürün hâline getirilecek ve yurt dışına satılabilecek hâle getirilirse... İşte arı zehrinde de enjektabl formunda bir ürün yok, onun için uğraşıyoruz. Burada bu işin biyoteknolojik, kimyasal kısmının da çalışmasında fayda var. Evet, Afyon'da kurulmuş bir yer var, işte Antalya'da BATEM yapıyor, daha geniş bir çatıda yapılmasında fayda var. TAGEM çok büyük destek veriyor, 3 milyon, 5 milyon, kurumlara da veriyor ama sadece standardizasyonla ilgili çalışılmasında fayda var.

Tıbbi ve aromatik bitkiler işleme istasyonları ve saflaştırma üniteleri. Tam anlamıyla bu şekilde kurulması gerektiğini düşünüyorum. Araştırma merkezinden çok saflaştırma ve işleme istasyonu diye isminin konulması gerektiğini düşünüyorum.

Son olarak bir pencere daha açacağım izninizle. Biz bu anlamda birçok proje yürütüyoruz, Akdeniz Üniversitesi bünyesinde Antalya Teknokent. Antalya tarımın, turizmin başkenti diyoruz. Tarımda binden fazla tohum işletmemiz var Antalya'da, bunun 70 tanesi orta seviyenin üstünde, 20'si

çok büyük, 10 tanesi de Türkiye'nin en büyük tohum işletmesi. Bu işletmelerden birçoğu da Antalya Teknokent bünyesinde. Tabii, tohum dediğiniz zaman GDO'su, tıbbi aromatik bitkileri evet, çok önemli, genetiği değiştirilmiş organizma evet. Üretilmeli mi? Haploid, diploid çalışmalarının yapılması, tohum sertifikasyon işlemlerinin yapılması ve en önemlisi de izolat geninin Türkiye'de üretiliyor olmasıydı, bu amaçla yola çıktık. 365 metrekare bir alandayız ve bilişim, yazılım, teknoloji, savunma sanayisi gibi birçok alanımız var ama şurada solda teknoloji vadisi diye gördüğünüz kısmı biz bilişim ve yazılıma, yan taraftaki kısmı da tamamen tarım teknolojisine ayırmış durumdayız. Dünyanın en büyük 5 tohum firmasından birisi bir Türk iştirakini alarak Takii, Japon firması, Antalya Teknokente bahsettiğim çalışmaları yapıyor. Yine bir Türk ortaklı sistemle başlayan daha sonra Hektaş, OYAK grubuyla devam eden şirketimiz Akça Tohumculuk. Ve fitoterapi alanında yaptığımız, birlikte yürüttüğümüz aromaterapi, fitokozmetik, fitomedikal diğer alanlarda çalışmalarını yürüten şirketimiz var.

Yine az önce Abdullah Bey'in bahsettiği antiaging amaçlı hastata bitkisinden elde edilmiş, "excerpt"e edilmiş ürünü şu anda BATEM'de üretiyoruz, üniversitede son ürün hâline getirip ticarileştiriyoruz, bu açıdan da çalışmamız devam ediyor.

Şurasının en önemli kısmının olduğunu düşünüyorum, sizden de bu konuda destek bekliyoruz. Bitki ıslahı dayanıklılık çalışmalarında kullanılmak üzere izolat için gen bankası oluşturulması ve uluslararası akredite laboratuvar projesi. Rekabetçi Sektörler Programı kapsamında Sanayi, Teknoloji Bakanlığının Avrupa Birliği fonuyla üstlendiği bir proje, şu an proje final aşamasında. İzolat genini hiç duymayanlar için kısaca şöyle özetlemek lazım. Evet, biz tohumu üretiyoruz, tohumun sertifikasyonunu da yapıyoruz, duruluk, yeknesaklık, işte camsılık gibi özelliklerine bakıyoruz ama bunun hastalık etmeni için hastalığa karşı direnç geliştirecek ürünlerin geliştirilmesi için izolatını üretemiyoruz. Tarım Bakanlığımız bununla ilgili bir çalışma yaptı 2012 yılında, komisyon çalışmalarını tamamlayamadan kapandı. Tarım Bakanlığı Ankara'da bu işi... Çünkü bir devlet kurumu olarak yapılması belki zor, bir anonim şirket, devletin iştiraki olduğu teknokent AŞ gibi bir çatı altında yapılmalıydı, Antalya'da olmalıydı. Başladık, şu an Türkiye'nin en büyük firmaları, yerli tohum firmaları Antalya'da ve bunların bu laboratuvara ihtiyaçları var. Bu çalışmayı da inşallah geçerse 27 milyon liralık bir projeyi hayata geçirmiş olacağız.

Yani gördüğünüz kısımda da sera alanı ve AR-GE çalışmalarını yürütüyoruz. Antalya'da ve Türkiye'ye genel olarak baktığımızda evet, tıbbi aromatik bitkiler, arıcılık iç içe. Arılar olmazsa dünya olmaz diyoruz ama arılar bitkisel üretimin yüzde 60'ını oluşturuyor yani bal arıları, apis mellifera dediğimiz bal arıları ve diğerleri de sismonastik hareketler, yer hareketleri, hava hareketleri ve toz, rüzgâr akışlarıyla polenleme, tozlaşma, döllenme diyoruz. Bunun yanında tohum sektörü geliştikçe tıbbi aromatik bitkilerin ıslahının da önünü açmış oluyoruz. Bunu açtığımız zaman şu an Türkiye'nin tohum ithalatı da azalmış olacak. Yüzde 50 seviyelerinde şu an bizim yerelde gördüğümüz firmaların üretimi, artmaya devam ediyor. Bununla bağlantılı olarak hem tıbbi aromatik bitkiler hem tohum sektörünün gelişmesi için bu işlerin birlikte yürütülmesi gerektiğini o saydığımız 8 maddenin de size çözüm önerisi olarak naçizane fikrim olduğunu beyan edebilirim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Evet, biz teşekkür ediyoruz İbrahim Bey.

Bu laboratuvarlarla ilgili bazı işte hocalarımız geldi "Ya, yeterli laboratuvar yok, şöyle daha akredite edilmiş laboratuvar lazım." diye... Siz şimdi hem Türkiye'yi gezen birisisiniz. Yani bizim bu sektörün gelişmesiyle ilgili bir laboratuvara ihtiyacımız var mı bizim?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Kesinlikle var. Yani burada...

BAŞKAN - Mesela, “Afyon’a kurduk.” denildi ama yeterli değil herhâlde. Yahut da BATEM’inki...

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Şimdi, herkes kendine yakın olsun ister, ben dâhil ama herkese yakın değil, herkesin kullanacağı ve ortak laboratuvar kültürünü... Üniversitelerimizde, biz de akademisyeniz, yan taraftaki devletin aldığı cihazı 1 milyon liraya aldığı cihazı “Falanca hocanın yaptığı proje.” diye kullanamıyoruz. Yani ben rektörlüğe de Sanayi Bakanlığına da kendilerine de hepsine bunu yazdım, hepsiyle de görüştük. Bu aslında bundan, evet, cihaz var ama kullanamıyorsunuz. Onun için dünyada da şu an Silikon Vadisi’nde de bütün şirketlerimizi götürüyoruz, görüyoruz, bilişimde de teknolojiye de konu şu: “Coworking space” Birlikte kullanım alanı. Laboratuvar da...

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Merkezî laboratuvar.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Merkezî laboratuvar, herkese açık, akademisyen kendisi çalışabilecek ama oranın sorumlusu olan, bizim prototip atölyeleri gibi. Biz prototip atölyesinde öğrenciyi sokup prototip üretimi yaptırmıyoruz. Oradaki mesleki tecrübeye sahip kişiye, yanında durarak yaptırıyoruz. Laboratuvar da böyle. Ankara’da olur, Afyon’da olun, hazır kurulmuş var, içinin tam teşekküllü duruma getirilmesi lazım.

BAŞKAN – Ya, “Var.” da diyor. Mesela, TÜBİTAK MARTEK “Biz de var.” dedi. Mesela, biz özel sektöre, Konya’ya gittik. Zade Vital’de “Var, biz yaparız bunu.” denildi. Yani bunun işte bir yerde toplayıp ya da işte olan bir şeyi bir daha yapmanın bir anlamı yok. O zaman hepsini bir araya toplamak mı lazım, nasıl olacaksa?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – “Kuadropol” diye bir cihaz var. Yani bu çok yüksek bir teknoloji. Gıda ürünlerinde bile içerisinde ne olduğunu... Yani Türkiye’de şu anda bu aletten 2 tane var, bir 3’üncüye, 4’üncüye belki gerek yok, onun kullanıma açılması lazım.

Yine HPLCGS/MS bizim laboratuvarlarımızda var. LC-MS/MS’lerimiz var ve devletin bütçesiyle alındı bunlar. Bunların parasını veren devlet; kontrolünü de yapıp belli bir noktaya koymamız lazım. Yani yeniden, tekrar bir şey yapmamıza ihtiyaç yok bence.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Çok kapsamlı bunlar, çok iyi.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Tabii, ama kullanıma açık değil hocam.

BAŞKAN – Bu konuda bizim uzman arkadaşlarla siz bir çalışın da nerede ne varsa bir tespitini yaptıralım. İbrahim Bey, bizim uzmanlarla siz ortaklaşa bir çalışma yapın da nerede ne var, eğitiminiz ne, onu bir anlayalım.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Envanterini çıkaralım.

BAŞKAN – Bir çıkaralım onu bence. Bunu rapora geçirelim.

Evet, çok teşekkür ediyorum.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ben teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sorusu olan?

Buyurun.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – İbrahim Bey’e ben de teşekkür ederim.

Şimdi, hani Einstein dediği “Arı olmasa dünya olmaz.” lafını aşağı yukarı teyit ediyorsunuz.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Evet doğru ama yılı tartışılabilir, üç sene mi olur, beş sene mi olur, onun döngüsünü bilemiyoruz, ekosisteme bağlı.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Şimdi, bir de arılara yönelik aromatik bitkilerin ekilmesi gerektiğini söylediniz. Yani arıcılık bu kadar paralı bir şey mi ya, kaba tabiriyle?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Tabii ki öyle.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Yani oradaki her şeyinizi bırakacaksınız, arıya göre davranacaksınız. Bu bizim pek alışık olduğumuz bir şey olmadı.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Arıya göre davranalım demiyorum Sayın Vekilim, mevcutta zaten oraya bir işlem yapılacaksa arının da faydalanabileceği çiçeği ekelim.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Arı da dikkate alınsın.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Tercihimiz olsun yani.

BAŞKAN – Zaten “bal ormanı” diye kuruyoruz. O yörede yetişen, yetişme modeli olan bitkileri buraya... Mesela öyle yapıyorlar şu anda, bal ormanında.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ya, zaten arının bir çiçekten faydalanma süresi maksimum yirmi gündür, o açma dönemi. Sonrasında zaten tıbbi anlamda ya da normal ekilip biçilerek hallediliyor. Bunun için politikayı bu yönde yani arıcılık da düşünülerek bundan sonra proje yapılırsa o zaman bir yirmi yıl daha kazanırız ekonomik anlamda.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Bir ara, dünyada işte “Arılar hızla azalıyor, kayboluyor.” falan denmişti değil mi? Tarım ilaçlarına mı bağladılar bunları? Ya da şu anda tarım ilaçları arılar için en büyük problem mi?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Aslında o öyle değil Sayın Vekilim.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Kesinlikle problem.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ya, bağlantılı ama “colony collapse disorder” diye 2010’lu yıllarda aslında “Amerikan yavru çürüklüğü”, “Avrupa yavru çürüklüğü” ve kireç hastalığına bağlı “varroa”nın da etkisiyle -bu arı hastalıkları- bir hastalık akımı söz konusu oldu, hâliyle çok hızlı çöküş meydana geldi. Pestisit de... Arı da şöyle bir şey, arı ölür ama kovana gelmez zaten, kovanın önünde ölür, arıcılık yapanlar bilir. O arı zehirli şekilde kovana giremez, ölür orada, kalır, diğerleri zaten onu atarlar. Azalma açısından, evet, ilaçlar etkili ama esas konu, o bahsettiğiniz, o dünya çapındaki o etkilenimi sağlayan “colony collapse disorder” diye geçen koloni çökmesi. Hastalık sebepleri de bu Amerikan yavru çürüklüğüne bağlı hastalık. Yani bunun biz Türkiye’de denetimlerini yaptık beş yıl, birçok arı kolonisini yakmak zorunda kaldık çünkü tedavi edemedik, birçok yöntem denedik. Bu şekilde tecrit edilerek yapıldı o dönemde, şu an daha iyi.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Bal pazarı çok büyük bir pazar mı? Yani böyle aileleri geçindirecek kadar büyük mü?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Tabii, sunumun başında da söyledim, 80 bin işletme var, sahte balı tam olarak engellersek, evet.

BAŞKAN – Yalnızca Muğla’da bile 2017 sonunda 450 milyon TL kazancı oldu, Muğla ilinde bile. Mesela Ordu bayağı iyidir bu konuda.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ordu, Muğla, Antalya diye gider sıralaması Sayın Vekilim zaten.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Sanki insanlar bu işi daha çok ikincil iş olarak yapmıyorlar mı, arıcılığı?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – İşte o tercih ettiğimiz bir şey değil, hep onu da söyledim, siz herhâlde sonra geldiniz. Hep emekli olanlar arıcılık yapar, hobi arıcılık yapar, biz bunu istemiyoruz. Yani, yapsınlar, evet, iki üç kovan ama arıcı olarak işletmeye kaydedilen Tarım il Müdürlüğünde Antalya’da 2 bin arıcı var, aslında 500 tane var.

BAŞKAN – Benim bile mesela arıcılık belgem var. Mesela, bizim bir ilçemiz var, Gündoğmuş ilçesi, orada belediye bu işe sahip çıkıyor, festival yapıyor, arısı olmayan ev yok. Her evde, orada kalmış köylülerin hepsinin arıları var; 20, 30, 50. Öyle çok fazla büyük de değil. Mesela benim babam uzun yıllar inşaatçılık yaptı, bıraktıktan sonra 80 yaşına kadar arıyla devam etti. En büyük tedavisi de şu: Çok sert bir adamdır böyle, asabi birisi, Allah’tan arılarla uğraştı da bize falan sarmadı yani.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Son sorum şu: Sükrozla yüzde 100 bal yaptırılabilir mi?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Yaptırılabilir, yapıyorlar, çok maharetli arkadaşlar var, sahtekârlar çok. Yani bal olarak değil ama bal olarak satılır ama bal yapamayız.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Yani arı onu taşımaz mı peteğe?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Arı taşır fakat kendi diyastaz enzimini salgılar, kendi kursağından geçirir, yine bal kompozisyonunda çıkartır. Biz burada şeker oranına bakıyoruz. Yani yüzde glikoz/ früktoz oranına baktığımızda, toplam şekere baktığımızda sakkaroz miktarı da ortaya çıkıyor.

İzninizle o zaman kısaca anlatayım: Esas bal diye yediğimiz bizim şu an, gerçek konuşalım...

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Hava cıva.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Değil, öyle değil. O kadar kötü değil, gerçekten dünyada...

BAŞKAN – Çam balında hiçbir hile yok.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Dünyanın hiçbir yerinde yok, geziyoruz yani işimiz bu bizim. Kasım, aralık, ocak, şubat, mart aylarında arıya pudra şeker, bal ve polen karışımından yapılmış kek verilir. Hiçbir arıcı, hiçbir vatandaş arısını yaşatamaz. Bal verirse ne olur? “Bal veriyorum hocam?” Bal verirse ne olur? Eğer kovan da bir çiçek balı veriyse kovana diğer arılar talan eder. Kovan bir şey koymaması lazım. Bal o yüzden verilmez, bal kısmen koyulur içerisine. Diyelim ki nisan ayında Antalya’ya geldiniz, portakal çiçeği açtı, hafiften pestisit kokulu ama yine güzel portakal balıyla başlar bu sezon. Nisan, mayısta arıya şeker verilir. Haziran da böyle yaylaya doğru çıkartmaya başladığında

şeker vermeyi bırakırsanız birinci sınıf kalite bal olur, şu an, bırakırsanız. Bırakmazsanız, beş vakit verirsiniz; sabah, öğle, akşam, yine bal olur, düşük kalite bal olur. Üçüncüsü de sahte bal: Yıllarca mücadele ettim, yani yakalayıp polise teslim ettiğim var ama maalesef Ankara’da adres adres biliyorum, kapanıyor, Bakanlık ceza yazıyor, ertesi gün tekrar çıkıyor. Antalya otellerinin, Antalya’da 3.500’den fazla otel var, neredeyse 2 bini hâlâ bu ürünü kullanıyor. Yani yapılacaksa bir şey ben gece gündüz yatayım, bütün bilgimi birikimimi, altmış yıllık ailede arıcıyız, yapalım, bunu bitirelim. Başka türlü şu an öyle bir noktaya geldik ki biz bal veriyoruz gerçek, diyor ki “Balın tadı bozuk.” Ağzının o kadar şeyi bozulmuş insanların, damak tadı. Yani o noktaya geldik. Bu üçüncü bal, hiç arı görmeden olan bal. Esansı var bunun, çok güzel üreticileri var, sıkıyorlar içine, birkaç tane de böyle şey... Bal da var içerisinde bir kısmının. O da üçe dörde ayrılıyor kendi arasında; 1/3 bal, 1/2 bal, hani kalite kalite yazmış, hani böyle hep viral bir şekilde arayıp “Abi bize şundan lazım.” Diyorsun, mesela sordum ben, çok denetledim. “Çam mı lazım, çiçek mi lazım?” diyor. Ne çam olsun, ne çiçek olsun. Yani böyle maalesef Bakanlık ALO GIDA’da bunu çözdü bayağı ama ALO GIDA’da da başka noktaya döndü. Bu sefer arıcı ama markası yok. 2 bin tane arıcı var, 3 tanesinin markası var, paketleme tesisi. Onun için biz bir proje yaptık, ben o işin içindeydim. TR işletme belgesini yazdık kavanozun üstüne, Arıcılar Birliğinin markasını da koydu; Antalya, İstanbul, Ankara. Bu bir müddet götürdü. Bu sefer bu kâğıtları arıcılar kesmeye başladı, böyle zarf dağıtır gibi “Abi, sana kaç tane lazım? 100 tane lazım, 200 tane lazım.” Yine bir şey bulduk. Yani önce kendimizi biraz yani şey yapmamızda fayda var.

Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Sayın Gaytancıoğlu, buyurun.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Teşekkür ederim.

Ben aslında o 3 tane firma ile şey yapmak istemiştım. Küçük üreticiler maalesef büyüklerin elinde kalıyorlar. Yani isim vermeyeyim şimdi, bende, tarım ekonomisti olarak az çok ben de bal sektörünü biraz incelemiştım. Çok ciddi sorunlar var. Bence balla ilgili, arıcılıkla ilgili de bir komisyon kurulması lazım.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Biz böyle yandan fitoterapi, apiterapiye girdik ama biraz konuyu kendimize doğru çekmek lazım.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Apiterapi çok önemli, propolisle ilgili ben yüksek lisans tezi yaptırmıştım ekonomik katkısıyla ilgili, Bulgar göçmeni bir sağlıkçı, çok da bu işi iyi bilen bir arkadaş.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Bulgarlar iyi arıcılık yapıyorlar.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Evet, bu işi iyi yapıyorlar.

Gerçekten tedaviye de fayda sağlıyor. Ama şimdi o firmalar topluyorlar 5 liraya, 10 liraya, ondan sonra bize çok yüksek fiyatlarla satıyorlar, her biri de çok karışık bal, onlar da zorlanıyorlar aslında.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Doğru, harman bal.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – İşte o yüzden, sizin dediğiniz, ilk başta söylediğiniz şeye geçmek lazım. Yani bu işin endüstriyel kısmıyla ilgilenmek lazım; 3 kovan 5 kovan yerine...

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Endüstriyel de çok doğru aslında, fabrikasyon değil. Bin kovanı olan bir adamın balını alırsanız sıkıntı yaşamazsınız.

OKAN GAYTANCIOĞLU (Edirne) – Ama şimdi onu da şöyle aşabiliriz: Yine böyle çıkartacağımız yasalarla ya da zorlama demeyelim de yönetmeliklerle yani bir köyü ya da bir yerleşim merkezini toplu hâlde üretime teşvik edecek, 3 kovan 5 kovan yerine daha modern kovanlarla çevrili ama denetim mekanizması olan kooperatiflere, birliklere çevirmeniz lazım. Ve onların da pazara rahatlıkla ürün arz etmesini sağlamamız lazım, rekabet etmeleri açısından.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ben bir şey daha söyleyeyim: Ben 2010 yılında TÜBİTAK’a ilk projeyi verdiğimde yerli propolis üretiminde propolisin kilosu, kilogram fiyatı 45 liraydı. Propolisi sıvı ekstraksiyon hâline getirdiğimizde propolisin maddi değeri 1.500 liraydı. Şimdi bu teknolojiyi geliştirdiğinizde de arıcıdan toplamaya başladık. Şu an ham hâli 250 liraya satılıyor, yedi sene içinde, son hâli 2 bin liraya satılıyor yani çiftçinin kazandığı daha da artmaya başladı. Arı sütü, yani kooperatiflerle yapılabilecek bir şey. Benim yüksek lisans tezim, üç sene onunla uğraştık, arı sütünün taşıdığıyla ilgili.

Arı zehri, şu an geçen hafta çalıştay yapıldı Düzce Üniversitesinde, biz de ekibi gönderdik. Arı zehri ilaç şirketlerinin yurt dışında istedikleri bir ürün. Yani arı zehri, arı sütü, propolis, polen çok şey değil ve appear hava uygulamalarıyla... Zafer Bey de burada dinliyor, çok çalışmalarımız var. Geleneksel tamamlayıcı tıp kongresinde ilk beraber yapmıştık, sunumu da ben yapmıştım Türkiye adına, 3 kişiden birisiydim. Bunu eğer artırırsak, çiftçi, zaten seracılık yapan birisi, arıya her hâlükârda bakabilir, arıya haftada iki gün baksa yeter, biliyorsunuz. Yani bu, tamamen bir sosyal sorumluluk, artı, ekonomi projesi. Ben bu konuda sizden destek bekliyorum. Yani Arıcılar Birliği Başkanımızla da görüşüyoruz, Ziya Bey’le. Gerekirse ayrı bir işin içerisinde oluruz. Yirmi beş yıldır ben bunun içindeyim. Yani arıcı olduğum için, gıda mühendisliği okumuş birisiyim sırf balı bilebilelim diye. Kısaca böyle.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Bu analizleri yaptırabileceğimiz bir yer var mı?

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Var var, yani analiz konusunda iyiyiz. Ankara Gıda referans yapıyor, İzmir yapıyor, ARGEFAR var, İzmir ARGEFAR yapıyor.

BŞKAN – Gülçin Hocam, bir sorunuz mu vardı?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Yok, küçük bir katkı sadece.

Benim uzmanlık alanım değil çünkü apiterapi, fitoterapi birbirinden çok ayrı ama bu konuda özellikle Hintlilerin çok büyük bir endüstrisi var apiterapi konusunda. Yalnız asıl sorun yetiştiricilik ayrı bir şey ama ben katıldığım panellerden falan biliyorum, pastörizasyon işlemi sırasında sadece basit şurup kalıyor yani şekerli su. Eğer bir bal pastörize edilmişse ki gıdacısınız, biliyorsunuzdur, yani proses işlem sırasında da çok önemli kayıplar oluyor. Yani kaynak çok çuk önemli.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Hocam o zaman ben de bir katkı koyayım. Orada çok yanlış bir konu da var. Pastörizasyona, evet, ben de karşıyım ama ham bal diye satılan bal, kovandan öyle alınmış gibi bir algı yapılıyor, şu an bazı firmalar ham bal satıyoruz diyor. Ham balı acaba öyle mi almış kovandan, bir sormak lazım? Yani öyle bir bal çıkmıyor kovandan. O bal sıvı olarak çıkar, siz onu dipfrize koyarsınız, biraz balla karıştırırsınız, çevirirsiniz, yani bu krem baldı, şimdi adı ham bala döndü. Bu insanlar da...

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Pahalı olanı değil, ortalama olan bal iyi.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Aynen, yani 40 lira, 50 lira, 60 lira...

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Marmaris çam balı, o gerçekten güzel.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Evet, Antalya’nın ki de güzel, Marmaris’in ki de güzel, hepsi güzel. Ama ham bal konusunda da bir aldatmaca var. Yani çünkü bal öyle çıkıyormuş gibi bir algı yaratılıyor, öyle bir şey de yok. Bal donuyorsa zaten, kristalize oluyorsa, çiçek balı olduğunu gösterir. Sahte balların hiçbirisi donmaz. Buzdolabına isterseniz on gün koyun, donmaz.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Sünmesi falan.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ya, 1970’te rahmetli babam hacda bal satarken yapıyormuş ama şimdi cihazlarımız var, onlar çok şey değil. Çünkü çiçek balı daha çok akışkandır, viskozitesi farklı, çam balı farklı, çok karışır Sayın Vekilim.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyoruz.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRETİM GÖREVLİSİ İBRAHİM YAVUZ – Ben teşekkür ediyorum. Çok sağ olun, böyle bir imkân sağladınız.

BAŞKAN – Gülçin Hocam, buyurun.

5.- Prof. Dr. Hayriye Gülçin Saltan İşcan’ın, tıbbi ve aromatik bitkilerin son ürüne dönüşüne kadar geçirdiği süreç, bitkisel ilaç sektörünün Türkiye’deki durumu ve gilaburu üretimi hakkında sunumu

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Öncelikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında bu Komisyonunda konuşma onurunu verdiğiniz için teşekkür ediyorum.

Sayın milletvekilleri, değerli otorite temsilcileri ve katılımcılar; ben bugün ham maddeden yani şimdiye kadar konuştuğumuz ham maddelerden son ürüne yani katma değere sahip olan son ürüne dönüşüm sürecini kendi örneğimiz üzerinden anlatacağım.

Tabii, bu benim tek çalıştığım bir örnek değil sonuçta, ben bir akademisyenim. Ama gilaburu bugün ticarileşmiş bir ürün ve en başından ticarileşmiş ve ihraç edilmiş bir ürüne kadar nasıl gittiğimizi günce şeklinde yani kendi hikâyemiz şeklinde anlatacağım.

Burada çok fazla teoriye girmeyi düşünmüyorum. Sadece bu konuyla ilgili tespitleri vereceğim. Daha sonra AR-GE sonucu endüstriyel üretim nasıl olur, bundan söz edeceğim. Tabii, burada bir patent süreci önemli. Patent sürecinin nasıl işlediğini yine sürem nispetinde anlatacağım. Türkiye’deki ticarileşme ve daha sonra nasıl ihraç ettiğimiz konusunda da örnekler üzerinde gideceğim.

Şimdi, tabii, son yıllarda bir trend var, dünyada bir trend var ve Türkiye de bundan çok etkileniyor. Şöyle ki bitkisel tıbbi ürünlere hem sağlıkta hem de kozmetikte çok artan bir rağbet var. Tabii, bu artan rağbet aslında suiistimali de beraberinde getiriyor. Ve suiistimal olduğu yerde, biraz önce bal örneğini konuştuk ama bitkisel ilaçlarda da ilaç sonuçta yani, durum çok daha vahim ve dolayısıyla konuya tamamen bilimsel araştırma açısından yaklaşılması gerekiyor. Ve şunu söyleyebilirim ben: Bu ürünlerin özellikle ilaç lafı geçen ya da tıbbi olduğu ifade edilen, hatta gıda suplemanı olan, gıda olmayan ama bu arada, her şeyde AR-GE’nin çok önemli olduğunun bir kere altını çizmeyi düşünüyorum. Ve klinik çalışma çok basit ve kabaca söyleyeyim, klinik çalışma demek insanlar üzerinde yapılmış olan çalışma demek. Yani klinik öncesi çalışma değil, burada özellikle hekim olan Sayın Vekilim, size söylemek istiyorum: Klinik çalışması olmayan hiçbir şeyi ben ne kendim kullanıyorum ne de kimseye tavsiye ediyorum, bu son derece önemli. Yani bu, kanıt. Sonuçta sağlık, ticaretten çok daha önemli, ülke için de önemli, dünya için de önemli.

Şimdi, klinik çalışma derken, sırf bu şeyden çıkarak, hekimlere yönelik olarak “Klinik Fitoterapi”yi yazdım. GETAT Kongresi’ne yetiştirdik ve yayınlandı yani orada bastırdık yayınevi tarafından. Burada o kadar çok var ki klinik çalışması, mesela kekik örneğini verecek olursak timol üzerinden standardize edilmiş ve timolün işte antibiyotik etkisinden dolayı, mikroorganizmalara olan etkisinden dolayı birçok, onlarca preparat var yani yüzlerce var hatta. Türkiye’de de var, bunları ilerleyen sunumunda söyleyeceğim zaten.

Şimdi, konvansiyonel ilaçlar var, bir de bitkisel ilaçlar var. Bunların ikisi farklılık gösteriyor bir kaç konuda ama sonuçta bilimsel kanıtla kanıtlarsanız, bitkisel olmuş ya da konvansiyonel olmuş çok büyük şeyleri yok. Bir kere konvansiyonel ilaçta tek bir molekül var ya da bir iki molekül var ama bitkisel ilaçta birçok molekül var. Dolayısıyla, çok daha ciddi araştırılması gerekiyor ve hekim işte son zamanlarda Zafer Başkanım da burada, geleneksel ve tamamlayıcı tedavideki fitoterapi eğitimi gören hekimler bu tedaviyi neyle yapacaklar, standart ürünle yapacaklar ve dolayısıyla bunların standardizasyonu ve bilimsel kanıtları resim oluşturmaması da öğretim üyelerine çok büyük şey düşüyor. İlaçtan sorumlu bir eczacı akademisyeni olarak da hani bu konuda çalışmaktan ben oldukça mutluyum, yani yapmam gereken bu diye düşünüyorum.

Tabii, aromatik bitkiler ve uçucu yağlar, bunlarda da durum çok karışık ama bu başka bir konuşma konusu. Bunlar sadece aroma ve parfüm endüstrisinde kullanılmıyor, bunlar çok primitif kullanımlar aslında. Bunlar ilaç sanayisinde API yani “application programming interface”dan geliyor. İçerik olarak kullanıyorlar ve dolayısıyla bitkiselilerin de farmakope monograflarında ki bizim için ilaç anayasasıdır farmakope, burada sayıları her geçen gün artıyor ama dediğim gibi, klinik etkileri son derece önemli.

Şimdi, özellikle şunu söylemek istiyorum: Bitki diyoruz ama bitkinin her kısmının etkisi farklı, işte kökü farklı etki yapabilir, içerideki kimyasallar nedeniyle yaprakta farklı moleküller vardır, farklı etki yapabilir ama biz maalesef bitkiyi bütün olarak ele almak gibi bir şansımız yok. Dolayısıyla, şunu da söyleyebilirim, çok sık rastladığımız için, bitkisel bir ürün demek, bakın, ilaç falan zaten demiyorum, bitkiyi toz edip kapsüle koymak demek değil ve dünyada da bu şekilde yapılmıyor.

Şimdi, Türkiye’de çok sık görülüyor, maalesef yakın çevremizde de görüyoruz bunu, ithal ekstreler alınıyor, bu ithal ekstrele ulaşmak çok zor değil, fuara gidiyorsunuz, bağlantı yapıyorsunuz ve bu şeyleri alıyorsunuz, ekstreleri, hiçbir şekilde klinik çalışmayla desteklenmiyor ve ticarete sunuluyor. Mesela bir takım yağlar, uçucu yağlar, bunlar karıştırılıyor ki çok ciddi etkileşimleri olabilir bunların, sağlık açısından risk oluşturabilir. Bunlarla desteklenmiyor ama diyor ki işte şuna yarar, buna yarar. Tabii, Tarım Bakanlığından onay aldığı zaman bunu diyemiyor, yapamıyor ama ne yapıyor, bir broşürle bunu bir şekilde söylüyor.

Şimdi, öncelikle şunu söyleyebilirim: Sağlıkta standartlar önemli. Yani bir hekim nasıl standart bir tedavi protokolüne uyup tedavi yapıyorsa ilaçta da bu böyle, bitkisel ilaçta da bu böyle. Standartı olmayan hiçbir şeyi kullanamazsınız. Sonuçta, biraz sonra ticari potansiyelinden de bahsedeceğim fitoterapi ürünlerinin, suiistimale açık olduğu için de bunların suiistimali var ve piyasada standart, güvenilir ve etkin ürünlere ihtiyaç var. Şimdi, tabii, neden bu pazar payı artıyor? Bitkiselere niye bir şey var? Bir kere bunlar tıbbın gelişmesine bağlı olarak yaşam süresi arttı ama bu aynı zamanda sağlıklı yaşamayı gerektiriyor. Yani burada uzun yaşamı yarısı ister belki yarısı istemez ama sağlıklı yaşamı herkes ister. Sonuçta, bu şekilde sağlıklı yaşam için bir kere standart ürünlere, standart tedavi yöntemlerine ihtiyaç var ve bu da bitkiselilerin, konvansiyonellerin zaman zaman önüne geçiyor. Neden? Popüler bunlar. Çünkü bilimsel gerçekler de var, içinde farklı yapıdaki kimyasal bileşikler var. Bu farklı kimyasalların da birbirinden farklı çoklu etkileri var. Biraz sonra yine burada söyleyeceğim bunu, yani aynı zamanda hem “antienflamatuvar” iltihabı kesiyor hem ağrıyı kesiyor hem mikroorganizmaları şey

yapıyor. Dolayısıyla, böyle olduğu için de bunların avantajları var. Bir de yan etkileri var. Yan etkileri de birtakım kimyasallara karşı konvansiyonel yani tedavide kullanılan ilaçlara göre de daha az, onun için de tercih nedeni olabiliyor.

Şimdi, birazcık pazar araştırmalarından söz etmek istiyorum. Hüsnü Hoca söyledi ama ben çok daha özet bir şekilde söylüyorum. En son aldığım “forecast”lere göre 2018 yılında uçucu yağ pazarı 5,9 milyar dolara ulaşıyor. En büyük pay da Hindistan, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri. Türkiye’ye de baktım hemen. Türkiye’de 33 milyon dolar bedelle Hindistan, Almanya ve Fransa olmak üzere, tabii başka ülkeler de var, uçucu yağ ithal ediyor, türevlerini de ithal ediyor, bunları bir şekilde işliyor ve 47,5 milyon dolar bedelle yine başta Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’ne satıyor. Tabii, bu şey çok fazla açılabilir yani son ürüne giderseniz katma değerle, bu şey daha fazla olacaktır ihracat lehine.

Tabii, aroma terapi ürünleri, yani uçucu yağlar için pazar payı yine 2018 yılında 1,3 milyar; 2025’e kadar da 10,4 olacağı tahmin ediliyor. Şimdi, hepsine bakacak olursak, bütün şemsiyeye bakacak olursak, tıbbi cihazları falan katmıyorum içine, o zaman rakam çok daha büyüyor zaten, gıda takviyeleri ve doğal ürünlerin şu anda, 2018’de 118 milyar dolar, 2025 yılında da 200 milyar dolara ulaşması bekleniyor. Yani pazar hiç küçük değil, küçük olmadığı için de zaten ne oluyor, ilgi çekiyor, bu şekilde, katkı sağlıyor.

Şimdi, piyasada ne şekilde var? Türkiye’de geleneksel, bitkisel tıbbi ürün olarak var. Sağlık Bakanlığı tarafından onay veriliyor, şu anda 29 tane GBTÜ var, geleneksel bitkisel tıbbi ürün olarak ruhsat almış. 4’ünün bileşeni aynı, hemen birbirini... İşte bazıları da -Zafer Başkan da burada- ithal, çoğu ithal zaten ama yerli bir şey yok, yani şu durumda birebir ham maddeden, onun da şeyi var. Ham madde GMP isteniyor. Ham maddede iyi imalat koşullarına uyacak bir tesis Türkiye’de yok. Dolayısıyla, Bakanlığın bunu kolaylaştırması gerekiyor. Çok iyi biliyorum çünkü geçen seneye kadar altı yıllık süreyle ben zaten bu Komisyonunda çalıştım Sağlık Bakanlığında, GBTÜ Komisyonunda çalıştım. Şimdi, burada avantajlar şu: Farmakolojik etkiyi yazıyorsunuz, yani böbrek taşı düşürür mü, bunu yazıyorsunuz ya da işte ne bileyim, ağrı mı keser, bunu yazabiliyorsunuz. Ama bunun için çeşitli kriterler var, etkinlik, güvenilirlik ve kaliteyi belgelemek zorundasınız. Ona göre bir karmaşık formda yani kapsül olur... Bu arada paranteraller, fitoterapi kapsamında paranteral bitkisel ürün yok. Almanya’da var bir iki tane, biliyorum ben. Ama paranteral veremezsiniz. Yani IV ya da damar içine veremezsiniz bitkisel, bu çok riskli bir şey. Sadece eczanelerde satılıyor, Türkiye yasalarına göre de reklamı yapılamıyor bunların.

BAŞKAN – Hocam Türkiye’de toplam 29 tane var değil mi?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Evet, 29 tane var. Komisyon 2010 yılında kuruldu. Bakın, dokuz yılda bu kadar var.

BAŞKAN – Zade Vital var herhâlde en fazla.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Zade Vital’in üç dört tane ürünü var.

BAŞKAN – Onun da ham maddesi Türkiye’den değil, yurt dışından getirerek yapıyor.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Hayır, Türkiye’den olan ham maddeleri de var. Yani ben, hani şu bu firma diye bir şey söylemiyorum ama şu da bir gerçek ki bir firmanın bir ürünü çok çok iyi olur ki buna GNC ve Solgar’da çok rastlıyoruz, her şeyini kullanamazsınız. Yani her zaman klinik kanıt çok çok önemli ama şu bu firma demiyorum yani.

Evet, şimdi bitkisel ilaç olarak ruhsat almak, bu aslında en doğrusu. Burada farmakolojik ve toksikolojik çalışmaları yapmak zorundasınız yani faz1, faz2, faz3 çalışmalarını yapmak zorundasınız. Yani klinik olarak, klinik dediğimiz insanlar üzerinde kanıtlamanız ve yayınlamanız lazım bunu. Endikasyonu tam olarak belirlemeniz lazım. İşte karaciğere mi etkili, işte akciğere mi etkili, bunları belirlemek lazım. Sonuçta, eczanelerde satılıyor bu da ve şeyi de reklamı da yapılamıyor yine.

Şimdi, sonuçta, en büyük şeyi bitkisel 3 şemsiyede toplayabiliriz; bitkisel ilaçlar, bitkisel ürünler -bunlar aslında geleneksel bitkisel tıbbi ürün- ve de gıda takviyeleri. Tabii, bunlarda sorunlar var, sadece cümle olarak geçiyorum, katışık maddeler. Sentetikler katılabilir, ağır metaller olabilir, aynı şeyler mesela bal için de geçerli, pestisitler olabilir, mikrobiyal kontaminasyon oluyor. Çözümü var mı? Var, kesinlikle var. Çözüm bizim yaptığımız gibi standardizasyon, standardize ederseniz belli koşullarda, belli şeylerde üretirseniz bunları bertaraf ediyorsunuz. İşaretçi bileşiklere dayanan analiz var ki bu da bizim işimiz ve kalite kontrolü yapıyoruz ve de regülasyonlar son derece önemli. Türkiye için bu regülasyonları biz Türk farmakopesinin, doğal ürünler çalışma grubu başkanlığını yaptım ben bu Türk farmakopesinin, Sağlık Bakanlığı tarafından 2017’de basıldı. Bir öncesi 1976’daydı yani aradan kırk küsur yıl geçmişti. Onun için çok değerli bir eser. Tabii bu çalışma şeklini de - ben kendi konumla ilgili söylüyorum- Avrupa farmakopesinde öğrendim yani konsey üyesi olmamız nedeniyle oranın asli üyesiyiz ve üç ayda bir toplantılar var Strazburg’da ve bunlara giderek bu işin nasıl ciddi yapıldığını ben orada gördüm. EMA’nın (Avrupa İlaç Ajansı biliyorsunuz) HMPC komitesi var, bu komite sadece bitkisel ilaçları inceliyor ve bitkisel ilaçların kriterlerini belirliyor. Mesela bir bitkinin, ekinezya bitkisinin içindeki standardizasyonu hangi bileşiğe göre yapmamız bizim aylarımızı alıyor o komisyonda, işte çeşitli bilim adamları var, otorite var, üreticiler var, son derece şeffaf bir ortam, çok ciddi bir ortam ve dolayısıyla orada aslında Türkiye çok önemli rol oynuyor. Ama son bir senedir Sağlık Bakanlığı delege göndermiyor, aslında göndermesi gerekiyor çünkü benim mesela kendi alanımda öğrendiğim her şeyi ben oradan öğrendim. Onun için de standardizasyonun belirlendiği, yasaların belirlendiği yer orası dünyadaki ilaçlar için.

Şimdi burada ilaç yetiştirmenin aşaması var. Hüsnü Hoca “Çok pahalı.” dedi. Şu tabloya bakarsanız gerçekten bunun toplamda on beş yıl aldığını görüyorsunuz faz1, faz2, faz3 çalışmalarının ve kapital olarak da 3 milyon dolar; 3 milyon doları siz bir molekül için harcıyorsunuz. Burada şuna dikkat çekmek istiyorum: Bu Türkiye’nin bir sorunu yani diyoruz ki Türkiye’deki ilaç endüstrisi -tamamen sentetiklerden ve konvansiyonel ilaçlardan bahsediyorum- niye yeni molekül geliştirmiyor, niye yeni AR-GE’ye dayalı bir şey yapmıyor? Yapamaz çünkü bu parayı gözden çıkarmak zorunda. Çıkardı diyelim birinci fazı geçtiniz yani burada ne yapıyorsunuz? Hayvanlar üzerinde deneme yapıyorsunuz. Daha sonra ikinci faza geldiniz, sağlıklı gönüllüler üzerinde deniyorsunuz, bunu da geçti diyelim. Üç, hasta grupları üstünde deniyorsunuz, hasta grupları üstünde denediğiniz zaman olmadıysa eğer o çöp oluyor. Dolayısıyla hiçbir endüstri patronu bunu göze alamıyor. Ama şimdi bitkisellerde durum farklı. Bitkisel çalışırken aslında çok daha heyecanlı çünkü projenizi her aşamada satabilirsiniz ve bu gereklilikler istenmiyor, tabii piyasaya çıktıktan sonra da faz4 çalışmaları isteniyor. Şimdi niye istenmiyor? Çünkü mesela biraz önce çörek otu örneği geçti. Çörek otunu mesela Zade Vital aldı Sağlık Bakanlığından, bir klinik çalışma yapmadı. Çünkü Türkiye’deki ve Avrupa Birliğindeki yasalara göre Avrupa Birliğinde on beş yıl kullanılırsa Türkiye’de de otuz yıl kullanılıyorsa güvenli kabul ediliyor ve bir önceki tablomda bir şey istenmiyor. Dolayısıyla böyle bir parayı harcama durumunda değilsiniz yani sadece halkın bunu kullandığını kanıtlamanız yeterli. Ama durmak mı gerekiyor? Hayır, biz durmadık yani mesela benim örneğimde biz durmadık, durulmaması gerekiyor. Yani çünkü üretim sürecine katkı veriyorsanız onun sonucu yok, çok daha iyi şeylere gidebilir onun için. Dolayısıyla fitoterapi bu bakımdan da çok enteresan, Türkiye’de de önemli, Almanya’da son derece önemli hatta Alman

ilaç yasası AMG buna göre yazılmış yani fitoterapiye göre yazılmış. Ama tabii fitoterapi preparatını düzgün hazırlamak lazım. Biraz önce Tarım Bakanlığının şeyleri vardı kurutma, saklama şartlarının bir kere uygun olması lazım, doğru zamanda toplanmış olması lazım, doğru bitki olması lazım. Mesela hiç kontaminasyona değinmediler. Ben geçen Amerika'ya girerken yanımda küçük bir nektarin vardı, güvenlik yakaladı. Dedi ki "Bunu sokamazsınız." Tabii ben bilmiyormuş gibi davrandım, aslında biliyordum. Niye sokmuyor? Çünkü o çekirdekli meyveyi siz orada tarlaya ekerseniz yanınızda standart üretim yapıyorsa onun tarlası kontamine oluyor yani o kadar önemli bir şey ki. Her şey standart yani her şey tarımda toprakta başlıyor zaten, bizim örneğimizde de öyle başladık biz. Dolayısıyla toplama derken kültür bitkisi çok da illaki kültür bitkisi yapacaksınız diye bir şey yok. Biz mesela gilaburuda kültüre gittik ama alıcı doğana topluyoruz çünkü dünyada da alıcı doğadan toplanıyor yani alıcı projemizde doğayı kullandık. Bir kere doğru bitki -bunların hiç detayına girmiyorum çünkü hocalar girmişti daha önceki konuşmalarda- olması önemli. Kurutma, filizasyon, toz etme, bu aşamaların düzgün olması lazım. Cihazların standart olması lazım ve farmakope kalitesinde olması lazım. Cihazda kullandığınız suyun bile standart olması lazım. İşte mesela Afrika'daki en büyük problem bu. Afrika'da bu büyük şirketler, Alman şirketleri gidip ekim yaptırıyorlar Sudan'da, uçucu yağ elde ediyorlar ama uçucu yağ elde ederken de o kuyu suyunu kullanırtmıyorlar çünkü o sudan gelen safsızlıklar olabiliyor. Bunların hepsinin tek tek bilinmesi gerekiyor. Analiz son derece önemli. Bu arada hemen şunu söyleyeyim: Biz de Tarım Bakanlığında analiz yaptırıyoruz ürünlerimizde ama şöyle bir şey var: Ben bir de hani ihracat FDA'ye bildirim yaptığımız için onu akredite bir laboratuvar da doğrulattırıyorum yani sadece tarımla da kalmıyorum çünkü akredite olması gerekiyor. Bunlar geliştirilebilir, çok zor değil yani bunları yapmak. Tabii, analiz bizim işimiz, aktif bileşikler bizim işimiz yani burada bizim zaten farmakolog olarak benim bildiğim şeyler bunlar. Murat da burada, sınıf arkadaşım, o da aynı şekilde. Yani biz bunlarla şey yaptık. Etkili bileşiklerin ne olduğu, etki mekanizmasını biraz önce gilaburuda söyledim yani böbrek taşı düşürüyor ama nasıl düşürüyor, bunun bir mekanizması var ve bunun ispat edilmesi lazım, ispat edemezseniz kulaktan dolma bunu yapamazsınız. Gerekli doz, pozoloji Nevin Vekilim de burada, kendisi de biliyor yani eczacılıkta ilk öğrendiğimiz şey doz yani bunu pozolojiyi vermezseniz, dozu vermezsiniz kullanım sürecine... Ama bu da neye göre oluyor? Bu da tabii bilimsel kanıtlara göre oluyor. Yan etki, ilaç etkileşimi, kullanılmaması gereken durumlar bunların hepsini şey yapıyoruz.

Şimdi geldim bizim hikâyemize. Şimdi şöyle bir şey, gilaburu deyince Kayseri ama çok kişi sahip çıkıyor bir şey moda olduğu zaman. İşte Anadolu Ajansı bir haber yaptı, 14 yerde yayınlanınca hemen beni Yozgat'tan aradılar "Ya Hocam, Kayseri'nin değil de bu aslında Yozgat'ın şeyi falan." Ama yetiştirme yeri son derece önemli, lokasyon çok önemli. Dolayısıyla gilaburuyu ben evimin bahçesine ekтім, fakültenin bahçesinde var, İstanbul'da var, Bodrum'daki evin bahçesinde var, hepsi birbirinden farklı. Onun için kültür ortamı son derece önemli.

Şimdi tabii burada bölgelere doğru düşünürseniz ben sadece Kayseri'yle bağdaştırıyorum. Hatta İngiltere'de yaşayan bir nöropsikiyatrist arkadaşım var, geçen LinkedIn'den görmüş, beni aradı "Gülçin sen gilaburu pp diye gördüm Amerika'da bir ürün çıkarmışsın, senin adın geçiyor. Bu bizim Kayseri'nin gilaburusu mu?" dedi. "Evet" dedim. "O kadar mutlu oldum ki, sonuçta benim köyümden çıkan bir şey böyle oldu." dedi. Yani bölgeler son derece önemli, coğrafi işaretlemeler önemli, bunlar önemli.

Şimdi, bu geleneksel hani şimdiye kadar konuştuğumuz geleneksel bazda kalmış şeyler. Salamura edilmesi, meyveler toplanıyor ekim ayı gibi -şimdi biz de hasat yapacağız- suda bekletiliyor, her evde var. Hatta Kayserili bir eczacı arkadaşım dedi ki bu çalışmaları, AR-GE'yi yaparken "Sakin burada satma bunu, kimse Kayseri'de almaz." "Niye?" dedim. "Çünkü herkesin evinde gilaburu var." dedi. Ama işte ne bileyim Finlandiya'da yok, Almanya'da yok, bunun için de önemli. Salamura ediliyor yani suda bekletiliyor, su zaman zaman değiştiriliyor, ondan sonra suyu sıkılıyor ve sıkıldıktan sonra

ıçılıyor ve böbrekteki taşlar düşürülüyor. Tabii şunu söylemek istiyorum ben: Ben bir akademisyen olarak böyle bir ürünü ortaya çıkaracağım bir şey yoktu, sadece yapmam gerekeni yaptım ve 2006 yılında buna biz başladık gilaburuya, ne bir ticari düşüncem var ne bir ürün yaparım ama birçok şeyi yolda öğreniyorsunuz ve dolayısıyla biz bunun antidiyabetik yani diyabete olan etkisine... Pardon halk arasında diyabette kullanılıyor, tansiyon düşürücü olarak kullanılıyor, öksürük ve soğuk algınlığında kullanılıyor, uterus ve mide kramplarında kullanılıyor. Şimdi biz bunu tespit ettik, tespit ettiğimiz zaman bizim işimiz başladı. Bizim işimiz nedir? Bu işleri gerçekten yapıp yapmadığını bilimsel olarak kanıtlamak. Yani ben en genel kendimi tarif edecek olursam yaptığım iş geleneksel kullanımı olan bitki ya da bitkilerin kısımlarını alıyorum, gerçekten bu kullanımları var mı yok mu bilimsel olarak ispat ediyorum. Tabii ispat ederken bunun kimyası çok önemli, fitokimyası çok önemli. Çünkü normal ilaçta da molekül var, bitkilerde de moleküller var, besinlerde de moleküller var yani işi bunlar yapıyor. Bunlar yaptığı için de yani bunun bir standardının olması gerekiyor. Baktık biz kimyasına fenolik bileşikler, iridoitler, yağ asitleri bunların detayına girmiyorum ama bir baktık ki kocaman bir pik var klorojenik asit. Klorojenik asit sonuçta çok daha benim ilgimi çekti ve ilk çalışmaya başladığımız... Tabii ben bu arada tek başıma çalışmıyorum, benim doktor asistanlarım var, grubum var, ekibim var yani ekosistemde tek başına hiçbir şey olmaz, her zaman birlikte çalışmanın ve birlikte yol almanın önemine inanıyorum. Önce biz bunun ağrı kesici ve iltihap giderici etkisini tespit ettik ve yayınladık. Şu gördüğünüz uluslararası dergilerde yayınlanmış hâlleri, burada ve “viburnum opulus” bu arada gilaburunun Latincesi ve dolayısıyla o isimle yayınlanıyor. Ve çok kuvvetli bir ağrı kesici etkisinin olduğunu, sonra bir de iltihap giderici etkisinin olduğu da gördük. Daha sonra karaciğere bakalım dedik çünkü bitkisel karaciğeri etkileyip etkilememesi son derece önemli. Tabii burada şunu da söyleyeyim kimyasal da çok etkiliyor yani çoklu ilaç kullananlar primer nedenden ölmüyorlar, sonuçta karaciğer ve böbrek yetmezliği çok büyük problem olabiliyor. Karaciğeri koruyucu etkisini saptadık ama kan şekeri üzerine etkisi olmadığına o zaman çok çok üzül müştüm, sonra çok mutlu oldum çünkü böbrek taşı için ürün çıkardığımızda kan şekerini etkilememesi son derece önemli, sonuçta diyabet olan birinde kan şekerinin oynaması iyi bir şey değil. Sonra biz bunu yine merak ettik antioksidan etkisi var mı, yok mu bunu araştırdık ve antioksidan etkisini bulduk, yayınladık. Alzheimer yine ilgi alanlarımızdan bir tanesi, onu belli eden antiasitil, kolinesteraz ve antioksidan etkileriyle ilgili bir başka çalışma yaptık. Sonra sinirleri koruyucu etki var mı, yok mu, nöroprotektif potansiyel, buna baktık. Aktimikrobiyel aktivitesini merak ettik, antimikrobiyel etkisini saptadık. En son endometriyosiste çünkü bazı kullanımları vardı, yumurtalık kistlerinde kullanılıyordu bunu... Şunu hemen burada belirtmek istiyorum endometriyosisin konvansiyonel -hekim vekillerimiz biliyordur- bir tedavisi yok yani onun için orada ispatlanmış bir tedaviye son derece ihtiyaç var, ürüne diyeyim daha doğrusu, bu şekilde. Bu çalışmalar yayınlandı. Sonra 2013 yılının başlarında bir gün bir telefon geldi. Benim bu çalışmalarımı bilen bir yatırımcı diyeyim, Türkiye’nin bilinen sanayicilerinden bir tanesi Kayseriliymiş. Dedi ki: “Hocam, ben bu çalışmaları gördüm. Ben bir Kayseriliyim, sonuçu orada bu çok kullanılır. Siz bunu hayata geçirir misiniz?” “Nasıl hayata geçirir misiniz?” “Tablet, kapsül falan yapabilir misiniz?” “Yaparım ama yani benim dediklerimi yaparsanız yaparım.” dedim yani sonuçta ben bunları yatırım olarak... Çünkü büyük çalışma yapacağım, pilot çalışma yapacağım, endüstriyele geçeceğim, bütün verileri ben şey yapacağım falan. Bilimsel bir insandı ve dolayısıyla her şeyi şey yaptı ve ben kendisine çok iyi anlattım. “Önce tarladan başlayacak yani tarlada standardize edeceğiz sonra kimyasal olarak sonra biyolojik etkisini bulacağız, ondan sonra uluslararası regülasyonları da esas alacağız.” dedim. Hepsine “Tamam” dedi ve daha sonra kendisinin bir başka şirketi vardı Argen Tarım diye, burada meyve verimini artırmak amacıyla -yani bir anda kültürün şeyini yapmış olduk biz burada- uygun genotipleri belirlediler, kültürle çoğalttılar bunu, ondan sonra bahar döneminde eksplantlar alındı falan

filan, derken burada tarlaya dikildi. Bu aşamaların hepsinde ben içerisindeki klorojenik asit miktarını, bütün kimyasalların hepsini şey yaptım. Daha sonra –bu arayı atlıyorum, sonra tekrar geleceğim- 2015’e geldik. Ben ona şu söyledim: “Bakın Türkiye belli olmaz, sel gelir, inşaat yapılır -en çok çektiğimiz bitkiselde inşaat yapılması- onun için bizim ham madde olarak sürdürülebilir olmamız lazım ve sonuçta piyasada arandığı zaman bulunması lazım.” Önce 100, daha sonra 150 dikildi. 50 bin tane gilaburu fidanı dikildi. Bu 3’üncü hasat bu sene ve dolayısıyla bu çalışmalar devam etti. Tabii benim çalışmalarım da hâlâ devam ediyor. Hâlâ ne ekilmiş ne yapılmış bunları şey yapıyorum.

Şimdi tabii ki bu “standardizasyon” dediğimiz olay... Dedim ya sağlıkta, tıpta her şey standart olmalı, ilaçta olmalı başta, bitkisel ilaçta olmalı, bu da neyle sağlanıyor? Farmakopeyle sağlanıyor. İlaç anayasası bizim için. Nasıl siz kanunları çıkarırken Anayasa’ya bakıyorsunuz, biz de farmakopeye bakıyoruz yani aynı şey. Dolayısıyla bunu yaptığımız zaman etkin oluyor, kaliteli oluyor, standart oluyor. Bunun açılımları var, onlara girmiyorum. Daha sonra bunu yaptığınız zaman da bitmiş ürünün de yine ham madde standardında olması lazım.

Şimdi bitki bu, meyveleri bu, bizim kullandığımız -bilmiyorum kursor görünüyor galiba- standardize ettiğimiz bileşik bu ama biz bunu izole etmiyoruz, biz bunu bulunduğu ortam için... Zaten fitoterapinin en büyük özelliği bulunduğu ortamda kullanılması. Şimdi önce bunu saptadık, işte dedik ki: Yüzde şu kadar klorojenik asit içermeli. İçermesiz dozunu ayarlayamayız çünkü. Meyve suyuna baktık, bitkinin kendisine baktık. Çeşitli cihazlarımız var HPLC, en başta kullandığımız cihaz, bunda tayin ettik ve şurada görüyorsunuz, birçok küçük bileşikler var ama meyve suyunu görünce asıl etkili bileşik bu.

Bu arada ben yatırımcıya şunu söyledim, dedim ki: Burada madem böbrek taşı diyorsunuz, böbrek taşı için önce bu taşı oluşturmanız lazım hayvanlarda, ondan sonra gilaburuyu vermemiz lazım, bakacağız duruma ama olmayabilir de. Yani baştan söylüyorum. Çünkü benim bir akademisyen olarak görevim bu, bunları söylemek. O da “Tamam.” dedi. Bununla ilgili cihaz alınmadı da kafesler, hayvanlar, bunlar alındı falan. Bu arada şunu da öğrendim: Bazen akademisyen olarak orada yazılı kaynakların yanlış olduğunu da görebiliyorsunuz. Literatüre göre yaptık olmadı, böbreklerde taş oluşmadı sıçanlar da -sıçan diyorum, fare demiyorum çünkü farklı, 200 gramlık- ve daha sonra biz taş oluşturduk, oksalik asitle şey yaptık ve taşlar oluştu burada gördünüz gibi, ondan sonra bunları bilimsel metotla sıçanlara verdik, ondan sonra bunların, sıçanların idrar örneklerini alarak, gaita örneklerini alarak biyokimyasal testlerini yaptık ve dolayısıyla ne kadar oksalat, magnezyum var -nasıl gidip kan verip tahlil yaptırıyorsanız hayvanda da aynı şeyi yapıyoruz yani sonuçta- ve dolayısıyla ekstremitiz bizim standart ekstremitiz tedavi öncesinde ve tedavi sonrasında değerlerini saptadık. Şurada görüyorsunuz, bunlar zaten 2014 yılında yayınlandı aslında. Tek bir parametreye bağlı kalmadık yani şunu söylemek istiyorum: Klinik çalışma demek 3 hasta, 5 hastada yapılan ya da hayvanda çalışılan şey değil, onlar sadece vaka yani büyük hasta gruplarında bakacaksınız ki sonuçta gideceksiniz. Mikroskopta da inceledik taşları öncesi, sonrası ve bir patolog arkadaşla çalıştık, dokularda inceledik ve sonuçta dedik ki: Gilaburunun sodyum oksalat nedeniyle böbrek taşı -çünkü başka nedenle böbrek taşı da oluşabilir- oluşturulmuş sıçanlarda böbrek taşı düşürücü etkisini diüretik etkiden geldiğini... Yani idrarı artırıyor gilaburu aldığınız zaman ama idrarı artırırken idrar PH’sını artırmıyor, değiştirmiyor, idrar hacmini artırıyor. Bir de benim 2007 yılında yayınlandığım çalışmada da -ona dayandırdım- orada da iltihap gideriyor, sonuçta taş bulunduğu bölgeyi zedeliyor, o bölge kayganlaşırsa taş daha kolay terk ediyor. En son olarak da bizim eski Dekanın, Maksut Hocanın taşı bayağı büyük bir taşı ve ameliyat günü almış pazartesi günü, ben Perşembe günü ona Gilaburine verdim, ondan sonra ama dozuna göre alın yani 3x2 alın. “Tamam.” dedi. “A, cumartesi günü böyle tansiyonum çok yükseldi, bir şeyler yürüdü karnımda taş düşmüş.” dedi. Aman dedim, bana resmi gerekiyor.

BAŞKAN - Sayın Turan, çok dikkatli bir şekilde dinliyor, bu iş tamam.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Dolayısıyla ameliyat iptal oldu. Tabii profilaktik etkisi de var -onu da daha sonra söylerim- oluşmasını da engelleyici etkisi var, onu da zaten bilimsel olarak kanıtladık.

Tabii, şu önemli: Standardizasyon sadece üründe değil, yasal olarak da gerekli. Onun için gilaburuyu çalışma grubunda millî monograf olarak Türk farmakopesinde çalıştık yine ve Türk farmakopesine soktuk monograf olarak. Yani dünyanın neresinde siz gilaburu ekstresi elde etmek isterseniz Türkiye'deki yasaya uymak zorundasınız. Çok önemli bir göreve olarak görüyorum ben bunu. Sonuçta bu ülke bizi yetiştiriyorsa bizim de borçlarımız var ve bu şekilde diğer şeyleri de bağlamak son derece önemli. Burada gördüğünüz gibi ekstreyi yapmadım çünkü o zaman ticariye girerdi çünkü ekstre üreticisi olup da onun spesifik... Ki Almanya'da bu çok normal aslında ama Türkiye henüz o aşamada değil, onun için de burada da şey yaptık.

Şimdi bu arada pilot üretimi yapmak zorundasınız çünkü endüstriye uygulamadan önce 100 kilogram üzerinden yapmak zorundasınız. Bu da tabii laboratuvar ölçeğinde çok zor. Bizim Ankara Üniversitesinin Ziraat Fakültesi var -ve ben Hacettepe mezunuyum ama Ankara Üniversitesinin Ziraat Fakültesiyle her zaman övünmüştümdür çünkü orada eski yöntemlerle de olsa meyve suyu tesisi var, süt üretim merkezi var falan filan- oralara gittim, rica ettim: İşte ben 100 kilo meyve getireceğim sıkar mısınız? diye. “Tamam.” dediler. İşte evapore eder misiniz? Buharlaştıralım. “Tamam.” dediler. Ve ben bütün pilot üretimi üniversite bazında yaptım. Tabii, bunların hepsini standardizasyona uyup bilimsel kanıtlıyorsunuz. Ondan sonra burada endüstriyel üretimde üretici bana 120 ton getirdi, 12 kamyon kadar meyve, çok zor bir şey gerçekten. Neyse onun yolunu bulduk. İşte orada da ham maddeye gitmek için sıktırdık, bir meyve suyu fabrikasına sıktırdım ama evaporasyon aşaması çok önemli, ona geleceğim sonra. Sonra bunu ticarileştirmek için bir şirket gerekiyor ve biz bir “start-up” şirketi kurduk. Şu an “spin-off”uz ama o zaman “start-up”tık. Şimdi “start-up” şirketinin diğerlerinden farkı şu, çok kısaca söyleyeyim: Bir problem var, o probleme yönelik bir çözüm var, bu çözümü uygulayıp hızla geliştiren ve kullanıcılara yayılmasını sağlayan şirket “start-up” şirketi oluyor. Bunlar genellikle teknoloji şirketleri oluyor, misyonu da teknolojiye katma değer yaratmak, başka bir misyon yok. Tabii, gereken unsurlar var. Bir kere girişimcilik ruhunun olması lazım yani orada hem yatırımcı hem de korkmayan bir akademisyen gerekiyor. Akademisyenin de o ruha sahip olması lazım, merak olması lazım. Yatırımcı deyince yatırımcı sadece parayı veriyor yani onun dışında diyor ki: “Hocam ne yaptınız? Ben bundan ne kadar kazanabilirim?” Tabii sonuçta adı da “melek yatırımcı.” Hani melek nereden geliyor diye baktım sorgulamazmış, hiç öyle bir şey yok. Yatırımcı gayet güzel sorguluyor sizi, hatta bilimsel şeylere falan da giriyor, onlara falan cevap vereceksiniz. Sonuçta kapitalist ve kâr amacı güdüyor. Tabii burada bu “start-up” şirketinde bilgili ortaklar gerekiyor, ondan önce piyasa araştırması gerekiyor, rakip var mı, varsa baş edebilecek misiniz? Yoksa daha büyük sorun: Niye yok? Yani demek ki o alan... Mesela biraz önce sizin sorduğunuz soru çok doğrudu: “Apiterapi ev geçindirir mi?” Yani çok çok doğru bir tespit bence. Satış en önemlisi. Satış kime yapılacak? Pazarlama satıştan farklı. Müşteri kim? Tabii katma değer ne kadar olacak? Ve de bir “start-up” şirketi yüzde 30 büyümeye kapansın yani onun için her yıl yüzde 30 büyümek zorunda. Bizim yatırımcımız Abdullah Yeşil'di, hâlâ o yani, hâlâ bu şirket yaşıyor. 2015'te kurulduk, hatta o zaman Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Sayın Fikri Işık'tı, o açtı, teknokent şirketi çünkü bu. Rektörümüz Erkan İbiş Hoca her zaman çok destek verdi. Ben, bir toksikolog hocamız, bu arkadaşların hepsi doktoralarını benimle bitirdiler, Özlem, Burçin, Serkan 3'ü benimle birlikte bitirdi 2015'te; Melek ve Kamuran şu anda yapıyoruz, şu anda da yine şirkette hepsi görevli.

Şimdi endüstriyel üretim tamamen şeye bağlı ama ön araştırma çok önemli, suistimali ortaya koyacaksınız, pazarı analiz edeceksiniz ve diğer ürünlerden farklılıklarını ortaya koyacaksınız. Planlamada da yine uluslararası standartlara uygun ham madde üretiminden başlayacaksınız, pazarlama stratejisini planlayacaksınız, satışı planlayacaksınız. Benim en bilmediğim ama şu anda öğrenmeye çalıştığım, iş modeli. İş modelini geliştireceksiniz ve ihracatı hedefleyeceksiniz.

Şimdi -dediğim gibi, biraz daha resimli anlatacağım bu kısmı- bunlar geldi, burada gördüğünü kadar değil, 120 ton. Tabii, burada kalite kontrol son derece önemli. Biz tarlada kontrol altına aldık, standardizasyonu sağladık ama meyve suyu onu yapacak mı? Bunun için de Tarım Bakanlığının laboratuvarlarından çok yararlandık ve istediğiniz şeyleri son derece makul bir fiyatla da yapıyor Tarım Bakanlığı. Dolayısıyla “Niye gerekli?” diyeceksiniz. Bunlar, kalite kontrol parametrelerindeki etkinlik doğrudan parametreleri, etkinlik ve güvenilirliği etkiliyor yani siz etkin ve güvenilir bir şey yapamazsanız, uluslararası standartta yapamazsanız zaten ihracata gidemezsiniz yani bunun yolu bu. Tabii, burada işte pestisit kullanılmaması, toprak yapısı, bunların hepsinin analizi gerekiyor. Tabii bunlar zor mu? Değil çünkü Dünya Sağlık Örgütü bitkisel konusunda birçok rehber, doküman yayınlıyor. Bunlara ulaşmak ve onları değerlendirmek kalıyor bir akademisyene de. Tabii, teşhis, safsızlık ve uluslararası içeriğe yönelik şeyler de uluslararası düzeyde olması lazım. İşte, biz mesela gıda tarımdakini -son hâlini görmedim ama çok iyi olduğunu söylüyorlar yani laboratuvarın- burada yaptırдық, sonra NanoLab’ta ben -uluslararası akredite çünkü bunlar, o zaman hiçbir ihracat düşüncemiz de yoktu açıkçası onu da söyleyeyim ama işinizi doğru yaparsanız oraya gidiyorsunuz- orada da bir daha yaptırdım, hatta Abdullah Bey bana “Ya hocam ne gereği var onları yaptırmam falan.” dedi. Yok yaptıracağız dedim. Yani şimdinin parasıyla 20-25 bin lira, bir şirket için çok önemli bir para değil. Onun için yaptırdık. Bunlar da işte pestisit taşıyıp taşımadığı... Bu şekilde presledik. Burada evapore ettik ve evaporasyon aşaması toz hâline... Çünkü tablet basmak için toz yapacaksınız, o çok önemli bir aşama. Ben Sağlık Bakanlığı da duysun istiyorum, özellikle Komisyondaki arkadaşlar: Burada GNP isteniyor ama burada buna zaten ilaç endüstrisi bitkisel sokmuyor. Ha bizim üretim tesisimiz mi var? Yok, ben fason yaptırdım ama sonuçta GNP’li ham madde Türkiye’de yok yani paketleme var, bizimki de paketleme ham madde. Şu anda biz başvuru aşamasındayız Sağlık Bakanlığına. Orada diyorlar ki: “İşte hocam ‘in-house’ yönteminde kabul ederiz.” Ama o çok ucu açık bir yöntem yani edilmeyebilir, sonuçta bir şey yapıyorsunuz.

Burada gördüğünüz gibi dolum yaptık, burada gördüğünüz gibi ambalajladık, daha sonra kuruttuk, kuruttuktan sonra toz hâline geldi ve toz hâline geldikten sonra biz fason bir firma bulduk, o firma AR-GE’sini açtı. Ben bunları da açık açık söylüyorum çünkü insanlara yol göstermek gerekiyor. Ben çok çektim çünkü bunları bulana kadar. Bu ürünlerin Türkiye’de çoğalmasını istiyorum açıkçası. Rakip falan da değil yani o kadar çok çalışılacak şey var ki rakip görmüyorum yani. Sonuçta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığından onay aldık, zaten pozitif listedeydi, pozitif listede olduğu için aldık. Şimdi, sonuçta bu işlerin hepsi üniversite bünyesinde yapıldı, teknokent bünyesinde yapıldı, teknokentteki şirkette ve ben bütün çalışmalarımı da teknokent üzerinden yürütüyorum çünkü üniversite bizi yetiştirdiyse üniversiteye de bir borcunuz oluyor, üniversite de hakkını almak zorunda. Yani sonuçta biz bu aşamaya, en son aşamaya -endüstriyel- yirmi dört ay gibi bir sürede geldik. 2017 rakamlarını veriyorum: Bunlar küçük rakamlar, tabii çok büyük olmayabilir ama sonuçta biz -şu anda “spin-off”uz, o zaman “start-up”-tık- 224 bin lira iç piyasaya sattık, 65 bin dolarlık da ihracat yaptık ve dolayısıyla bir akademisyen firması olarak geliştirdiğimiz bitkisel ürünün böbrekte oluşan taşlara yönelik klinik öncesi çalışmalarını tamamladık. Yani bitki şu, şuradan standardize ediyor. Biraz önce söylediğim hayvan çalışmaları yapılıyor ve tablet hâline getiriliyor.

Şimdi, bu anlattığım şeylerde şuna özellikle dikkat çekmek istiyorum: Eğer siz üretim sürecine katkı yaparsanız aranızda bir duygusal bağ oluşuyor ürünle, o sizin çocuğunuz oluyor ya da çocuklarınızdan biri oluyor. Şimdi, oğlum kızmasın bana. Bu şey, orada durmuyorsunuz -şimdi preklinik bile istenmiyor, Sağlık Bakanlığı açısından söylüyorum çünkü preklinik zaten var- diyorsunuz ki: “Ben bunu da hastalarda yapayım.” Yani sağlamda değil, hastalarda. 103 hastada faz II çalışması yapıldı ve asıl güvenliği bu veriyor. Diyor ki: “Antioksidan etkisi var.” Çalışmayı yayınladık da şurada görüyorsunuz “Turkish Journal of Urology”de yayınlandı. Antioksidan etkisi var, taş formasyonu yani taş oluşumunu şey yapıyor, spazmı önüyor çünkü böbrek hastası için bu çok çok önemli. Mesela Amerika’da bir şeyin hikayesinin olmasına çok dikkat ediyorlar. Ben Amerikalı ortakla konuşurken “Babamda vardı böbrek taşı, biliyorum nasıl bir ağrı.” dedim. “Orada durun.” dedi bana. “Niye?” dedim. “Çünkü hikâye çok önemli. Siz babanızdaki bir böbrek taşından yola çıkmışsınız, ondan sonra bunun bilimsel şeylerini yapmışsınız...” dedi. Yani bu kadar uzun değil aslında tabii hikâye. Ama “Bunu hikâyeleştirmemiz çok önemli.” dedi. Sonra baktım, yurt dışında bir hastanenin bile bir hikâyesi var yani İskoçya’da Bakırköy’ün benzeri bir şey var. İşte, birisi psikolojik olarak bozukmuş, ondan sonra işte o hastanede birtakım anıları varmış yani kurumların, her şeyin bir hikâyesi var. Onun için biz burada o hikâyeleri de önemsiyoruz ama tabii hani ne kadar gerçekleştiririz, o farklı bir şey. Evet, spazmı önlemesi çok önemli, gevşetmesi çok önemli, relaksan aktivitesi var, dediğim gibi, enflamasyonu yani iltihabı azaltıyor, üreter taşların da kanal geçişini kolaylaştırıyor. Zaten yani konvansiyonel bir ilaçta böbrek taşında yok yani Rowatinex veriliyor, potasyum sitrat veriliyor, Urocit-K falan ama bunlar çok şey sağlamıyor.

Şimdi, bütün bunlardan sonra -biraz önce Amerikalı ortaktan bahsettim, tabii bunlar da tesadüfler sonucu- yani bir şeyi doğru olarak yapıyorsanız Allah doğru kişileri karşınıza çıkarıyor. İhracat deyince önce çok korktum, sonra baktım ihracat nedir diye, mal veya hizmetin dış ülkelere satılması. Tabii, hepimiz biliyoruz. Şimdi, bu psikolojik olarak zor görünüyor, ticari olarak da zor görünüyor, bir de dağıtımı yapacak firmayı ikna etmeniz gerekiyor ama şunu öğrendim ki temel ve etik kurallara uyarsanız, kalitenizi belgelerseniz... Belge çok önemli yani o belge bir sayfa bizim Gilaburine’nin ama bir sayfanın altında görüyorsunuz 2006’dan, on dört yıllık bir çalışma var yani. Onun için onları yaparsanız ve zamanında teslim ederseniz döviz kazanıyorsunuz. Bu bizim Amerika’da çıkan Gilaburu PP ismini de özellikle istedik, Türkiye’deki, Kayseri’deki adı yaşasın. O PP de işte “power”ı çağırıştırıyor, onlar için önemli, onu şey yaptık ve FDA’e bildirimde bulunduk. FDA’e bildirimde her şey sorgulanıyor yani diyorlar ki: “Siz gelenekselden çıkmışsınız, tamam -faz çalışması da o zaman yoktu işin doğrusu- klinik öncesi çalışma yapmışsınız ama bunu halk ne kadar içiyor? 2 bardak içiyorsa sizin dozunuz fazla, bunu 1,5 litre içiyorsa o zaman tamam, o zaman sorun yok.” Bunların hepsini açıklamak zorundasınız yani hepsini belgeli açıklamak zorundasınız. Bazı Türkçe kaynakları ben İngilizceye çevirdim ama noterden tasdik ettirdim. Yani bu kadar ciddi bir iş çünkü cezalar çok ağır. Onun için de mesela bir de şöyle şeyler var: Tablet olarak biz burada bastık, Amerika dedi ki: “Hayır, benim halkım Caplet...” “Caplet” dediğiniz onun elipsi, oblong şeklinde, zor yutulmaması için. Böyle şeyleri de yolda öğreniyoruz yani. Tabii, koruma gerekiyor, patentlemek gerekiyor ama her şey. Buluş sahibi de işte ne yapıyor? Onu belli bir süre üretme, kullanma, satma ve ticari şey yapma hakkı. Bu, bizim üniversiteye de ödül kazandırdı, sonra üniversite bana girişimcilik ödülü verdi çünkü hep karşılıklı birbirinizi besliyorsunuz yani besleme de gerekiyor. Tabii, patent, her şey patentlensin... Yok, ticari sır olabilir, gizli formül olabilir, marka tescil olabilir, tasarım tescil. Mesela Coca-Cola gizli formül yani patenti falan yok, iki kişi biliyor, o şekilde. Tabii, bunun için de siz ortaya bir yenilik getirmek zorundasınız, tekniğin bilinen durumunu aşmak zorundasınız, sanayiye uygulanabilir olması gerekiyor. “Start-up”ın birinci kuralı hayatta kalma ama hayatta kalma ile iş geliştirme aynı değil. Satış, gerçekten en zor aşama. Satış değil de bence pazarlama diyeyim, o daha önemli. Bir de ilaçta

son ürüne gitmeniz gerekmiyor yani projenizi her aşamada satabilirsiniz. Bir, tıbbi cihazı hedeflersiniz, kalıp yaptıracak paranız yoktur ama o kalıba gidene kadar -yani endüstriyel kalıp çok büyük para gerektiriyor çünkü- yine projenizi bir başka yatırımcıya satarsınız. İşte, Türkiye’de de böyle kuruluşlar var bunlarla ilgilenen. Biz de mesela uçucu yağların şu anda beyin aktivitelerini çalışıyoruz yani kalıp yaptıracak para yok şu anda çünkü 200 bin dolar falan gerekiyor. Şimdi, o ona ayrılmıyor falan filan ama yatırımcı buluyorsunuz bir şekilde.

Buluş sahibi değil, iş modeli kuran kazanıyor. Şöyle: Üç boyutlu printerları bulan kişi hiçbir şey kazanmamış ama onu uygulayan kişi, uygulama yöntemi bulan kişi çok şey kazanmış. Onun için buluş çok önemli ama çok da şey değil, iş modeli daha önemli.

Ürününüz tersine mühendislikle çözülmemesi lazım. Bu, patentte işinize yarıyor. Patent sizden formülü istiyor ve verirsiniz bir şekilde patent süresi bittikten sonra onu delerler yani bir şekilde bitmeden bile oluyor. O zaman ne yapacaksınız? Ben mesela yüzde 1 ile 99 arası verdim yani yapılabilir. Hani, bu da işin püf noktaları.

Dünyada hizmete çok ihtiyaç var. Herkes hizmet almak istiyor. Hizmet almak avantajlı ama benim bildiğim bir şey var ki eko sistemde tek başına hiçbir şey yapılmıyor. Bu, her şey için gerekli. Tek bir bakanlık değil, Sağlık Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, bunların hepsi birlikte çalışmak durumunda bana kalırsa çünkü herkesin kendi alanı farklı.

Aynı şeyleri yapmamak lazım yani işte lavanta –Abdullah Bey dedi galiba- çöplüğü olacak, zamanla onlar hibritleşecek yani herkes... Bir ara nar gerçekten... Bunların analizlerini de yaptık. Dolayısıyla bunlar şey.

Dünyada doğru projeye her zaman para bulunuyor. Hani “Param yok, yapmıyorum.” diye şey yapmamak lazım. Start-up için Avrupa ve Amerika, kesinlikle satış için yani bunlara satmak için bu çok çok önemli. Bir de tabii fuarlar. Mesela ben her yıl iki defa fuara gidiyorum. Bunun için bir şey ayırıyorum çünkü bir ham madde fuarına gidiyorum, bir bitmiş ürüne gidiyorum. Akademisyenlerin de konfor ortamından çıkıp azıcık sahaya inmeleri gerekiyor yani sahada ne oluyor ne bitiyor ve bu bizim yetiştireceğimiz nesiller için de çok gerekli diye düşünüyorum. Ben mesela özellikle seçmeli derslerimde çocuklara gösteriyorum yani fuarda bakın en son ürün bu, işte gül yağı ham maddesi vardı, şimdi bitmiş ürün yapmış. Üzülüyorum, niye üzülüyorum? Çünkü Bulgarlar yapmış, niye Türkler yapmıyor falan bunun gibi yani sahaya birazcık inmek gerekiyor. Ama AR-GE için asla yurt dışı değil, Türkiye çok daha avantajlı bunun için.

Bir de “Destek alıyorum.” derken kontrol kaybedilmemeli. Şimdi, çok destek var TAGEM’in var, şunun bunun var ama biraz da karşı tarafa iş düşüyor yani bu proje hayata geçmiş mi, bu proje şey yapmış mı? Biz mesela hiçbir şekilde destek almadık ama sonuçta ben bakıyorum ki hani milli ürün, ham maddeden bitmiş ürüne kadar her şey milli aslında ama sonuçta hani ben burada yaptığımı anlatıyorum yani bunu değerlendiren... Her şeyde bu böyle, benim örneğimde değil yani ben zaten tek bir şeyle çalışmıyorum.

Şimdi, kontrolü kaybetmemek lazım. AR-GE çalışmalarına dayanak bir kere katma değeri yüksek ürünler kesinlikle şey ediliyor. Yani siz kekiğin kilosunu Toroslar’da toplayan kadından 5 liraya alırsınız, sonra onu Martin Bauer’e 15 liraya satarsınız, Martin Bauer onu Almanya’ya gönderir, işler, içindeki şeyi fitokimyasını aydınlatır ki bunlar bizim yapamayacağımız şeyler değil, yaptığımız şeyler ama gönül vermek lazım buna, onu şey yapar 150 dolara satar, ondan sonra onu toz hâline getirir 1.500 dolara satar, tablet hâline getirir 2.000 dolara satar yani rakamlara tamamen afaki söylüyorum ve dolayısıyla son ürüne gittiğiniz zaman o son üründe katma değer çok yükselmiş oluyor. Yani bizde gilaburu satanlar yok mu? Var hatta bizden bile fazla satıyor hatta rakip bir firma böyle macun gibi bir

şey yapmış, aktara gittim, bir baktım gördüm, sordum ve bana bir ton şey anlattı, sonra baktı yüzüme “Siz biliyor musunuz?” dedi “Yok, bilmiyorum.” dedim. “Ne iş yapıyorsunuz?” dedi “Devlet Su İşlerinde çalışıyorum.” dedim yani! Böyle hani öğrenmek istiyorum birtakım şeyleri. Onun için katma değeri ne kadar yükselirse o belki ulusal değer bulabilir ama uluslararası bulmaz, uluslararası bulmak için de bu gücün artırılması lazım.

Tabii, asıl önemli şey olan burada toplum sağlığı. Toplum sağlığına katkı sağlamak için sadece güvenilir ve etkin -paranızı boşa vermemeniz gerekiyor yani etkili değilse niye veriyorsunuz- ürünlerle toplum sağlığına katkı sağlanır diyorum.

Başka unuttuğum bir şey var mı diye bakıyorum.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyoruz.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Çok teşekkür ediyorum beni dinlediğiniz için.

BAŞKAN – Sorular gelecek.

Buyurun.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Hocam beni kurtaracak mısınız?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Şimdi, öncelikle şunu söyleyeyim: Ben bir hekim değilim. Türkiye’de tedavi hakkı hekime verilmiş ama o hekimin bütün kullandığı şey bitkiselse eğer her türlü şeyini yapmak bizim elimizde. Mesela ben Klinik Fitoterapi kitabını yazdım, o kitaptaki işte sadece klinikte kanıtlanmış şeyleri yazdım ama bunu bir hekim, daha doğrusu o hekim arkadaşım benimle fitoterapi yapan bir hekimdi, iç hastalıkları uzmanıydı. Yani sonuçta biz reçete örnekleri verdik, o reçeteleri, dikkat edilmesi gerekenleri o onayladı, o şey yaptı yani bu bir şey meselesi, dedim de ekosistemde hızlı yürümek istiyorsanız tek başınıza yürürsünüz ama güvenli ve emin yürümek istiyorsanız birlikte yürürsünüz yani.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Ben bu salamura edilmiş hâlini geçen hafta tattım yani içilecek şey değil.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Çok kötü kokuyor.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Turşu suyunun ekşimiş hâli yani dipte kalan. Ben beğenmedim, o yüzden ticari şansı olduğu kanısındayım.

Esas soracağım şey şu: Yanlış anlamadıysam gılaburunun diüretik etkisi sebebiyle ve antienflamatuar etkisi sebebiyle taş düşürüyor.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Antispazmodik etkisi de var.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Yani mesela diüretik sağlayan başka şeyler, mesela bira düşürür mü?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Yani şimdi bunun cevabını vermek için ben biradan standart ürünü hazırlayıp onun kimyasına bakıp...

RIDVAN TURAN (Mersin) – Yok yani yapılmış bir çalışma var mı, bilirsiniz muhtemelen?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Ben hiç duymadım yani hiç duymadım. Mesela biraz önce Hüsnü Hoca söyledi, Lityazol Cemil’de şevketi bostanın böbrek taşlarını... Şimdi, bir tane hekim ne yapmış? O hekim aslında görevini yapmış. 100 hasta baktıysa 100’ünün sonucunu yazmış ama olmaz, bu tür klinik çalışmalar randomize farklı farklı şeylerde ve bitkiselde bu yapılıyor yani bitkiselere haksızlık etmemek lazım doğru yapılıyorsa, haksızlık yapmak lazım gelenekselde kaldıysa. Şimdi, hani birayı ben bilmiyorum ama birisinininki düşebilir ama bunun hiçbir standardı olmaz.

Ama gilaburuyu biz işte klinik çalışmada 102 hastaya kullandı, 103 hasta, 1 tanesi tedavi dışı kalıyor, 103 hastanın ikinci gün ağrısı gidiyor, sanıyorum altıncı gün taşları düşüyor ve bunun çalışmasını biz nasıl yaptık, klinik öncesinde yaptık yani dozunu falan ben buna göre hesapladım. Hani, eğer Lityazol Cemil'de de aynı şey yapılıyorsa ama yapılmamış yani şu ana kadar bir klinik çalışması yok onların.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Bu şevketi bostanı anlatan hocamız peristaltik hareketlerden bahsetti. Bundaki anladığım kadarıyla peristaltik hareket değil, dilatasyon.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Biz öyle bir şeye bakmadık. Şimdi, biz idrar parametrelerine baktık, patolojiye baktık, mikroskobik olarak baktık ve daha önce yapılmış çalışmalarda işte ağrı kesici, antienflamatuar ki o zaman şirket falan hiçbir şey yok, zaten şirket beni öyle buldu, yoksa nereden bulacak yani doğru yerden, doğru şekilde araştırma yapmışlar, o şekilde buldular. Yani bunlara bakmadan etki mekanizmasını açıklayamazsınız ama şunu söylemek istiyorum: Bitkisel güvenli değil, standart değilse ben de içmiyorum, asla içmiyorum yani asla kullanmıyorum ama benim her Fransa'ya, Almanya'ya, İspanya'ya, İtalya'ya gittiğimde belli ürünlerim vardır, onları alırım mesela, hani tanıdıklara da şu firmanın şu ürününü kullanın derim ama bu çok önemli. Mesela GNC, Amerika'da geçen sene yüzde 70 promosyondaydı, içeri girdim baktım, hiçbir gelişme... Yani biraz da geliştirmeniz lazım yani ben yirmi sene sonra bu tableti anlatmamam lazım, yirmi sene sonra benim bunun faz 3'ünü yapmam lazım. Ha, gerekli mi? Hayır, gerek olmayabilir ama bir bilim insanının görevi budur yani bir yerde durmaması gerekiyor.

RIDVAN TURAN (Mersin) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Evet, buyurun Arslan Bey.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Sayın Hocam, çok teşekkür ederim.

Ben liseyi Kayseri'de okudum ve gilaburu çok güzel bir meyvedir, özellikle söğüt ağacının yetiştiği su kenarlarında daha çok olur. Siz suyu olmayan yerde, kurak bir yerde mi yetiştirdiniz fideleri?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Yok, sulama yapıyor.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Sulama yapılıyor ama normal kuru bir tarlada falan ektiniz?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Tabii, tabii.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Ağaç başına kaç kilo elde ediyorsunuz?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Şöyle oldu ama: Daha önce laboratuvar koşullarında meyve verimi en yüksek olanlar saptandı, ondan sonra işte onlara tüpeme falan yapıldı, tüplemeden sonra seraya aktarıldı, seradan sonra Kayseri'ye gitti yani.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Ağaç başına kaç kilo meyve veriyor?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Onu bilmiyorum.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Bayağı da tonlarca şey harcamışsınız.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Ha, o 120 tonu şöyle: Yatırımcı onu toplattı yani köylüden aldı onu, şu anda kendi kültür bitkimizden yapıyor.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Şimdi, bu böbrek taşlarında antispazmodikleri çok vermezler ki bu taşın düşmesini engelliyor diye yani spazmı çözdüğü hâlde, gevşeme yaptığı hâlde.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Antispazmodik dememek lazım, aslında ananjezik daha doğru.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Yok, mesela Baralgine’i falan kastediyorum, antispazmodik, onları kastediyorum ama tabii, sizinki daha bir kompleks etki çünkü bir taraftan relaksan yaptırabilir, bir taraftan başka bir etki oluyor ki belli ki taşı düşürüyor ama yine de bu bir gıda takviyesi. Dolayısıyla bunu verirken ne diyorsunuz? Gidin, ilacımız neyse kullanın ama bu da ya da bu reçeteyi veren ne diyor?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Üstünde yazıyor, diyor ki: Günde 3 defa 2 tablet alınabilir. Bu zaten güvenli yani Tarım Bakanlığına da o kadar basit başvuru yapılmıyor ya da biz o kadar yapmadık yani.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Hayır, hayır, şunu söylüyorum; bir tane böbrek taşı olan geldi, mesela benim doktorum; ne diyorum buna yani şu mu deniyor: Ben senin böbrek taşın için şu ilacı veriyorum, şu da takviyedir, bunu da kullan, böyle mi deniyor?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Evet, tabii, kesinlikle böyle deniyor. Sizin yalnız bir sorunuz şunu açıklama gereği doğurdu: Şimdi, bunun içindeki klorojenik asite göre biz dozu hesapladık. Şimdi, bitkilerin şöyle bir özelliği var, mesela size başka örnekle de açıklayabilirim: Klorojenik asiti tek başına ilaç olarak verdiğiniz zaman o etkiyi o kadar güçlü yapmıyor. Şimdi, bitkide başka fitokimyasallar var, bulunduğu ortam içinde yapıyor onu. Mesela ben çok denedim kendimde, kafein aldım 50 miligram, taşikardi yaptı, sonra farklı bir günde, aynı saatte 50 miligram 5 tane kahve içtim, o yapmadı. Neden yapmadı? Çünkü kafeinin yanında klorojenik asit varsa, işte onun yanında başka kateşinler var, kateşoller var yani bitkiselilerin mucizesi o aslında ve yan etkileri de ondan az onu açığa çıkartacaksınız yani.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Böyle kapsülü kırıp da suya döktüğünüz zaman tadı gilaburu veriyor mu?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Onu yapmadım ben içtim, onu bilmiyorum.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Teşekkür ederim.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Vermeyebilir çünkü basarken biz maltodekstrin falan kullandık. Siz söyledikten bir deneyeyim sonra ama bu çok yaygın. Amcam geçen kalp krizi geçiriyor sanmış Bodrum’dan İstanbul’a götürmüşler, benim de haberim yok falan, Amerikan Hastanesine gitmiş, doktor demiş ki: “Aktardan al iç.” Telefon etti, bilmiyor da bunun gilaburu olduğunu falan. “Çok kötüyüm, ya, bu, bana verdikleri bozulmuş.” dedi. “Niye?” dedim. Çünkü gerçekten çok postal kokuyor ama işte kokan şeylerin de kükürten dolayı etkisi var. Sarımsak kokuyor ama çok etkili, sonuçta ezdiğiniz zaman etkili, sarımsağı yutarsanız etkili değil çünkü içindeki kükürt çıkıyor, bunun gibi.

ARSLAN KABUKCUOĞLU (Eskişehir) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Hocam çok teşekkür ediyoruz.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Rica ederim.

BAŞKAN – Buyurun Zafer Bey.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - Amerika’ya gittiğinizde o ürünün ruhsatını alırken GNP şartlarını istediler mi sizden?

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Tabii, GNP istediler yani “current GNP” diyorlar ona, paketlemede istediler, ham maddede istemediler. Yani gıda GNP’si olan şeyler de var, Türkiye yok yani. Bilmiyorum siz biliyor musunuz ama bunun kesinlikle baypas edilmesi lazım.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - Şimdi, kayıt altına alınması için söylüyorum. Türkiye’de o zaman GNP yok, o zaman bitkisel ürün de çıkmayacak.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Bu önemli bir sorun. Bunlar çok küçük, şimdi ölçekleme de çok önemli. Şimdi ben GNP olanda 5 gram çalışabilirim ya da işte 5 kilo çalışabilirim ama siz 1 tonu çalışamazsınız.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - Şu an en büyük sıkıntılardan birisi Sağlık Bakanlığından ruhsat alınmamasının nedeni ürüne GNP şartlarının istenmesi. Hocamızın söylediği gibi Türkiye bu şartlarda yok. 26 tane ürün yine bir başarı bizim için.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Evet. Bir de asıl sorun şurada: Geleneksel kullanımı olan bir şey geleneksel bitkisel tıbbi ürün olması lazım, gelenekseli yoksa olanlar da var yalnız o da sorun ama sonuçta GNP imkânı yoksa ülkede... Şey diyorlar onun alternatifini var, farmakopeye uygunluk, “in house” yöntemle yapabilirsiniz ama bunların ucu açık yani kabul de etmeyebilir.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - Kabul edilmiyor.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Mesela geçen bir firma benden görüş aldı. 5 tane ürünü varmış, iyi de satıyorlarmış. Ben dedim ki... GBTÜ’ye gitmek istiyoruz... “Bu ham maddeyle gidemezsiniz.” dedim. Gerekliliklerine baktım olmayacak ya ithal ekstreyle kullanacaklar ki firmalar onu tercih ediyorlar ya da zaten GBTÜ onların belki 20 küsü de ithal ekstretiler.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - GNP şartlarını sağlaması için de ithal ekstretileri çok kullanması gerekiyor. Yani yine Türkiye’den ürün kullanamıyor.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Sadece GNP değil, içindeki miktarı bilmiyor kimyasalın.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - Anladım.

Bir de sizin üründe -sizin söyleminizde vardı- mekanik etki de var benim anladığım kadarıyla, bir sunumunuzda var. “Yaranın üzerini kapatıp kayganlık sağlıyor.” dediniz ya, o esasen mekanik bir etki.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Onu antieflamatuar etkiyle bağdaştırdım onu. Tabii mekanik olabilir.

SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GELENEKSEL TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP UYGULAMALARI DAİRE BAŞKANI MEHMET ZAFER KALAYCI - Mekanik etki de var. O taşın düşmesine öyle bir sebepte olabilir. Hatta siz tıbbi cihaz olarak da başvuru yapabilirsiniz buna.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Bu çok güzel bir fikir.

BAŞKAN – Hocam çok teşekkür ediyoruz.

Gerçekten ekibinizle beraber çok güzel bir çalışma yapmışsınız.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Şirketi gösterdim, tek başına değil, o arkadaşlarımla beraber.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyoruz.

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Ben teşekkür ediyorum, sağ olun.

BAŞKAN – Bugün 2 tane daha konuşmacımız var.

Öncelikle Lokman Hekim Üniversitesi Eczacılık Fakültesi öğretim üyesi Dr. Murat Zor.

Buyurun Hocam.

6.- Dr. Murat Zor'un, fitoterapötiklerin, uçucu yağların dünyadaki ve Türkiye'deki durumu, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, küme organizasyonun önemi hakkında sunumu

DR. MURAT ZOR – Sayın Başkanım, sayın vekillerim, sayın katılımcılar; ben de burada olmaktan onur duydum. Gerçekten Türkiye için önemli bir konudayız. Fakat ben Hacettepe Üniversitesi mezunuyum, doktoramı orada yaptıktan sonra ayrıldım, uzun bir süre yurt dışındaydım, daha sonra tekrar gelip Yakın Doğu Üniversitesinde çalıştım bir müddet ve daha sonra Bülent Ecevit Üniversitesi Eczacılık Fakültesi kurulmasında tekrar üniversiteye döndüm, şimdi de Lokman Hekim Üniversitesindeyim. Lokman Hekim Üniversitesinde Farmakognozi Ana Bilim Dalı Başkanayım ve Fitoterapi Yönetim Kurulu üyesiyim. Ben de size biraz fitoterapötik ürünler, uçucu yağlar, bunlardan genellikle Gülçin Hocam ve Hüsnü Hocam biraz bahsetti, onları geçeceğim, o nedenle benim sunumum çok uzun sürmeyecek, aynı şeyleri tekrarlamamak amacıyla ama son kısımda küme stratejisi konusunda Türkiye’de -benim kendi görüşüme göre- bazı yapılmayanlar, eksik kalanlar ve biz bu alanda neden geride kaldık, florası en zengin ülkeyiz? Fakat biraz sonra slaytlarda göstereceğim, sıralamalarda hep sonuncuyuz.

Fitoterapötikler genellikle bildiğimiz şeyler, hocaların söylediği kök, yaprak, çiçek, kabuk, tohumlarından elde edilen bitkilerin tümünün kullanıldığı maddelerden elde edilerek ilaca dönüştürülmüş ürünler, bitkisel ilaçlar dediğimiz ürünler. Bu ürünlerle ilgili hocalarım genellikle bilgi verdi. Şöyle sağlığın korunması, hastalıkların önlenmesi, tedavide destekleyici amaçla tercih ediliyorlar. Avantajları, etkileri binlerce yıldır biliniyor. Bundan daha önceki hocalarımız bahsettiler, klinik çalışmaları yapılmış, yapılmamış fakat bu bitkilerin birçoğu yıllardır yani beş bin yıl öncesinden kullanım bilgileri elimize geçiyor. Yan etkileri sınırlı. Tabii ki söylediklerimin hepsi klinik araştırmaları yapılmış, standardize edilmiş bitkiler için, droglar için ekonomik olmaları nedeniyle tercih ediliyor. Sağlık ve hastalık sürecinde hastalıkta genellikle hafifletici etkileri var fitoterapötiklerin ama asıl amacı -zaten hep biz onu savunuyoruz- koruyucu ve önleyici etkileri -gene araştırılması yapılmış ürünler üzerinden bahsediyorum- yadsınamaz.

Gene bu koruyucu ve önleyici önlemler, hafifletici, tamamlayıcı etkilere fitoterapötikler genellikle dünyada bitkisel ilaçlar olarak kullanılan en çok alanları onkolojide daha çok kemoterapi ajanlarla ilaç alan hastalarda yan etkilerinin azaltılması amacıyla solunum sistemi rahatsızlıklarında immün sistem güçlendirilmesinde, sindirim sistemi rahatsızlıklarında, üriner sistemi rahatsızlıklarında, karaciğer rahatsızlıklarında, geriatri ve sinir sistemi rahatsızlıklarında kullanılmakta. Neden fitoterapötikler ve aromatik bitkiler son zamanlarda çok gündemde? Dolayısıyla da şu anda Türkiye’de bu işe herkes girmiş vaziyette. Bilen bilmeyen diye söylüyorum ben bunu çünkü çok fazla yanlışlar var. Yapılan işlerde çok fazla geri dönüşümler oluyor. Mesela geçen Lokman Hekimde çalışan bir elemanın yakını aradı, onu aramış, oradan bana geldi, Bursa bölgesinde Hint yağı bitkisinin tohumunu tavsiye etmiş, “Bunun tohumunu yersen, işte yağların erir, şöyle olur.” diye, Hint yağı tohumu da risindir ve çok toksiktir, zehirlidir, birçok şeylerde, geçmişte, tarihte zehirlemek amacıyla kullanılmıştır, Sokrates’in

zehirlenmesi de buna bağlıdır, tarihten okuduğumuzda. Dolayısıyla Allah'tan kişi kabuğunu soymuş, en yüksek oranda kabuğundadır toksik zehir. Ama gene bulantı, kusma ve baş dönmesiyle hastaneye kaldırıldı, Bursa'nın bir köyünde, oradan beni aradılar, ben doktorlara ulaştım. "Bu durumda yapılacak tek şey -eğer çok yense yapılacak hiçbir şey yok- midenin yıkanması lazım, aktif kömürle yıkanırken desteklenerek boşaltılması, hızlandırılmalı ve elektrolit dengesinin düzeltilmesi için elektrot verilmesi gerekir." dedim. Bugün hasta aradı beni teşekkür amacıyla.

RİDVAN TURAN (Mersin) – Bitki neydi hocam?

DR. MURAT ZOR – Hint yağı. Hint yağı bitkisi o bölgede...

RİDVAN TURAN (Mersin) – Baldıran mı?

DR. MURAT ZOR – Yok, yok, Hint yağı bitkisi, Ricinus communis bitkisi; Latince adı Ricinus communis, onun tohumu yenen. Yani bunun gibi yanlışlar çok fazla. Ben Türkiye'de ilk halk ilaçlarını çalışan eczacıyım, Hacettepe'de halk ilaçları çalıştım, Ekrem Sezik Hocam'la birlikte. O zaman ben bunu çalışırken... Ben slaytları hızlı geçeceğim için buraları anlatabiliyorum size, uzun sürmeyecek. Diğer hocalarım, ben daha gencim tabii "Neden kimyasal çalışmıyor? Halk ilaçları olmaz." diye çok kişi eleştirmişti. Fakat ben üç yıl Kastamonu ve Kuzey Anadolu yöresiyle ilgili halk ilaçları çalıştım ve bu kitabımı şu anda bütün hocalar kullanıyor, içindeki etken maddelerden ve bitkilerden faydalıyor. Viscum album çalışmıştım, onun için buraya girdim. O bölgede viscum album... Şu anda birçok ilacı da yapıyor, piyasada var, Iscador diye de ilacı var. Viscum albumün de yanlış bilgilendirme sonucu fitoterapi eğitim alan kişiler... Bir de bunu söylemek istiyorum, benim en karşı olduğum konu: İki ay üç ay fitoterapi eğitimi alıp eğitim vermeye kalkıyorlar kişiler ve aslında onların amacı eğitim vermek değil. "Doktorlar tedavi yapar." diyoruz, oraya hekim ve diş hekimini koyuyoruz. Ama nasıl tedavi yapar? Bitkisel tedavi. Bitkisel tedavide o zaman eczacının da olması lazım. Dolayısıyla bu doktorların yine bir köye gidip işini yaparken tavsiye üzerine "Viscum albumün şu şekilde kullanılması gerekir." dendiğinde meyvelerini veriyor ve meyvelerini yine toksik, yine orada hasta, yoğun bakımdan Ankara'ya zor yetiştiriliyor. Bu konularda bilgi verdiğim zaman da "Bilmiyordum Hocam, iyi ki söylediniz." dedi, hâlbuki o eğitimi alırken belki daha dikkatli olabilirdi.

Sentetik ilaçların yan etkileri, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun konvansiyonel tedaviye erişme güçlüğü, bitkilerle tedavinin herhangi bir zararlı etkisinin olmadığı görüşü -bu da doğru değil tabii ki- fitoterapötiklerin artmasının önemli nedeni.

Fitoterapötiklerin başlıca kullanım alanları, en çok kullanım alanları: İlaça dönüştürülmüş bitkisel ilaç olarak soğuk algınlığı, grip, öksürük, boğaz ağrısı, ağız yaraları, sindirim sorunları, kusma, diyare, güneş yanığı, sivilce, hafif ve orta şiddette ağrılar ve gene cilt sorunları, kesikler, böcek ısırıkları, bunlarda başarıyla kullanılıyor.

Pazarına baktığımız zaman ise bitkisel ürün pazarı Amerika'da 2008 yılında 62 milyar dolar, bu rakam 2015 yılında 93 milyar dolara çıkmış, sürekli yükselen bir trend. Bitkisel ürünlerin global pazarda payı ise Avrupa Birliği ülkelerinde yüzde 44 -en yüksek paya sahip- diğer Avrupa ülkelerinde yüzde 4 -biz de buraya giriyoruz- Kuzey Amerika 11, Japonya 16, Asya 18, diğer 7 pay olarak paylaşıldığında.

Fitoterapötiklerin sayıları da Avusturya'da 700 -bunları vermemin amacı, Türkiye'deki durumu görmek için- 400'ü ilaç statüsünde, Danimarka'da 159, Finlandiya'da 131. Bu rakamlar burada, hepsini tek tek okumayayım. Türkiye'de 44 ürün; bu, çok iç açıcı değil. Çünkü florası ve bitkisel ürün olarak çok fazla eksikimiz var ve bunları değerlendirmemiz gerekiyor diye düşünüyorum.

Bunun nedenleri? Yeni ilaç molekülü araştırması yapılmıyor, mevcut moleküllerin geliştirilmesi yapılmıyor, fitoterapötiklerin araştırılması ve geliştirilmesi yapılmıyor. “Bu alanda yapılmıyor, yapılmıyor.” diyorum. Benim şu anda TÜSEB’te 2 tane projem var, ilaca dönüşüm projesi antikanserojen etki üzerine, kemoterapötik ajanların etkisini azaltmak amacıyla, patente kadar gidilecek aşama. Bu çalışmalar çok fazla yapılmıyor Türkiye’de. Yatırımlar da çok düşük olduğu için tabii, bunların da etkisi var. Mesela, Avrupa Birliği ülkelerinde yüzde 16’ya varıyor, 31 milyar dolar; Amerika Birleşik Devletleri’nde yüzde 24, Japonya’da 11, Türkiye’de ise yüzde 1 ilaç ticareti.

Evet, burada hocalarım bahsetti ama şöyle kısaca bahsedeyim. Fitoterapötik ürünlerde geliştirme yöntemleri, bilimsel araştırma çıktıları, bilimsel araştırmaları, teknoloji geliştirmesi ve teknolojik araştırma çıktılarıyla yeni ürün, ruhsat, patent, marka dağıtımına kadar gitmek zorunda ve bu alanda bizim eksikliğimiz, zayıflığımız var. Ben geçen on beş gün önce de MAM’daydım, orada gezdirdi İbrahim Bey, Başkan sağ olsun, orada bir kongredeydik, daha sonra GNP kurallarına uygun laboratuvarları var orada, yeni açılıyor, “Burada çalışabilirsiniz Hocam.” dedi, bütün hocaları burada çalışmaya davet etti. Onlar da bu alanda yaptığı laboratuvarlarıyla çok fazla açığı kapatacak gibi ama yine de eksiklerimiz çok fazla.

Zengin flora bizde, gelişmiş bilimsel araştırma düzeyi bizde, gelişmiş endüstri bizde, yeterli eczane sayısı var fakat yetersiz fitoterapötik sayısı var, çok düşük. Biraz da bunun etkeni bizlerin, hocalarımızın bu alanda yeterli düzeyde işin içine girmemesi. Bugüne kadar biz halkı uyarmadık, bu çok önemli, bunlar benim açımdan çok önemli. Bu nedenle de bu işi bilmeyen kişiler şu anda yapıyor ve çok fazla zehirlenme ve toksik etkilerle insanlar geliyor. Hacettepe İZBİM’den beni ve farmakognozi hocalarını ararlar, “Şu zehirlenmelerde şu hastalıklar oldu, ne verelim, ne edelim.” diye ve bunlara da hiç yaptırım yok.

Bu da neden eksik diyoruz? Çünkü tıp fakültelerinde bugüne kadar -yeni yeni şimdi konmaya başladı- fitoterapi dersi yoktu. Eczane, eczacı yetersiz danışmanlık olması, mevzuat yetersizlikleri, bunların hepsinin sinerjik etkisi birleşince halk sağlığına, ekonomiye olumsuz etkiler ortaya çıkıyor.

Bir de uçucu yağlardan bahsedeyim, yine piyasada çok yüksek değerde pazarı olan yağlar, bitkisel yağlar. Hidrokarbonları onların oksijenli türevleri. Hüsnü Hocam biraz bahsetti. Uçucu denmesinin sebebi sıvı olmalarından dolayı ve oda sıcaklığında uçarlar. Sabit yağ ile uçucu yağı çok rahat ayırt edebilirsiniz, elinize sürdüğünüz zaman belli bir süre sabit yağın yumuşaklığı, kayganlığı hâlâ kalırken uçucu yağ da kalmaz. Parfümeri, gıda, kozmetik, ilaç, aromaterapi olarak tıp ve veterinerlikte, aroma kimyasal kaynağı ve tuvalet ürünleri, biyositler gibi diğer alanlarda çok fazla kullanılıyor. Uçucu yağlarda dünya üretiminde en önemli sırada portakal, nane –Hüsnü Hocam da bahsetti- limon geliyor gene yüksek rakamlarda. Şu anda bunun Türkiye’de kekik, defne ve ada çayı olarak yüksek oranda çok fazla ihracatını yapıyoruz ama bu alanda eksikliği olan, dünyanın çok fazla ihtiyacı olan bitkiler var, onların da yapılması gerekiyor. Çok fazla katkısı olacak, katma değer açısından çok fazla getirisi olacak ürünler bunlar. Mesela, biraz önce bahsedildi, Kuyucak’ta lavanta tarlasının başlamasının sebebi de, bir Fransız o tarafa geliyor ve buraya lavanta fideleri getirerek ekliyor ve başlatıyor ve dolayısıyla da şimdi her yerde lavanta var. Tabii, etken maddeleri ekilen ürünlerde farklı olduğu için dış ticarete fazla yer tutmuyor.

Dünya aromatik bitkileri, Türkiye’nin aromatik bitkileri: 3 binin üzerinde aromatik bitki bu ailelere ait.

Yine Türkiye’nin uçucu yağ ihracatı 21 milyon 2011 yılında. Yine limon yağı ve nane yağları başta, kekik yağı başta. 2010-2014’te 32 milyona çıkıyor bu rakam. Çok yavaş bir çıkış. Yani 21, 32. Aslında ülkemiz açısından daha önemli yerlere gelebilirdik, zenginliğimiz açısından.

Şimdi buraya kadar ben bize biraz fitoterapötikler ve uçucu yağlar hakkında, Türkiye ve dünyadaki durum hakkında bilgi verdim. Ben bu alanda strateji geliştirilmesi konusunda çalışma yapılmasını istiyorum, yani bu alanda bunların yapılması gerekiyor.

Türkiye'nin eksikleri: Ben kendi çalışmama göre, kendi fikirlerimi söylüyorum. Tüm aktörlerin ağ, iletişimi ve sinerjik iş birliğiyle inovasyon ürünü fitoterapötik bitkileri, uçucu yağları geliştirecekleri ortak bir platform. Bu ortak platform küme. Bu kümeleşme dünyanın her yerinde var. Biraz sonra rakamlarıyla göstereceğim. Avrupa ülkelerinde, dünyada kümeleşme çok fazla var. Artık bu yönde gidiliyor ve ortak iş birliği çalışmaları sonucunda daha başarılı sonuçlar elde edebiliyoruz. Burada uzmanlık, danışmanlık hizmetleri, kaynaklar, tedarikler, beceriler, hepsinin birleştiği firmalar, ekonomik aktörlerin birleştiği bir ağ burada. Bunu biz Türkiye'de de yapabiliriz. Gene coğrafi bölge konsantrasyonu, spesifik fonksiyonel amaçlı, rekabeti kolaylaştırıcı, iş birliğini geliştirici çalışmalar yapılabilir, kurumlar arası inovatif ilişki, eğitim, araştırma, inovasyon, küme konseptiyle sağlanabilir. Stabil değil sürekli gelişmeyi, yine küme konseptiyle sağlayabiliriz.

Avrupa'da küme politikası çok yaygın dedim, ekonomik gelişme ve inovasyon yönlendirmesinin güçlü motorları Avrupa'da. Her alanda kümeleşme var. Ben bu bitkisel ve tıbbi aromatik bitkiler alanında olan kısmına değinmek istiyorum. Orada mesela değişik firmalarda -bizde de var mesela, biraz sonra göreceğiz kümeleşme; bir tek otomotiv sanayisinde var Türkiye'de- 2 binden fazla küme faaliyet göstermekte Avrupa'da. Türkiye'de inovasyon altyapısı açısından biz bu sıralamada 130'uncu sıradayız. 2023'teki hedefimiz ilk 55'e girmek ama bunu yapmak için çalışmamız gerekiyor. Yani ben bu sistem kurulursa ancak bu şekilde gidilebilir diye düşünüyorum. Kendi fikrime göre söylüyorum yine. Bu vizyona, 55'e girebilmemiz için -bunları yazmak çok kolay çünkü, 25 de yazabiliriz oraya, 15 de yazabiliriz ama- amaç olan, onun sonucunda 2023'te, bak, dediğimizi yaptık, 55 olmadı, 56 oldu ama biz oraya kadar gelebildik diyebilmemiz için bu tür çalışmalara girmemiz gerekiyor.

Küme organizasyonunun temel özelliklerine bakarsak; eğitim düzeyi yüksek iş gücü -çalışanlar, hepsi bu şekilde- yatırım ve finansal destek ve teşvikler- birçok iş birliği kurumlarının olmasından dolayı bu teşvikler sağlanabiliyor- mükemmeliyet ve inovasyon merkezi sağlanıyor, endüstriye uygun yapılanma, öğrenen kurumlaşma, patent koruma, farklı kurumlar ve alt yapı desteği bu kümeleşmeyle tekrar gündeme getirilebilir.

Bunlar kimler, bu küme oyuncularını kimler olabilir? Mesela düzenleyici devlet organları olarak ilaç sektörü düzenleyici kurum, patent ofisi, iş birliği kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, kalkınma ajansları, iş birliği platformları, tedarikçilerden yerli ve ulusal ilaç firmaları, patent ofisi, yan sanayi, üniversite araştırma birimleri, özel hizmetlerden finansal destek, danışmanlık hizmetleri, patent hizmetleri birleştirilebilir.

Küme sürecinde fitoterapötik ürünler araştırma, geliştirme, teknolojik çıktılarla patent ve katma değer getirecek pazarlama sınıfına kadar getirilebilir.

Fitoterapötiklerde küme organizasyonunun yararları ne olabilir? Şöyle hızlıca geçelim: Bilimsel çalışmalara dayanan inovasyon ürünü fitoterapötiklerin artmasıyla halk sağlığının daha etkili korunmasını sağlayabiliriz; endüstri-üniversite sinerjisiyle endüstriyel rehberlik, patent sayısında artış, maliyet avantajı sağlayabiliriz; sektörün gelişmesi ve ihracat olanakları, mevzuatın geliştirilmesinde sinerjinin proaktif etkisi. Bu alanlarda İstanbul'da Vehbi Hoca'nın da destekleri oldu bu çalışmalarda.

Fitoterapötiklerde küme organizasyonlarının yararlarından devam edecek olursak; ekstre, uçucu yağ standardizasyonunun sistematik şekilde gerçekleştirilmesini sayabiliriz, multidisipliner akademik yayın sayısında artış -bu da Türkiye'nin bir eksiği- bitkilerin tedavi alanında kullanımı konusunda halkın daha etkili şekilde aydınlatılması, teknoloji geliştiren insan kaynaklarının yetiştirilmesi ve floranın korunması.

Floranın korunması da çok önemli. Bitkiler çok yanlış toplanıyor; mesela, salepler. Ekrem Hocam o zaman salepleri anlatırdı biz öğrenciyken. Saleplerin korumaya alınmasına ön ayak olmuştur Ekrem Sezik Hocamız çünkü salep biliyorsunuz pahalı bir içecek, gıda. Çiçekçiler bunu toplarken köküyle tamamını koparıp söküp aldıkları için tamamını koparıp -orkide çiçeği pahalı da bir ürün olduğu için- salepleri de imha ettiler. Daha sonra şimdi koruma altına alındı ama bayağı azaldı sayısı.

Biraz önce, ilk konuşmalarda Artvin dolayının çok yoğun olduğunu söylediniz hocam. Artvin bölgesinde -Botanik Bölümü'yle çalışma hâlimdeyim, o bölüme de gideceğim- endemik bitkiler üzerinden özellikle Karagöl ve Borçka'da çok fazla endemik bitki olduğu ve bunların da halk arasında kullanıldığı tespit edilmiş. Mesela buralardan da yine... Şimdi bitkiden bir kere korkmamamız gerekiyor. Hocamız gitmiş, birkaç vekilimiz daha doğrusu, bitkiye herhâlde biraz uzak duruyor. Ama bitkiden gerçekten korkmamamız gerekiyor. Özellikle çalışması ve klinik araştırması yapılmış bitkilerin yan etkileri daha az. Bunu kesinlikle ben herkesle tartışırım ama Türkiye'de bu durum böyle değil. Türkiye'de bu durum yanlış kişilerin elinde olduğu için herkese yanlış bilgi vererek insanları, bir bitkiyle bütün hastalıkları tedavi ediyorlar. İsim vermeyeceğim, biliyorsunuz o kişileri, önce “Kalp damarlarını açıyor.” diye başladı, şimdi televizyonlarda çocuğu olmayan kişilerin çocuklarının bu ilaçla doğduğunu söylemeye başladı. Tabipler Odası bunun görevine de son verdi ve ben Sağlık Bakanlığıyla konuştuğum zaman, aynı kişiye “10-20 bin ceza veriyoruz ayda.” dediler yapmasın, etmesin diye, endikasyon belirtiyor çünkü ama aylık kazancı 1 trilyon.

Küme kuruluş aşamalarında kuluçka dönemi var önce, daha sonra gelişme dönemi ve olgunluk dönemi. Buralarda fikir alışverişi ve güçlü-zayıf ve fırsatçılık ve tedbir amacıyla doğru akımı sağlayabilip dış ve iç alanlarda destek verebiliriz, bu alanlarda çalışabiliriz, özellikle içsel alanda güçlenme ve zayıflanma konularında araştırmalar yaparak bize yardımcı olabilir. Alanda ise, yine fırsatçılık ve tedbir amaçlı bilgileri alarak kendimizi o yönde geliştirebiliriz. Planlama, katılımcılar, gelişme döneminde organizasyon daha geliyor, iletişim, resmi ilişkiler artıyor, finans ve projeler geliyor. Olgunluk döneminde ise, entegrasyon, halkla ilişkiler, mevzuat danışmanlığı, global finans ve inovatif projeler gündeme gelebilir.

Evet, burada hemen geçiyorum. ABD ve Almanya'da yaşam bilimi kümeleri. Amerika Birleşik Devletleri'nde 12 küme var, yaşam bilimi kümesi, Almanya'da 37, Almanya'daki kümeler. Odak olarak yine Küba'da biyoteknoloji kümesi var. Litvanya'da biyoteknoloji, Lüksemburg'da yaşam bilimleri, Macaristan'da 3 tane küme var, Yunanistan'da da biyoteknoloji ilaç kümesi var. Çin'de ise 53 tane küme var, bu kümeler son beş yılda 1 milyar dolar doğrudan yatırım yapmışlar. Beş yılda 1 milyar dolar yatırım yapıp 2018'de bu yatırımlardan 1,5 milyar dolar kâr elde etmiş firmalar. Kümelerin buradaki önemi ortaya çıkıyor. Yine bu kümeler, Colorado'da hayat bilimleri kümesi çok ön planda. Sistemden girdiğiniz zaman, internetten görebilirsiniz çalışmalarını.

Türkiye'de ise, biraz önce söyledim, Doğu Marmara Otomotiv Kümesi Avrupa'nın önde gelen kümeleri arasında çalışıyor şu anda. Sağlık Teknolojileri ve Yaşam Bilimleri İstanbul Kümelenmesi yine var; İSEK olarak geçiyor. İstanbul Sağlık Endüstrisi Kümelenmesi. Bu da yeni, 2014'te faaliyete geçen bir küme.

Bitkisel sağlık kumesini ben tavsiye ediyorum, kurulmasında yarar var diyorum. Misyon olarak, bitkisel drogların ilaç olarak akılcı kullanımının yaygınlaştırılmasını sağlayacak; vizyonu ise. Türkiye'nin zengin florasının korunarak değerlendirilmesi ile Türkiye'nin bitkisel kaynaklarının halk sağlığını korumak için etkili kullanılması ve ekonomik katma değer sağlaması.

Evet, küme çalışma modelleri gene bu, yurt dışında. Yine, kümede olacak firmalar olarak, işte, gördüğünüz gibi, ziraat fakültelerini, sanayi odalarını, farmasötik teknoloji bölümlerini, fakmakognozi, farmasi botanik, kimya fakültelerini sayabiliriz.

Biz, bu arada, neler yapabiliriz? Bir kere, suistimali önlememiz lazım, piyasalarda nkn çok fazla yanlış ilaç var. İlaç olarak satılan, bitkisel ilaç olarak piyasaya sürülen ürünler eczanelerde satılıyor; bunların klinik çalışmaları, araştırmaları yapılmış, endikasyonları belli fakat aynı bitkiyi piyasada, aktarlarda gene endikasyon belirtilerek -aynı bitki olduğu için- satıyorlar ama ilerinde farklı bitkiler var; hepimiz biliyoruz araştırmalarda ilerinden neler çıktığını.

Piyasada denetimler artırılmalıdır, firmalar rutin olarak kontrol edilmelidir ve bu denetimlerde, böylece, farklı ürünlerin de, katışımların da önüne geçmiş olabiliriz nkn duymadığımız, bilmediğimiz çok fazla zehirlenme ve yanlış vaka var, bunlar da "Hastalandı, oldu." filan diye geçiştiriliyor, kimse bu işte suçlanmıyor ve dolayısıyla da herkes her şeyi yapabiliyor.

Yetkilendirme verebiliriz burada. Bu konuda önayak da olabilirim nkn ben bu konuda çok hassasım, bu konuda çok fazla eğitimler de veriyorum vatandaşa, halka; işte, 2 Kasım'da tekrar bir üniversitede bir alıştayımız var, seminer vereceğim -vatandaşa, halka açık- "Bitkisel rnlerin Kullanılmasında Doğrular ve Yanlışlar" diye. Yetkilendirme verilip insanlar piyasaları denetleyebilir. Numuneler alınıp bu numunelerin kontrolleri yapılır, bu şekilde, böylece, piyasada izin alındıktan sonra ilaçların ilerinin değiştirilmesini önlemiş olabiliriz.

Yine, tehlike analizi ve kritik kontrol merkezleri prosedürlerine uygun üretim merkezleri kurulabilir. GNP hassasiyetli üretim merkezlerinin artırılması gerekiyor; MAM'da var demiştim, kapasitesi yüksek, açılacak. Çok fazla eğitim verilmesi gerekiyor, bu alanda personel eğitimi sürekli uzmanlarca desteklenmeli ve bu alanda konusunda uzman kişilerle sürekli eğitimler yenilenmelidir. Güncellenmesi gerekiyor nkn bitkisel konuda her gün yeni bir şey çıkıyor, yeni bir destek var, çıkarılıyor, ortadan kaldırılıyor; bunların her şekilde güncellenerek insanlara verilmesi gerekiyor, halk sağlığı açısından çok önemli.

Spesifikasyon, seçicilik çok önemli. Bitkilerde yine doğru ürünün seçilmesi gerekiyor. Doğru ürünün yazılıp içinde yanlış ürün olan birçok ürün piyasada satılmakta şimdi.

Eczacı istihdamı: Özellikle bu alanlarda, bitkisel çaylar, aromaterapi ve fitoterapötikler alanında eczacı istihdamı, özellikle farmakognezi ve farmasötik botanik ana bilim dallarına doktoralı kişilerin alınarak bu alanlarda çalışmalar yapmaları ve analizlere katılmaları bu işi, gene, kurtaracak.

Reklam ve sağlık beyanı: Reklam olarak, tedavi edici gıdaların reklamlarında, biliyorsunuz, endikasyon belirtilmesi yasak fakat bunu endikasyon belirterek veriyorlar; bu alanda, medyalarda broşürlerle bunun önüne geçilmesi gerekiyor. Medyada da çok fazla görüyoruz endikasyon belirtilerini, bunların da yanlışlarını biliyoruz. nne geçilebilir.

İnovasyon ve farkındalık: Farkındalık alanında yine çok fazla çalışmalıyız ve eczanelerin, hastanelerin, sağlık kuruluşlarının da bu alanda destek vermesi sağlanarak halkın, ilaç ve bitkisel ilaç konusunda -hep "bitkisel ilaç" diyorum; "bitki" demiyorum ve "fitoterapi" demiyorum- aydınlatılması sağlanmalıdır. İnovasyonda sürdürülebilirlik önemli, yenilikçi bir akım. Yeniliklere açık olmalıyız ve bu yenilikçi akımları da, ürünleri de desteklemeliyiz.

Ürün değerlendirme, doz: Doz çok önemli, bitkisel ilaçta da doz çok önemli. Değerlendirirken ürünlerde dozun kalitesini bilmemiz ve onu belirtmemiz gerekiyor. Maalesef şu anda bitkisel ürünlerin çoğunda doz tespit edilmemiş ve bilinmiyor; dolayısıyla da “2 kaşık, 1 kaşık, bir tutam, bir şey al, bir kök kaynat.” gibi deyimlerle insanlar yanlış miktarda doz alabiliyor.

Üreticilerin eğitimi yapılmalı. Üreticilere, özellikle tıbbi ve aromatik bitki üreticilerine de sürekli eğitim verilerek doğru ürün üretmeleri ve doğru şekilde yönlendirilmeleri ve bunların, katma değer kazanacak pazarlara yönlendirilmelerine kadar gidilmeli.

En son olarak da tamamlayıcı tıp enstitüleri kurulmasını ben görüş olarak belirtiyorum. Bu, Türkiye’nin değişik bölgelerinde olabilir. Özellikle yaygın bölgelerde çok fazla bitkisel ürünün, drogların, bitkilerin olduğu bölgelerde tamamlayıcı tıp enstitüleri kurulup, bu enstitülerden halka, üreticiye, tüketiciye destek verilip sağlamaştırılması kolaylaştırılmış olur diye düşünüyorum. Naçizane fikrim benim bu şekilde Hocam.

BAŞKAN – Çok teşekkür ederiz Hocam, çok sağ olun.

DR. MURAT ZOR - Rica ederim.

BAŞKAN – Sorusu olan var mı? Yok.

Evet, çok teşekkür ederiz Hocam.

DR. MURAT ZOR - Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Son konuşmacımız, Ergün Kesmez, Çiftçizade Gıda, Tarım ve Hayvancılık AŞ ve Doğavita İlaç, Gıda Sanayi ve Ticaret AŞ Yönetim Kurulu Başkanı.

Komisyonumuza, tabii, yalnızca üniversitelerden hocalarımızı değil, üreticiyi ve bu konudaki sektörü de davet edelim dedik.

Aksaraylı bir arkadaşımız; Antalya’da bu işi yapıyor.

Buyurun.

7.- Çiftçizade Gıda, Tarım ve Hayvancılık AŞ ve Doğavita İlaç, Gıda Sanayi ve Ticaret AŞ Yönetim Kurulu Başkanı Ergün Kesmez’in, uçucu yağ, sabit yağ üretimi, ihracatı, ithalatı ile karşılaşılan sorunlar, çözüm önerileri ve organik tarım hakkında sunumu

ÇİFTÇİZADE GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK AŞ VE DOĞAVİTA İLAÇ, GIDA SANAYİ VE TİCARET AŞ YÖNETİM KURULU BAŞKANI ERGÜN KESMEZ - Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri ve değerli misafirler; herkesi selamlıyorum.

Tabii, hocalarım genel hususlardan bahsetti ama biz biraz daha işin ticaretindeyiz; yaklaşık 2005 yılından beri hem uçucu yağ hem sabit yağ üretimi, ithalatı ve ihracatı yapıyoruz. Ama ben olayların tamamına bu kadar olumsuz bakmıyorum; aksine, ülkemizde bizim birçok ülkeden daha gelişmiş pozisyonda olduğumuzu düşünüyorum.

Bir de, ithalatı, ihracatı, üretimi dışında “Bizim ülkemizde tıbbi bitki florasının zenginliği orada da çok başarılı olacağımız manasına geliyor.” diye değerlendirilmesini de doğru bulmuyorum; mesela Amerika da Türkiye kadar tıbbi bitki florası zengin değilken dünyanın en büyük ihracatçısı.

Bence bizim sektördeki en büyük problemimiz, ürün kalite kontrol sisteminin hem akademisyenler hem kamu kurumları hem de alaylılar -diyebiliriz- veya dışında kalanlar tarafından bilinmemesi; artı olarak da, bilinmediği gibi herkesin biliyormuş gibi davranması. Yani, burada şöyle bir problemimiz var: Ben bu ithalatı ilk yaptığımda daha, malum, uçucu yağlar ülkemize kırmızı çizgiyle geliyordu gümrükten, ithalatında. Biz ilk ithalatı yaptığımızda, kırmızı çizgiyle de geldiği için bunlar gümrük laboratuvarlarına gidiyor. Şöyle bir anımız oldu, o yüzden bunu anlatıyorum: Gümrük laboratuvar

müdürü bizi arayarak “Ya, Ergün Bey, gümrükten bir numune geldi. Bu uçucu yağın terpeni alınmış mı, alınmamış mı?” diye bize soruyor; hâlbuki devlet de gümrükte o ürünün, uçucu yağın terpeninin alınıp alınmadığını kontrol etmesi için karantina laboratuvarına gönderiyor. Yani, 2005 yılında bizim durumumuz bu iken şu anki pozisyonumuzun çok daha ileride olduğunu düşünüyorum, daha da geliştireceğimizi düşünüyorum. Bunlar için “Bizim, kendi tecrübelerimizle sektörde tespit ettiğimiz, nelerimiz eksik veya neler yapabiliriz?” diye birçok çalışmada bulundum ben. Hatta biraz önce baktık, işte, hocalarımız birçok tıbbi bitki saydı fakat bunların tarımının hepsini bizim yapıp ekonomiye kazandırmamızın teknik olarak pek mümkün olduğunu da düşünmüyorum. Ama ne yapabiliriz? Bunlardan ülkemizde yapabileceğimiz ve dünya pazarında talep olan çeşitlerden başlayarak onun üzerinde çalışabiliriz diye düşünüyorum.

Sektörde de yaşadığımız sorunlar ve edindiğimiz yol gösterici tecrübeleri de paylaşmak istiyorum. Tamam, dünyanın en kaliteli origanum onites cinsi, aynı zamanda bizim endemik bitkimiz kekik Türkiye’de fakat kekik ne kadar kaliteli olursa olsun onu ara ürüne veya nihai ürüne çevirecek yeterli makine ekipman olmadıktan sonra hiçbir manası yok. Yani, tüm akademisyenler, sanayiciler veya kimyagerler çalışsa da makine mühendisleri iyi bir su buharı distilasyonu sistemini yapmadan o kekiğin içindeki maksimum düzeyde verimi alamazsınız. O yüzden hususu bir bütün olarak değerlendirmenin doğru olduğunu düşünüyorum.

Ayrıca şeyi de yapabiliyoruz ve biz yaptık da daha önce, mesela, biz 2011 yılında kekikten doğrudan karvakrol üretebildik yani bunu yapabildik mi? Gayet yapabiliyoruz fakat pazarına hakimiyetimiz olmadığı için ve satmayı bilmediğimiz için sorun yaşıyoruz. “Neden bilmiyoruz?” dediğimiz husus ise bizde kalite kontrol mekanizması olmadığı için yurt dışına ihracatımızda üründe istikrarı sağlayamıyoruz. Yani bu ne demek? Şimdi benim gücüm 1 tonluk bir kekik yağı üretimine yetiyorsa benim müşterim 20 ton istediğinde ben bundan beş ay sonra aynı standarttaki ürünü veremiyorum. Neden? Bu, bütçeyle alakalı yani sadece ham maddeyle, ekipmanla, donanımla alakalı değil çünkü tıbbi aromatik bitkiler sezonsal toplanıp üretilmesi gereken bitkiler; biz bunu atlıyoruz. Biraz önce diyoruz ki: “2023 hedefimizde biz 500 milyar dolarlık ihracat yapalım.” Tamam, yapalım da zaten bu yıl eksek bitkiyi üç senede olacak çünkü tıbbi bitkiler çok yıllık bitki, hangi zamanda yapacağız? “Bu hedefe ulaşmak için daha üstünü ne yapabiliriz?” diye düşündüğümüzde -hiçbirimiz bahsetmedi ama- ben bu sektörde artık hani tıbbi bitki ürünlerinin organik unvanına taşınması tarafındayım. Eğer biz yurt dışına bunun ihracatını yaparak yüksek düzeyde gelir elde etmek istiyorsak onların şu anda yeni başladığı işleme şimdiden başlayarak yetiştirebileceğimizi düşünüyorum. Mesela, şu anda Avrupa ülkeleri artık bir kekik yağı istemiyor, organik kekik yağı istiyor. Biz de tıbbi bitkilerin organik tarımına bugün daha -geç de kalsa- başlarsak bundan üç sene sonra onlarla aynı statüde başarı elde edebileceğimizi düşünüyorum. Bu yüzden en önemlilerden bir tanesinin ben organik tarım yapılması gerektiği kanaatindeyim.

Onun dışında buna ek olarak üretim ekipmanlarının geliştirilmesi gerektiği hususundayım. Ben 2004 yılında Almanya IBG Monforts firmasından ilk presi getirdim. Şimdi, Alman yapmış, yüksek teknoloji makineyi biliyor ama Alman, Türkiye’deki incir çekirdeğini bilmediği için onun yağının nasıl reaksiyon vereceğini bilmiyor. İstedığınız kadar en iyi teknolojiye sahip olun. Adam incir çekirdeğini bilmeden o makinenin daha verimli çalışabileceğini kavrayamıyor. Bizim ne yapmamız lazım? Bizler de o makineyi getirdiğimizde üstüne bir şey katmazsak hiçbir zaman dünyanın balık yağından daha verimli, omega 3’ü, omega 6’sı, omega 9’u eşit olan incir çekirdeği yağını üretemeyiz.

Onun dışında, bilmiyorum Türkiye’de var mı? Daha önce Sayın Zekeriya Temizel’in girişiyle olan Tabiada oldu ama çok başarılı olduğunu düşünmüyorum ben, süperkritik akışkanlarla ekstraksiyon. Yani biz tıbbi bitkilerden ekonomiye yüksek derecede katkı sağlayacaksa artık yağ üretimi değil, bir üstü olan terpen üretimi saflaştırmayı yapmamız lazım. Bunun için de gerekli altyapı süper kritik akışkanlarla ekstraksiyon dediğimiz sistemlerden yani yine kekikten veya lavantadan baz alayım... Biraz önce dedik ki: “Isparta’ya o kadar lavanta ekilmiş, bu lavantalar çöp olacak mı?” Bir süre sonra, çok ekilirse çöp olacak. Şimdi, düşünelim, Fransa’da da bu var, bunlar niye çöp yapmıyorlar? Demek ki yanlış bir cinsi kimse söküp atmıyor fakat ne yapıyor? Mesela, bizim ülkemizdeki lavantadaki intermedia cinsindeki kâfur oranı Avrupa farmakopesinin limitinden daha yüksek olduğu için kabul görmüyor fakat bunu çöpe mi atmamız lazım? Hayır. Lavantaları mı kesmemiz lazım? Yine hayır. Ne yapacağız? Yine yüksek teknolojiyle içindeki kâfur ayırarak ürünü dünya standardına getirebiliriz. Bu gibi altyapı çalışmalarının daha da yapılması gerektiği hususunda eksikler olduğunu düşünüyorum.

Hep diyoruz, sayın hocalarımız bahsediyor “Şurada sahte yağ teşhiri yapılıyor, şöyle önüne geçemiyoruz.” diye ama hiçbirimiz Bitki Adı ile Anılan Yağlar Tebliği yayınlanıp... Yani bizim devletimiz bunu yayınlıyor ve akademisyenleri buyurun diye davet ediyor. Yani “Bitki Adı ile Anılan Yağlar Tebliği’nde revizeye gidilecek, buyurun gelin, danışmanlık verin, biz bunu en doğru şekilde yapalım.” diyoruz, madem niye yapmıyoruz? Yani bunu yapmadığımız için de bu teşhir sonsuza kadar devam edebilir çünkü bu şöyle bir şey? Örnek veriyorum, yağ işi, sabit yağlar için konuşuyorum, istediğiniz cihaza sahip olun yani GC-MS dediğimiz yağ asit kompozisyon tayini yapan cihazı ben kullanabiliyorum, biz 2009’da Shimadzu’dan aldık bunu kendi bünyemizde. Bu neyi yapar? Bununla sadece sabit yağdaki heksanda çözünen yağ asitlerini tayin edebilirsiniz, diğer kısımlarıyla ilgili bir yargıya varamazsınız. Ben hâlâ bu konuda ülkenin yağı taşış edip etmeme hususunda yorumlayabilecek donanımında insanların –varsa da ben tanıyorum ama- bir iki tanesi dışında, çok az olduğunu düşünüyorum çünkü sadece bilgi yetmiyor, elinizde o donanım yoksa GC-MS’iniz yoksa istediğiniz kadar uzman olun, o yağı taşış edip etmediği hususunda fikir sahibi olamazsınız. Yani daha bu tıbbi bitki ürünlerinin teknik altyapısına sahip olduğumuzu da düşünmüyorum ama bunu nasıl çözebileceğimiz hususunda şöyle bir önerim olacak, naçizane: İşte bizim bir tebliğimiz var aslında, Bitki Adı ile Anılan Yağlar Tebliği var. Ne olur? Ülkemizdeki endemik bitkilerin doğru cinsten olmak kaydıyla uçucu yağları, tohum veya çekirdekse sabit yağları, hepsi birinci elden o komisyon tarafından üretilerek bu sonuçlar tarafsız, uluslararası akredite bir laboratuvar da analiz edilerek standardize edilebilir. Yani yüzde 1-2 toleransıyla bu yapıldığında kesinlikle ülkede 1 gram bile sahte yağ söz konusu olmayabilir ama bunu yapmak için hiçbir engel yokken hiçbir girişim de olmadı. Aslında oldu daha öncesinde, işte, tebliğ açıklandı, danışmanlık talep edildi, fakat yine aynı sonuç. Bu da ne yapıyor? Aslında yurt dışı piyasamızı bu çok etkilemiyor, sadece yurt içi pazarımızı etkilediğini düşünüyorum. Yani biz yaklaşık 14 ülkeye ihracat yapıyoruz, hem kalitede hem sertifikasyonda hem de standardizasyonda hiçbir sorun yaşamıyoruz, sadece kapasite hususunda sorun yaşıyoruz. Tıbbi aromatik bitkiler sezonluk olduğu için sezonda ne kadar yüklü stok yapıp üretim yapılabilirsen yıl boyu o kadar sağlıklı ürün satabilirsin ama sezonda üretimi bir parti yapıp da bundan üç ay sonra tekrar bir üretim yaparsan bu, iki ürün arasındaki farkı oluşturduğu için yurt dışında ihracatta çok büyük sorunlar yaşanabilir. Çünkü yağın biz envaiçeşit sektörlerde kullanıldığına şahit olduk; trafodan tutun, boya, hatta Amerika’da NASA’daki bir cihazın bir yedek parçasında dahi, mikrokartlarında dahi bu tıbbi yağların kullanıldığını biliyoruz. Yani tıbbi yağ aslında ilaç sanayisinin de aynı zamanda temel sektörü oluyor. O yüzden ilaç sanayisinden ayrı düşünmüyoruz biz tıbbi yağ sektörünü veya tıbbi aromatik bitkisel ürünleri. Çünkü bir salisilik asit kavak kabuğundaki etken maddedir, bu aynı zamanda ağrı kesici ilaçların bir nebze etken maddesidir

yani bu da bitkisel bir üründen elde edilir ve hani bu elde etme metodu yine bu buhar distilasyonu veya pres veya akışkan ekstraksiyonu şeklinde ama ülkemizde akışkan ekstraksiyonu henüz tam yeterli düzeyde gelişmiş değil.

Bir de en önemli husus olarak eklemek istediğim şey, organik tarımdan hiç bahsetmedik, aslında organik tarım, tıbbi aromatik bitkilerin olmazsa olmaz hâline gelmiş bir kısmı oluyor. Bundan zaten daha önce hocamız çok da bahsetti, Türkiye’de hani birçok tıbbi bitkinin daha tarım ilaçları yok, hiçbir altyapısal çalışması olmadığı için zaten bunun tarımı yapıldığında onun organikle aynı sonucu vermeme olasılığı yok. Konveksiyonel bir nar çekirdeği ile organik nar çekirdeği -örnek verdim bunu- Türkiye’de aynı sonucu çıkarıyorsa biz neden bunu sertifikalandırıp bir nar çekirdeği yağını 3 dolar fazlasına satmayalım? Yani bu imkân varken tüm bunun tarımının yapılmadan önce de organik tarıma yönlendirilmesi bizim naçizane tavsiyemiz olabilir çünkü organik ürünler konveksiyonel ürünlerden hem daha fazla talep görürken hem de daha değerli fiyatlara satılmakta.

Onun dışında makine, bu tıbbi aromatik bitkileri ara ürün veya nihai ürüne çeviren makine sistemlerinin, üretim sistemlerinde kullanılacak ekipmanların geliştirilmesi hususunda eksikler olduğunu düşünüyoruz. Mesela, hepimiz bahsettik, bu, çiftçiye ektirmekten ibaret değil yani biz çörek otunu 2004 yılında ektirdik Türkiye’de ilk, bugün Türkiye’nin her yerinde dünyanın en iyi kalitesi dediğimiz nigella sativa cinsi çörek otu yetiştiriliyor. Bu sektörde çörek otunu ektirdik fakat sanayide karşılığını bulmadığında hiçbir manası kalmıyor, bu sefer kendi çiftçimizin veya kendi ülkemizin tarımına bir nevi darbe vurmuş oluyoruz. O yüzden önce pazarını, sonra sanayisini, sonra tarımsal üretimini planlamamız gerektiği kanaatindeyim.

Bir de biraz önce dedik, mesela nar ağaçları sökülüyor, bitkiler sökülüyor. Ben burada bu hususta hemfikir değilim. Biz nar ağaçlarımızı nar çok arz edildiğinden, çok ekildiğinden değil, yan ve alt ürünlerine çevrilmediğinden yok ettik. Bu ne demekti? Mesela hâlâ biz bunun mücadelesini veriyoruz, Antalya’da bir tane nar ekşisi tesisi yok. Dünyanın en uygun fiyatlı narı ve en çok narı Antalya’da. Bir tane domates salçası tesisi yok, o kadar sera, domates üretiminde 1’inci sırada. Hakeza narda da sadece biz narı alıp işte biraz parlatıp ihracata gönderelim veya hale satalım şeklinde düşünersek zaten olmaz. Ama biz ne yapıyoruz? İsrail’le bizim yıllık sadece nar çekirdeği yağında 500 bin euroluk sözleşmemiz var. Adam ne yapıyor? Biz hani bunu ara ürün olarak veriyoruz, onlar da bize tekrar 10 katına, omega 5 olarak satıyor. Yani nar çekirdeği yağı yüzde 80 ve üzeri oranında saf omega 5 içerir. Biz yağa çeviriyoruz, İsrail de bunu Alman ortaklığıyla omega 5’e çevirip dünyaya satıyor. Hakeza Amerikan The Scoular şirketi önceden balık yağı ithalatı ve şeyiyle uğraşırken bugün Amerika’nın rafine kanola yağını dünyaya balık yağı diye satıyor içindeki incir çekirdeğiyle miks yaparak ve bunu tüm kuruluşlar da, o akredite laboratuvarlar dahi onaylıyor. Hani bu gibi çeşitli çalışmalarla nihai en değerli ürüne diğer ülkeler çevirdiği için, bizim bu sektörde olmamıza rağmen istediğimiz ekonomik geliri elde edemediğimizi düşünüyorum.

Onun dışında tebliğimiz hani çok boş vaziyette. Biraz önce başta dedik ama bu GTİP numaralarıyla da ilgili bizim daha önce başımıza gelmiş şöyle bir olay var: Biz neden “diğerleri” sınıfında gönderiyoruz? Bazı yağlar farklı ülkelerin gümrük pozisyonlarında ilaç etken maddesi olabiliyor. Mesela neem yağı içeriğindeki azadirachtinden ötürü bir başka ülkede bu ilaç etken maddesi oluyor. Biz de bunların ithalat ve ihracatını yaparken veya ürettiysen ihracatını yaparken eğer bire bir ülkemizdeki GTİP’i yazarsak orada da o GTİP karşılığındaki ilaç etken maddesi statüsündeyse ürünümüz gümrükte kalabiliyor. Genelde “diğerleri”ni o yüzden kullanıyoruz, hani o bizim de yaşadığımız bir problem ama aynı zamanda da “diğerleri” lehimize döndüğü için, GTİP hususunda -sınıflandırılabilir ama- “diğerleri” kısmının kaldırılmaması da ihracat bakımından olumlu bir olay diye düşünüyorum.

Şimdiye kadar birçok tıbbi bitki Türkiye’de yetişiyor ama bizim dünya pazarında ürettiklerimiz ve gerçekten de yüksek derecede talep olanlar, hani bizim ülkemizde olup da diğer ülkelerde olmayanlar yönünde oluyor. Yani birçok bitki olabilir fakat pazarı veya bir müşterimiz talep etmezse onun tarımı, üretimi biraz yersiz kalıyor. O yüzden bizim en tespit ettiklerimiz işte kekik, lavanta, ada çayı, defne yaprağı, defnenin hakeza meyvesi; onun dışında yine tohumlardan hiç bahsetmedik, nar çekirdeği, üzüm çekirdeği, bunlar da tıbbi bitki sektörü için hem de aynı zamanda bunların tarımı için çok yüksek derecede önem arz eden ürünler oluyor. Mesela dediğimiz gibi nar çekirdeğinden nar çekirdeği yağı üretmek nar çiftçisine çok büyük katkı sağlıyor. Aynı zamanda narın çekirdeği, kabuğu, diğer yan mamulleri de kullanılabilir, bu da katma değer olduğu için çiftçi her iki taraftan da... Sadece hani nardaki bir fiyata endeksli kalmıyor. Hani, tıbbi bitkilerin Türk tarımına ek olarak faydası bu yönde de oluyor yani tekelleşmeden kurtaran yan bir sektör olmuş oluyor. Bunları yaşadık, çiftçilerimiz de bu hususta memnun.

Onun dışında organik tarım en önemsedığımız şey ve şu anda yurt dışında gördüğümüz, hani müşterilerimizin de yoğun olarak talep ettiği, hiç de değinilmemiş konu olan kısmı organik tarımdı, onu eklemek istiyoruz biz en çok. Çünkü bu, yakın zamanda bu ürünlerin daha değerli pazarlanmasına sebebiyet verecek bir olay. Çünkü Avrupa yakın zamanda organik olmayan ürünü talep etmeyecek görünüyor, şimdiden işte kekik yerine organik kekik varsa alalım, çörek otu yerine organik çörek otu yağı varsa alalım gibi taleplerle geliyor.

Genel olarak bizim yaptığımız, on senedir bunların üretimlerini yapıyoruz ama hani daha ülkede diğerleri sanki çok geride kalmış gibi bir hisse kapıldık, biz çok ileri gitmiş gibi bir hisse kapıldık, ekseriyet ihracat çalıştığımız için ama bir de şu problem var idi. Sertifikasyonda da çok sorun yaşıyoruz. Türkiye’de mesela yağ branşında akredite laboratuvarlar olmadığı için analiz yaptırıyoruz, sadece Almanya’da Eurofins laboratuvarının şubesi var, onların da arşivlerinde bazılarının standartları olduğu için ve akredite olduğu için onlar yapıyorlar. Onların dışında da pek yağ branşında akredite laboratuvar yok. Akredite laboratuvar olmadığı için de bizim satışlarımızda ekseriyet müşterilerin arz ettiği analizlere güvenmek durumunda kalıyoruz. Yani müşteri kendi laboratuvarında yaptırıyor ürünü de, o yaptırdıktan sonra bize ödüyor. Bu da ödemek hususunda risk arz edebiliyor fakat bunu son iki yılda vadeli exim (ihracat) sigortalarıyla ortadan kaldırdık.

Sektörde üretici olduğumuz için genel itibarıyla memnunuz hem üretim tekniği olarak hem makine, ekipman olarak hem satış olarak. Ama onun dışında diğer firma ve diğer sektör temsilcileriyle ilgili hani yapabileceğimiz bu sektöre dair sadece en önemlisi sertifika hususu diye düşünüyoruz.

BAŞKAN – Evet, çok teşekkür ediyoruz.

Tabii, siz dediniz ya önce pazarı bulmak lazım, satmak lazım. Zaten bizim Aksekililerin bir sözü var ya, bunu hep kullanıyorum ben. “Malına değil pazarına güven.” derler. Pazar diyorsun, sonra diyorsun ki bu kaliteli malları üretmek için makine, cihaz, bunları yapmak, geliştirmek lazım. Ondan sonra ürettiği mal sertifikalı, organik olsun diyorsun, ondan sonra biz bu sektörde herhangi bir sıkıntı olmadan ürünlerimizi...

ÇİFTÇİADE GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK AŞ VE DOĞAVİTA İLAÇ, GIDA SANAYİ VE TİCARET AŞ YÖNETİM KURULU BAŞKANI ERGÜN KESMEZ – Zaten bu üçünü sağladığımızda... Bu sektör oturmuş vaziyette. Yani Türkiye’de biz yirmi senedir... Hani biraz önce bahsettik, mesela gıda takviyesi denildi, yirmi senedir Türkiye’de bu gıda takviyesi olarak satılıyor zaten ama problem, alan insanlar yarar görmediği için sektöre güven kaybının olması. Yoksa bunu profesör de yapsa ilaç olarak ruhsatlandırıp da arz etse insanlar güven kaybettiği için onun o fonksiyonu yerine getireceğine itimatları yok.

BAŞKAN – Yani o zaman sıkıntı ruhsatlandırmakta, o da tabii zorlaştırılıyor deniliyor Sağlık Bakanlığı tarafından, bunu hızlandırmak gerekiyor.

Ama şu var, tabii siz ne kadar iyimser de olsanız şu anda dünyada 115 milyar dolar bir hacmi olan bir sektör ve 2050 yılında 500 milyar dolar denilirken daha biz milyon dolarlardan bahsediyoruz, demek ki daha iyi değiliz, bunu canlandırmamız gerekiyor, bu kapasiteyi büyütmemiz gerekiyor.

ÇİFTÇİZEDE GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK AŞ VE DOĞAVİTA İLAÇ, GIDA SANAYİ VE TİCARET AŞ YÖNETİM KURULU BAŞKANI ERGÜN KESMEZ – İnşallah, Sayın Bakanımızın dediği gibi, 2023’e de 5 milyar dolara biz yetişiriz gibi geliyor yani.

BAŞKAN – 5 milyar dolar... Bir de şeyi yok, yani diğerleri içerisinde gittiği için bilinen yok. Dedim ya, tane firma -bugün anlattım işte- ormandaki çam köklerini getirmiş, reçel üretiyor, 100 milyon dolar ihracatı var. Denizlili bir hekim, gittik yerinde de gördük, 100 milyon dolarlık ihracatı var. O nerede kayıtlı, onu dahi görmüş, bulmuş değiliz. Bu sektörde normalde 600-700 milyon dolar civarında gibi düşünüyoruz biz şu anda, tabii iç piyasada kullanılıyor. Onun için daha da iyi olacağız inşallah.

Çok teşekkür ediyorum.

ÇİFTÇİZEDE GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK AŞ VE DOĞAVİTA İLAÇ, GIDA SANAYİ VE TİCARET AŞ YÖNETİM KURULU BAŞKANI ERGÜN KESMEZ – Ben teşekkür ederim, çok sağ olun.

BAŞKAN – Çok değerli Komisyon üyesi arkadaşlarım, milletvekillerimiz, uzmanlarımız, hocalarımız; bugün biraz yoğun bir program oldu, biraz yükledik. Demek ki özellikle hocalarımız için yirmi dakika yetmeyecek, elli dakikadan aşağı ders bitmiyor demek ki. Hatta bununla ilgili bir anım var: Siyasi çalışmalarımızda temayül yoklaması yapıyor bizim parti, 76 kişi var aday adayı “Her aday adayı kürsüye çıksın, kendini üç dakikada anlatsın.” dediler, üç dakikada. Neyse, bizler çıktık, işte “Şurada doğduk, şunu yaptık, bunu yaptık...” indik. Hocamızın biri çıktı, başladı anlatmaya; beşinci dakika oldu, anlatıyor daha; onuncu dakika oldu, anlatıyor; toplantıyı yöneten Mustafa Köse uyarıyor “Hocam, toparlar mısın.” diyor. En son döndü “Bana mı söylüyorsunuz?” dedi “Tabii ki size söylüyorum, on beş dakika oldu.” dedi. “Ya, elli dakika, ben elli dakikadan önce kendimi anlatamam, elli dakika konuşacağım.” dedi. Onun için...

PROF. DR. HAYRİYE GÜLÇİN SALTAN İŞCAN – Bilgi eksikliği olmasın diye biraz da...

İkincisi: Biz böyle uzun toplantılara çok alışkınız, ben özellikle hiç yorulmadım şu anda.

BAŞKAN – Bugün teknik olarak Meclis de bayağı... Şu salonun bile çalışma ortamı ayarlanamadı, hamamda gibi çalıştık bugün.

Çok teşekkür ediyoruz.

Toplantıyı kapatıyorum.

Kapanma Saati: 19.54